

LIETUVOS PSICHOLOGŲ KONGRESAS

„Psichologija: mokslu grindžiama
praktika žmogui ir visuomenei“

Kongreso pranešimų santraukų
leidinys

ISBN 978-609-454-217-6

Spausdino UAB „Vita e Litera“
Savanorių pr. 137, LT-44146 Kaunas
Puslapis internete www.vitaelitera.lt
El. paštas info@tuka.lt

2016 m. gegužės 6-7 d.
Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas

EuroPsy

VYTAUTO DIDŽIOJO
UNIVERSITETAS
— MCMXXII —

LIETUVOS PSICHOLOGŲ KONGRESAS

**„Psichologija: mokslu grindžiama praktika
žmogui ir visuomenei“**

Kongreso pranešimų santraukų leidinys

2016 m. gegužės 6-7 d.

Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas

Lietuvos psichologų kongreso organizatoriai:

Lietuvos psichologų sąjunga

Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių mokslų fakulteto Bendrosios psichologijos katedra, Teorinės psichologijos katedra ir Psichologijos klinika

Kongreso mokslo komitetas (pranešimų santraukų recenzentai):

Pirmininkė – doc. dr. Loreta Bukšnytė - Marmienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Doc. dr. Loreta Gustainienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Prof. habil. dr. Antanas Goštautas (Vytauto Didžiojo universitetas)

Doc. dr. Evaldas Kazlauskas (Vilniaus universitetas, Lietuvos psichologų sąjunga)

Doc. dr. Dalia Nasvytienė (Lietuvos edukologijos universitetas)

Dr. Rytis Pakrosnis (Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos psichologų sąjunga)

Prof. dr. Saulė Raižienė (Mykolo Romerio universitetas)

Prof. dr. Mindaugas Rugevičius (Klaipėdos universitetas)

Prof. Nida Žemaitienė (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)

Kongreso organizacinis komitetas:

Pirmininkė – dr. Kristina Kovalčikienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Kongreso sekretorė – Raimonda Petrolienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Prof. dr. Liuda Šinkariova (Vytauto Didžiojo universitetas)

Dr. Loreta Zajančauskaitė-Staskevičienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Dr. Jurga Misiūnienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Dr. Rasa Markšaitytė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Dr. Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Justina Slavinskienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Dovilė Valiūnė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Lina Jovarauskaitė (Lietuvos psichologų sąjunga)

Leidinį sudarė Kristina Kovalčikienė

Už pranešimų turinį atsako autoriai

TURINYS

Pratarmė	7
PLENARINIAI PRANEŠIMAI	
<i>T.L.Hofgaard.</i> Aliens has landed - How to bridge the different universes of science and policy makers.....	8
<i>C.Steinebach.</i> Enhancing resilience in youth. Lessons from Positive Peer Culture	8
<i>P.Skruibis.</i> Mokslu grįsta savižudybių prevencija: Lietuvai aktualūs sprendimai	8
<i>A.Goštautas.</i> Psichologija ir medicina - mokslo ir praktikos integracijos perspektyva sveikatos priežiūroje	9
DISKUSIJOS	
<i>M.Majauskas, A.Armonaitė.</i> Politikai apie savižudybių prevenciją. Vilniaus memorandumas	10
<i>M.Strička.</i> Valstybės vaidmuo ir galimybės įgyvendinant kompleksines savižudybių prevencijos priemones	10
<i>P.Skruibis.</i> Kas padeda atsitiesti po artimojo savižudybės?	11
<i>A.Matulaitė.</i> Kokybiški kokybiniai tyrimai Lietuvos psichologijoje: kur esame, kur einame?	11
<i>R.Jusienė, J.Misiūnienė.</i> Ankstyvasis ugdymas: iššūkis tėvams ar... vaikams?	12
<i>G.Gintilienė, D.Nasytienė.</i> Intelektinė nuosavybė psichologiniuose tyrimuose ir praktikoje	12
<i>I.Česnienė.</i> Naujajį Etikos kodeksą pasitinkant: iššūkiai ir poreikiai	13
<i>M.Miselytė, J.Lazauskaitė-Zabielskė, G.Genevičiūtė-Janonienė.</i> Tarp mokslo ir praktikos: iššūkiai psichologui ir organizacijai	13
SIMPOZIUMAI	
<i>L.Šinkariova.</i> SERGANČIŲJŲ SOMATINĖMIS LIGOMIS PSICHOLOGINIAI SUNKUMAI IR JŲ ĮVEIKA	14
<i>O.Zamalijeva, R.Jusienė.</i> Socialinės aplinkos veiksnių reikšmė gydymo nurodymų laikymuisi: empiriniai rezultatai ir taikymo perspektyvos	14
<i>R.Petrolienė, L.Šinkariova, V.Šverčiauskaitė, J.Misiūnienė, L.Zajančkauskaitė-Staskevičienė, L.Alčiauskaitė.</i> Ar siejasi pacientų pasirengimas keisti su sveikata susijusį elgesį su jų asmenybės bruožais? Kardiologinės reabilitacijos patirtis	15
<i>B.Ramoškienė.</i> Asmenų, patyrusių galūnių amputaciją, streso įveikos strategijų ir agresijos sąsajos	16
<i>L.Alčiauskaitė, L.Šinkariova, L.Zajančkauskaitė-Staskevičienė, J.Misiūnienė, R.Petrolienė.</i> Motyvavimo pokalbio taikymo galimybės ir nuotaikos reikšmė keičiant sąnarių ligomis sergančiųjų su sveikata susijusį elgesį	17
<i>L.Šinkariova, B.Miežienė.</i> Sergančiųjų cukriniu diabetu motyvacija su fiziniu aktyvumu susijusiam elgesiui	18
<i>J.Eimontas.</i> PSICHOLOGINĖ PAGALBA INTERNETU: LIETUVOJE KURIAMOS PAGALBOS PROGRAMOS	19
<i>V.Čepukienė, R.Pakrosnis.</i> Į sprendimus sutelktos internetinės savi-pagalbos programos galimybės gerinant studentų psichologinį-socialinį funkcionavimą	19
<i>S.Birbilaitė, G.Bulotienė.</i> Psichologinė terapija internetu onkologiniams pacientams	20
<i>J.Eimontas, G.Gegieckaitė, M.Dovydaitytė, E.Mažulytė, P.Skruibis, P.Želviienė, E.Kazlauskas.</i> BADI – nauja psichosocialinė internetinė streso įveikos programa Lietuvoje	21
<i>L.Gustainienė.</i> PSICHOSOCIALINIO STRESO RIZIKA IR PREVENCIJOS GALIMYBĖS	22
<i>G.Jarašiūnaitė, A.Perminas.</i> Asmenų, pasižyminčių A tipo elgsena, fiziologinio ir emocinio atsako į stresorius ypatumai	22
<i>A.Šmitas, A.Perminas.</i> A ir D tipo elgesio studentų streso įveikimo ypatumai	23
<i>I.Pečiulienė, A.Perminas.</i> Streso mažinimo programų efektyvumas didinant studentų gebėjimą atsipalaiduoti	24
<i>L.Gustainienė, G.Jarašiūnaitė, M.Perminienė.</i> Įkalinimo įstaigos darbuotojų psichosocialiniai stresorių ypatumai	25
<i>K.Šmigelskas, J.Lukoševičiūtė.</i> D tipas ir jo pastovumas	26
<i>P.Želviienė.</i> TRAUMŲ PSICHOLOGIJOS TYRIMAI LIETUVOJE	27
<i>E.Mažulytė, D.Gailienė.</i> Asmens trauminių išgyvenimų ir potrauminio streso sąsajos su šeimos istorija	27
<i>L.Gervinskaitė-Paulaitienė, R.Barkauskienė.</i> Suvoktas smurto patyrimas ir jaunesniųjų paauglių reflektvyvioji funkcija	28

<i>G.Argustaitė-Zailskienė, N.Žemaitienė.</i> Lietuvos policijos personalo, pasižyminčio potrauminio streso sutrikimo rizika, požiūris į psichologo pagalbą	28
<i>P.Želviienė, E.Kazlauskas, J.Eimontas, L.Gervinskaitė-Paulaitienė.</i> Potrauminio streso socialinis kontekstas	29

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

PSICHOLOGIJA UGDYMO ĮSTAIGOSE

<i>E.Strolienė, D.Grakauskaitė Karkockienė, V.Sičiūnienė.</i> Divergentinio mąstymo ugdymas matematikos pamokose: pradinio ugdymo pakopa	30
<i>Ž.Arlauskaitė.</i> Kaip mokyklos psichologas padės spręsti mokinių motyvacijos mokytis problemą.....	31
<i>N.Grigutytė.</i> Rekomendacijų dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams įgyvendinimas: kliūtys ir galimybės.....	31
<i>A.Sirevičiūtė, A.Mockus.</i> Kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų moksleivių patyčių ypatumai.....	32
<i>J.Misiūnienė, V.Lizdenienė.</i> Tėvų vaidmuo atskleidžiant šešiametį vaikų skaitymo gebėjimus.....	33

AMŽIAUS TARPSNIŲ IR RAIDOS PSICHOLOGIJA

<i>A.Petruilytė, V.Guogienė.</i> Paauglio emocinė ir socialinė sveikata iš pozityviosios raidos perspektyvos. <i>J.S.Jasiulionė, R.Jusienė, E.Markūnienė.</i> Kaip gimdymo sužadimui ar skatinimui naudojamas sintetinis oksitocinas siejasi su mažų vaikų psichosocialine raida?.....	34
<i>I.Truskauskaitė-Kunevičienė.</i> Pozityvios jaunimo raidos skatinimas Lietuvoje: programos orientuotos į jaunimo gerovės didinimą vertinimas.....	35
<i>A.Kairys, O.Zamalijeva, A.Bagdonas.</i> Psichologiniai senėjimo tyrimai Lietuvoje: užmiršta tyrimų kryptis?	36

PSICHOLOGIJA VERSLE IR ORGANIZACIJOSE

<i>A.Stelmokienė, A.Ėndriulaitienė.</i> Idealus vadovas pavaldinių požiūriu: etiškas ar rezultatyvus?	37
<i>M.Morkevičiūtė, A.Ėndriulaitienė.</i> Darbuotojų profesinio pervargimo ir subjektyviai vertinamo etiško vadovavimo stiliaus sąsajos.....	37
<i>J.A.Marcinkevičiūtė, L.Bukšnytė-Marmienė.</i> Medicinos darbuotojų iš vadovų gaunamo grįžtamojo ryšio sąsajos su darbo motyvacija ir subjektyviai vertinama darbo atlikimo kokybe.....	38
<i>J.Lazauskaitė-Zabielskė, I.Urbanavičiūtė, R.Rekašiūtė Balsienė.</i> Ar įsitraukę darbuotojai geriau dirba? Empirinė analizė viešajame ir privačiame sektoriuje.....	39
<i>E.Dereškevičiūtė, G.Chomentauskas.</i> Šiuolaikiniai žmogiškųjų išteklių valdymo instrumentai viešajame sektoriuje: Lietuvos valstybės tarnautojų kompetencijų modelis.....	40
<i>A.Stelmokienė, R.Sabalaiuskaitė.</i> Koks vadovas patinka pavaldiniams: darbuotojų patirto tėvų auklėjimo stiliaus reikšmė.....	40
<i>D.Mackelienė, R.Fedosejevaitė.</i> Ar šiandien reikės skėčio? Organizacinio klimato ypatumai šiuolaikinėje organizacijoje.....	41
<i>G.Genevičiūtė-Janonienė, A.Ėndriulaitienė.</i> Organizacinio įsipareigojimo reikšmė su darbuotoju ir organizacija susijusioms psichologinėms pasekmėms.....	42

PSICHOLOGINIAI EMIGRACIJOS ASPEKTAI

<i>V.Naruševičius, A.Ėndriulaitienė, L.Šeibokaitė, R.Markšaitytė, K.Žardeckaitė-Matulaitienė.</i> Lietuvoje ir emigracijoje dirbančių lietuvių įsipareigojimo organizacijai ypatumai.....	43
<i>R.Markšaitytė, A.Ėndriulaitienė, L.Šeibokaitė, K.Žardeckaitė-Matulaitienė.</i> Asmenybės bruožų svarba lietuvių emigrantų ir gyvenančių Lietuvoje gerovei.....	44
<i>J.Razgulin.</i> Užsienio studentų prisitaikymo naujoje kultūroje rizikos ir apsaugančių veiksnių sąsajos su stresu, nerimu ir depresišku: Sisteminė literatūros apžvalga.....	44
<i>R.Markšaitytė, A.Ėndriulaitienė, K.Žardeckaitė-Matulaitienė, L.Šeibokaitė.</i> Darbo ir privataus gyvenimo sąveika: ar emigrantai ją patiria kitaip?	45

PSICHOLOGIJA SVEIKATOS PUOSELĖJIMUI IR IŠSAUGOJIMUI

<i>L.Jovarauskaitė, V.Klimaitė.</i> Biopsichosocialinio požiūrio link: psichologinės gerovės ir gaunamų psichikos sveikatos priežiūros paslaugų sąsajos.....	46
<i>J.Latakienė, P.Skruibis.</i> „Jie netiki, kad aš rimtai“: Suvoktos aplinkinių reakcijos į suicidinę komunikaciją.....	47

<i>D. Genutytė, L. Šeibokaitė.</i> Internetinių portalų straipsnių, aprašančių savizudybes, komentarų turinys: požiūris į savizudybę bei savizudį, priešasčių ieškojimas ir mitai.....	47
<i>J. Rimkevičienė.</i> „Impulsyvus“ ir „neimpulsyvus“ mėginimas nusižudyti: apie ką iš tiesų mes kalbame?	48
<i>A. Pranckevičienė, K. Žardeckaitė-Matulaitienė, R. Markšaitytė, A. Endriulaitienė, D. R. Tillman, D. D. Hof.</i> Ar universitetas padeda keisti požiūrį į psichikos liga sergančius asmenis? Psichikos ligos stigmos tyrimas psichologijos ir socialinio darbo I-VI kurso studentų imtyje.....	49

PSICHOLOGINĖS PAGALBOS METODAI: PRAKTIKA IR TYRIMAI

<i>N. Žemaitienė, K. Šmigelskas, P. Skruibis.</i> Ar kokybiškai teikiama emocinė pagalba telefonu Lietuvoje?	50
<i>I. Baniene, R. Joffė, A. Veryga.</i> Emocinė parama telefonu kritiniais ir sunkiais atvejais.....	51
<i>M. Motiejūnaitė, K. Žardeckaitė-Matulaitienė.</i> Socialinių įgūdžių ugdymo programos, skirtos antros klasės mokiniams, efektyvumo įvertinimas: žvalgomojo tyrimo rezultatai.....	52
<i>I. Pilkionienė, J. Jonynienė.</i> Tėvystės įgūdžių ugdymas: STEP programos dalyvių (tėvų) patiriami auklėjimo sunkumai ir jų kaita.....	52
<i>D. Svirušytė, A. Brazauskaitė.</i> „Kaip vandenyne“: menininkų ir neįgaliųjų patyrimas kuriant bendrą performansą.....	53

PSICHOLOGIJOS METODAI IR METODOLOGIJA

<i>V. Mikuličiūtė, A. Kairys, A. Liniauskaitė, K. Vanagaitė.</i> Tikėti ar ne: tyrimo dalyvių motyvavimas nenuoširdžiai atsakinėti į NEO-PI-R klausimus įtaka bruožų įvertinimams.....	54
<i>V. Naruševičius.</i> Statistinių I ir II rūšies klaidų tikimybė klinikinės, sveikatos ir organizacinės psichologijos tyrimuose Lietuvoje.....	55
<i>A. Pranckevičienė, A. Bunevičius.</i> Psichologinės diagnostikos pamokos neuronkologijos skyriuje.....	55
<i>I. Čėsniene, A. Laurinavičius, L. Ustinavičiūtė.</i> MMPI-2 skalių sutampančio validumo tikrinimas laisvės atėmimo bausmę Lietuvoje atliekančių asmenų imtyje.....	56

PSICHOLOGIJA TEISĖSAUGOJE

<i>K. Vanagaitė, G. Valickas.</i> Teisėjų elgesio atitiktis procedūrinio teisingumo reikalavimams: 2004, 2011 ir 2015 metų tyrimų duomenys.....	57
<i>K. Čunichina, G. Valickas, V. Navickas, V. Cimalanskaitė.</i> Nuteistųjų suvoktas procedūrinis teisingumas: 2004, 2011 ir 2015 metų tyrimų duomenys.....	58
<i>J. Slavinskienė, K. Žardeckaitė-Matulaitienė, A. Endriulaitienė, L. Šeibokaitė, R. Markšaitytė.</i> Vairuotojų, netekusių teisės vairuoti, asmenybės savybių deriniai ir jų sąsajos su rizikingu vairavimu.....	59
<i>L. Šeibokaitė, A. Endriulaitienė, K. Žardeckaitė-Matulaitienė, R. Markšaitytė, J. Slavinskienė.</i> Būsimų vairuotojų nuostatų dėl rizikingo vairavimo ir „tamsiosios triados“ asmenybės bruožų sąsajos...	60

STENDINIAI PRANEŠIMAI

PSICHOLOGIJA UGDYMO ĮSTAIGOSE

<i>K. Paradnikė, R. Bandzevičienė.</i> Sąsajos tarp studentų karjeros kompetencijų ir gerovės akademinėje aplinkoje	61
<i>A. Liniauskaitė, A. Kairys, I. Urbanavičiūtė, B. Pociūtė.</i> Bendrojo ugdymo ir profesinių mokyklų mokinių karjeros adaptyvumas ir profesijos pasirinkimo motyvacija	62
<i>V. Berzinytė, K. Žardeckaitė-Matulaitienė.</i> Savęs ir idealaus psichologo vertinimo pokyčiai per trejus studijų metus	62
<i>K. Kovalčikienė, L. Bukšnytė-Marmienė.</i> Lietuvos doktorantų profesinis identitetas: kognityvinio, emocinio ir vertinamojo komponentų raiška ir reikšmė pasitenkinimui doktorantūros studijomis	63
<i>D. Jonušienė, K. Kovalčikienė.</i> ASU pirmo kurso studentų savijautos, mokymosi motyvacijos ir pasitenkinimo studijomis sąsajos	64

AMŽIAUS TARPSNIŲ IR RAIDOS PSICHOLOGIJA

<i>L. Jovarauskaitė, A. Balundė.</i> Fizinės ir socialinės tvaraus elgesio dimensijos: suvoktų vertybių vaidmuo paauglystėje	65
--	----

<i>R. Buivydaitė, G. de Abreu.</i> Lietuvio tapatybė emigracijos kontekste: lietuvių mamų auklėjimo patirtys auginant vaikus Jungtinėje Karalystėje	66
<i>M.S. Poškus, R. Žukauskienė.</i> Atliekų rūšiavimo elgsena ir jos prielaidos tarp skirtingų asmenybės tipų jaunuolių	66
<i>D. Valiūnė, A. Perminas.</i> Patyčių ir psichosocialinių veiksnių sąsajos paauglystėje	67
<i>D. Valiūnė, A. Perminas.</i> Paauglių agresijos ir automatinio minčių ryšys	68
<i>R. Dirgėlaitė, G. Levickienė.</i> Žemaitijos regiono paauglių suicidiškumo, nuostatų savizudybių atžvilgiu ir bendravimo šeimoje sąsajos	68
<i>E. Urvelytė, A. Perminas.</i> Vyresnių klasių merginų vienišumo ir nepasitenkinimo kūno vaizdu sąsajos. <i>V. Arlickienė, K. Žardeckaitė-Matulaitienė.</i> Ar priklausymas religinei bendruomenei gali paveikti lyčių vaidmenų suvokimą? Romos katalikų atvejis	69
	70

PSICHOLOGIJA VERSLE IR ORGANIZACIJOSE

<i>B. Paplauskaitė, L. Bukšnytė-Marmienė.</i> Darbuotojų konfliktų, kylančių dėl santykių ir užduočių, ryšys su pasitenkinimu darbu	71
<i>K. Kovalčikienė, G. Genevičiūtė-Janonienė, J. Gaubė.</i> Kūrybiškas darbuotojas – pozityvus požiūris į organizaciją	71
<i>G. Mikalajūnaitė, L. Bukšnytė-Marmienė.</i> Emocinę paramą teikiančių organizacijų savanorių asmenybės bruožų ir įsitraukimo į savanorišką veiklą sąsajos	72

PSICHOLOGIJA SVEIKATOS PUOSELĖJIMUI IR IŠSAUGOJIMUI

<i>A. Šmitas, L. Gustainienė.</i> Subjektyvioji ir psichologinė gerovė: tik psichologija ar ir biologija? Literatūros apžvalga	73
<i>L. Zajančauskaitė-Staskevičienė, G. Janaruskaitė.</i> Kompensaciniai sveikatos įsitikinimai, sveikatai nepalankus elgesys ir agresija: sąsajos 16 – 18 m. amžiuje	74
<i>K. Dinigevičiūtė, A. Perminas.</i> Sąsaja tarp studentų ankstyvųjų neadaptivių schemų ir bulimijai būdingų simptomų išreikštumo	75
<i>D. Savickaitė, R. Pakrosnis.</i> Studentų dėkingumo bruožo ir socialinio palaikymo sąsajos su sveikatai palankiu elgesiu	76
<i>J. Žibūdaitė, A. Perminas.</i> Moterų nepasitenkinimo kūnu reikšmė įsitraukimui į krūtų savitkrą	76

PSICHOLOGINĖS PAGALBOS METODAI: PRAKTIKA IR TYRIMAI

<i>R. Pakrosnis, V. Čepukienė.</i> Į sprendimus sutelkta internetinė savi-pagalbos programa: vystymas ir veiksmingumas	77
<i>E. Sabaitytė, A. Diržytė.</i> Jaunų bedarbių psichologinės gerovės stiprinimas taikant psichologinio kapitalo intervenciją	78
<i>J. Jonytienė, I. Pilkionienė, R. Povilaitis.</i> Vaikams teikiamos emocinės paramos telefonu kokybė: „Vaikų linijos“ atvejis	79
<i>V. Klimaitė, A. Stumbrytė.</i> Psichikos sveikatos centrų pacientų požiūris į gaunamą gydymą: žvalgomojo tyrimo duomenys	80

PSICHOLOGIJOS METODAI IR METODOLOGIJA

<i>R. Vilkaitė, I. Čėsniienė, A. Laurinavičius, L. Ustinavičiūtė.</i> Laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų charakteristikos vertinant MMPI-2	81
<i>N. Grigutytė, G. Gudaitė.</i> Santykio su autoritetu vertinimo klausimyno kūrimas ir psichometriniai rodikliai	81
<i>R. Rekašiūtė Balsienė, J. Lazauskaitė-Zabielskė, I. Urbanavičiūtė.</i> Įsitraukimas į darbą: lietuviškosios UWES versijos psichometrinių charakteristikų tikrinimas	82

PSICHOLOGIJA TEISĖSAUGOJE

<i>A. Stelmokienė, V. Aleksandravičienė.</i> Policijos pareigūnų vadovavimo stiliaus atvaizdas „veidrodyje“ ir darbuotojų mintyse	83
<i>R. Arlauskienė, A. Endriulaitienė.</i> Didmiesčių ir mažų miestelių pradedančių vairuotojų baimės vairuoti ir rizikingo vairavimo sąsajos	84

PRATARMĖ

PSICHOLOGIJA: MOKSLU GRINDŽIAMA PRAKTIKA ŽMOGUI IR VISUOMENEI

Lietuvos psichologų kongreso, 2016 m. vykstančio Vytauto Didžiojo universitete Kaune, pagrindinė tema – psichologijos mokslu grindžiama praktika. Jau šeštą kartą Lietuvos psichologų sąjungos organizuojamas psichologų kongresas sugrįžta į Kauną. Didelis dėkui visiems 2016 m. kongreso organizatoriams, kurių pastangomis įvyko ši konferencija.

Kongresas – puiki proga susitikti Lietuvos psichologams, pasidalinti nuveiktais darbais ir planuoti ateities veiklas. Tai ir galimybė pakelti kvalifikaciją, tai ir galimybė diskutuoti su bendraminčiais. Kongreso programa labai įvairi ir puikiai atspindi Lietuvos psichologijos įvairovę. Kongrese šiais metais nemažai diskusijų aktualiomis temomis.

Kongrese vyks diskusijos apie savižudybių prevenciją, ankstyvąjį ugdymą, intelektinę nuosavybę, etikos kodekso naujoves bei kokybinius tyrimus. Džiaugiamės, kad diskusijose dalyvauja ne tik psichologai, tačiau programoje ir Vilniaus politikų pranešimai apie tyrimais grindžiamas savižudybių prevencijos inovacijas Vilniaus mieste.

Kongreso simpoziumuose matome stipresnių tyrimų krypčių atspindžius. Simpoziumuose apie somatinėmis ligomis sergančių asmenų psichologinius sunkumus, internetu teikiamas psichologinės pagalbos galimybes, traumų psichologijos tyrimus sužinosime ne tik apie mokslininkų laimėjimus ir atradimus, bet ir išgirsime įžvalgų, kuriomis psichologai gali remtis savo praktiniame darbe.

Plenariniuose pranešimuose turėsime galimybę susipažinti ne tik su Lietuvos psichologijos lyderių pranešimais apie psichologiją medicinoje bei savižudybių prevencijos iššūkius, bet ir bus galimybė išgirsti pamąstymus apie psichologams tenkančius iššūkius bendraujant su politikais, taip pat jaunimo psichikos sveikatos atsparumo veiksniais.

Dr. Evaldas Kazlauskas
Lietuvos psichologų sąjungos prezidentas (2010 – 2016)

PLENARINIAI PRANEŠIMAI

Aliens has landed - How to bridge the different universes of science and policy makers

Ateiviai nusileido - kaip sujungti skirtingus mokslo ir politikos pasaulius

Tor Levin Hofgaard, Norwegian Psychological Association, Tor@psykologforeningen.no

Many of us, representing a professional field, see it as our aim to make our knowledge mean something for our community. Not just for individuals or organizations, but for our country, region or the world. But how do you get from your science lab, your statistical formulas or your fabulous practice, to those who make the decisions? How do we get into the room? And how do we make them remember us, after we have left the room. If the answers you have in mind are; show them the graphs, the numbers, the hard irrefutable science and facts. You are welcome to hear a different story.

This talk will focus on how we have changed the way the Norwegian Psychological Association works on advocacy the last seven years. It will tell the stories about how implementing basic knowledge of psychology and communication can have huge impact on the way advocacy is done. And how realizing that science and politicians have a completely different concept of evidence, time frame, communication style and working environment, make us get our message through and deliver changes at a national level.

Enhancing resilience in youth. Lessons from Positive Peer Culture

Jaunimo atsparumo stiprinimas. Pamokos iš teigiamos bendraamžių kultūros

Christoph Steinebach, European Federation of Psychologist Associations, christoph.steinebach@efpa.eu

Education, prevention and therapeutic services try to change individual behavior and to forge a lasting influence on problematic emotions, cognitions and social factors. It is becoming increasingly clear that a consideration of the basic needs of the individuals, their strengths, and resources must complement the traditionally on deficits oriented interventions. Research on positive attitudes and emotions line out the positive effects of strengths related interventions by enhancing e.g. empathy, generosity, and well-being. In addition, evaluation of interventions to enhance pro social behavior show sustainable effects on self-efficacy and resilience. As an example the basic concept, strategy, and practice of Positive Peer Culture (PPC) are presented. As a result of different studies PPC shows sustainable effects, especially if the intervention aims not only to change the peer interaction but also fosters an organizational culture of mutual support.

Mokslu grįsta savižudybių prevencija: Lietuvai aktualūs sprendimai

A science-based suicide prevention: relevant for Lithuania solutions

Paulius Skruibis, Vilniaus universitetas, VšĮ „Jaunimo linija“, paulius@skruibis.lt

Pasaulio sveikatos organizacija 2014 metais paskelbė pirmąją savižudybių situacijos pasaulyje ataskaitą, kurioje, remiantis mokslinių tyrimų rezultatais, įvardinti pagrindiniai rizikos veiksniai ir siūlomos intervencijos. Pranešime šios mokslų grįstos rekomendacijos bus aptartos Lietuvos situacijos

ir galimybių kontekste: psichikos sveikatos politika, alkoholio žalingo vartojimo mažinimas, sveikatos paslaugų prieinamumas, atsakingas žiniasklaidos informavimas apie savižudybes, visuomenės švietimas, intervencijos specifinėms rizikos grupėms, vartininkų (gatekeepers) mokymai, telefoninės pagalbos linijos, efektyvesnis reagavimas į suicidinio elgesio atvejus ir efektyvesnis psichikos sutrikimų gydymas.

Pranešime bus aptarti Lietuvoje atlikti moksliniai tyrimai, kurie gali suteikti svarbios informacijos kaip šios PSO rekomendacijos gali būti įgyvendinamos mūsų šalyje. Pastarųjų metų savižudybių prevencijos iniciatyvos Kupiškėje ir Vilniuje taip pat yra vertingas informacijos šaltinis apie tai, su kokiais iššūkiais susiduriame, pradėdami sistemingas prevencijos veiklas.

Psichologija ir medicina - mokslo ir praktikos integracijos perspektyva sveikatos priežiūroje

Psychology and medicine – science and practice integration perspective in health care

Antanas Goštautas, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos sveikatos psichologų sąjunga, a.gostautas@smf.vdu.lt

Paskelbus psichologiją savarankiška gamtos mokslų sistemos kryptimi, eksperimento principai pradėti taikyti psichiatrijos praktikoje – radosi klinikinė psichologija. Tuo pat metu plėtojosi ir S. Freudo pasiūlyta psichikos reiškinius ir neurozių gydymą aiškinanti teorija – psichoanalizė, suteikusi psichologijos ir psichiatrijos praktikai kitokį, simbolinį, pamatą. Formavosi naujos disciplinos – psichoanalitinė psichiatrija, psichoanalitinė psichologija, psichosomatinė medicina, psichodinaminė terapija, projekciniai metodai; taip pat ir kitokios pakraipos taikomosios psichologijos šakos.

Šiame kontekste sparčiai vyko biomedicinos, sveikatos ir neuromokslų, ligų, tarp jų ir lėtinių, struktūros, priežasčių, gydymo ir profilaktikos sampratos pokyčiai. Kito ir sveikatos priežiūros misija. Sisteminis požiūris ir rizikos veiksnių teorija tapo sveikatos stiprinimo ir ligų profilaktikos pamatu. Epidemiologiniuose tyrimuose pradėta taikyti psichologinius elgesio ir gyvenimo stiliaus rodiklius. Šiame taikomosios psichologijos šakų ir medicinos vystymosi kontekste susiklostė dvi sveikatos priežiūros poreikius atitinkančios disciplinos – sveikatos psichologija ir elgsenos medicina.

Kompleksinių psichologijos ir medicinos tyrimų mokslinius, taigi ir metodologinius, pamatus Lietuvoje paklojo Pasaulinės sveikatos organizacijos vadovaujamos didelės apimties tarptautinės sveikatos ir širdies ligų profilaktikos programos, pradėtos įgyvendinti Kaune ir Roterdame.

Kardiologijos instituto medicinos psichologijos laboratorijoje pradėti darbai pratęsti VDU Psichologijos katedroje, leido sukurti psichologinių sąvokų ir standartizuotų metodų sistemą. Įgalinančią, integruotai tirti lėtinių ligų rizikos veiksnius ir nustatyti jų prognostinę vertę. Šių tyrimų pagrindu 1998 m. VDU įvesta sveikatos psichologijos magistro studijų programa, pagal kurią rengiami psichologai sveikatos priežiūros sistemai. Programą jau baigė per 400 magistrų. Turint galvoje tai, kad atskira klinikinės psichologijos programa vykdoma ir Vilniaus universitete, Lietuvoje turėtų būti maždaug 500 magistro laipsnį turinčių psichologų, galinčių užimti sveikatos priežiūroje medicinos psichologų darbo vietas. Tolesnę psichologijos integraciją medicinoje turėtų užtikrinti tarpdisciplininiai tyrimai, į aktualiausias sveikatos priežiūros problemas orientuota šakinė doktorantūra, 12 mėnesių prižiūrima internatūra akredituotoje medicinos institucijoje, medicinos psichologų licencijavimas ir sveikatos priežiūros profesionalizacija sisteminio požiūrio į sveikatą, ligas, jų profilaktiką kontekste.

DISKUSIJOS

Politikai apie savižudybių prevenciją. Vilniaus memorandumas

Politicians about suicide prevention. Vilnius memorandum

Mykolas Majauskas, Vilniaus miesto Taryba, mykolas.majauskas@gmail.com

Aušrinė Armonaitė, Vilniaus miesto Taryba

Lietuvoje iš gyvenimo per metus pasitraukia beveik tūkstantis žmonių. Ir tai tik ledkalnio viršūnė. Apytiksliai dešimt kartų tiek bando nusižudyti ir patenka į gydymo įstaigas. Dar tiek pat bando ir rimtesnių traumų išvengia. Su kiekvienais metais mėginusiųjų nusižudyti skaičius auga. Šiuo metu yra daugiau nei keli šimtai tūkstančių Lietuvos piliečių, mėginusių atimti iš savęs gyvybę - maždaug kas dešimtas sutiktas žmogus gatvėje, darbe ar namuose. Tai jau seniai nėra tik šeimos ir artimųjų tragedija, tai - visuomenės sveikatos ir valstybės politikos klausimas, kurį turime spręsti nepaisant ideologinių ar profesinių skirtumų.

Vilniaus miesto politikai susivienijo inicijuodami savižudybių prevencijos Memorandumą, kurį pasirašė ir konkrečiais veiksmais įsipareigojo daugiau kaip trisdešimt Vilniuje veikiančių gydymo, visuomenės sveikatos, švietimo, saugumo, pirmosios pagalbos įstaigų ir nevyriausybinių organizacijų. Memorandumas nesprenžia visuomenės sutelktumo, pusiausvyros tarp gydymo vaistais ir psichoterapija, ar itin didelio alkoholio vartojimo masto. Tačiau siekia efektyvaus skirtingų organizacijų bendradarbiavimo. Psichologų kongreso dalyviams norėtume pristatyti patį Memorandumą ir padiskutuoti apie jo įgyvendinimą. Iš klausyti specialistų nuomonę, kritiką ir papildomas priemones, galinčias užtikrinti efektyvią savižudybių prevenciją.

Valstybės vaidmuo ir galimybės įgyvendinant kompleksines savižudybių prevencijos priemones

The state's role and opportunities of implementing tools of complex suicide prevention

Marius Strička, Valstybinio psichikos sveikatos centro Savižudybių prevencijos biuras, marius.stricka@vpssc.lt

Lietuvos savižudybių rodiklis yra aukščiausias Europoje ir vienas aukščiausių pasaulyje. Per metus Lietuvoje nusižudo apie 900 ir dar apie 4000 asmenų patenka į ligonines po bandymo nusižudyti. Žinant savižudiškos elgsenos problemos mastą, vyriausybėms neatidėliotinai būtina sukurti strateginį dokumentą, kuris kontekstualizuotų šią problemą ir išskirtų konkrečius skirtinguose lygmenyse atliktinus veiksmus. Neturint tokio dokumento, bet kokie taikomi mechanizmai šiai problemai spręsti nebus tvarūs.

2015 m. šalyje įkurtas Savižudybių prevencijos biuras. Numatytos ES struktūrinių fondų lėšos savižudybių prevencijos priemonėms įgyvendinti. Kelios savivaldybės įgyvendina kompleksines savižudybių prevencijos iniciatyvas: Kupiškio savižudybių prevencijos projektas bei Vilniaus savižudybių prevencijos memorandumas. Diskusijos metu, vadovaujantis mokslo įrodymais bei gerąja savižudybių prevencijos priemonių įgyvendinimo savivaldybėse patirtimi, bus aptartos kompleksinės priemonės: pagalba ketinantiems žudyti; pagalba bandžiusiems žudyti; pagalba po savižudybės; pozityvios aplinkos kūrimas ir informacijos apie savižudybės etišką skelbimas.

Kas padeda atsitiesti po artimojo savižudybės?

What helps to recover after a near-suicide?

Paulius Skruibis, Vilniaus universitetas, paulius@skruibis.lt

Lietuvoje kasmet nusižudo apie vieną tūkstantį žmonių. Tūkstančiai artimųjų lieka smarkiai paveikti šios skaudžios netekties. Netektis dėl savižudybės yra vienas iš veiksnių, kuris gali ženkliai apsunkinti gedėjimą (Dyregrov ir Dyregrov, 2008). Artimojo savižudybė taip pat yra susijusi su didesne savižudybės rizika (Jordan, 2015). Todėl svarbu suprasti, kokia pagalba yra reikalinga nusižudžiusių artimiesiems ir kas ją galėtų suteikti.

Diskusijoje dalyvaus asociacijos „Artimiems“ prezidentė Jovita Galeckaitė, kuri pristatys asociacijos veiklą ir papasakos apie Vilniuje veikiančią savitarpio pagalbos grupę. Psichologas Paulius Skruibis pristatys, kuo netektis po artimojo savižudybės skiriasi nuo kitų netekčių ir kokia pagalba tokiu atveju yra reikalinga. Pristatyme bus aptartos pagrindiniai gedėjimo ypatumai po artimojo savižudybės (pagal Jordan, 2015): • klausimas kodėl; • atsakomybė: kaltė ir kaltinimai; • trauma ir bejėgiškumas; • pyktis: atstūmimo jausmas; • palengvėjimas: kančios pabaiga; • gėda: stigma; • socialiniai sunkumai: izoliacija ir ryšių trūkinėjimas; • padidėjusi savižudybės rizika; • sielvartas: liūdesys ir ilgesys. Abu pranešėjai kvies dalyvius diskutuoti šiais klausimais: Kur Lietuvoje gauti specializuotą psichologinę pagalbą nusižudžiusių artimiesiems? Kaip paskatinti naujų savitarpio pagalbos grupių kūrimąsi? Kokios kliūtys iškyla artimiesiems, siekiantiems pagalbos po artimojo savižudybės? Kokios kliūtys iškyla profesionalams, norintiems padėti artimiesiems? Kaip šias kliūtis galima įveikti?

Kokybiški kokybiniai tyrimai Lietuvos psichologijoje: kur esame, kur einame?

Quality qualitative research in Lithuanian psychology: where we are, where we are going?

Agnė Matulaitė, Londono Birkbecko universitetas, Fenomenologinių tyrimų institutas, fenomenologiniai.tyrimai@gmail.com

Džiugu, kad šiuo metu taip giliai įsišaknijęs mokslinis pozityvizmas nebepriimamas kaip savaime suprantamas dalykas ir Lietuvoje. Ko pasėkoje, vis daugiau psichologų renkasi kokybinius metodus savo mokslinei problemai tyrinėti. Tačiau, tenka pripažinti, kad tikrai ne visada tai daroma su tikru išmanymu. Neretai tokiems darbams ir vadovauja žmonės, kurie nei moksliniame pasaulyje žinomi kaip kokybinių tyrimų ekspertai, nei patys yra išbandę atlikti kokybinius darbus. Be abejo, tai kuria visai suprantamas vidines vadovo ir studento santykio įtampas ir nesusipratimus. Dar daugiau, šiandien kiekvienas Lietuvoje bent kiek sėkmingiau apgintas kokybinis baigiamasis darbas ar naujai pasirodžiusi mokslinė publikacija, kurioje taikoma kokybinė tyrimo strategija, kuria precedentą, kaip tokie darbai galbūt turėtų būti rašomi ir ginami. O dažnai net ir aukščiausiu balu įvertinti rašto darbai negali garantuoti aukštos jų kokybės, nes taipogi yra ginami komisijose, kur beveik nei vienas komisijos narys pats nėra nei atlikęs, nei mokęsis kokybinės tyrimo strategijos. Galiausiai, dar vis neturime ir specifinės, kokybiniais tyrimams skirtos, etikos komisijos. Nors tokia komisija jau seniai pripažinta, kaip absoliuti būtinybė tuose universitetuose, kurie gali pasidžiaugti aukščiausio lygio kokybiniais tyrimais psichologijoje. Tad, manau, metas padiskutuoti, kas vyksta su kokybiniais tyrimais Lietuvos psichologijoje.

Kviečiu Jus kartu su manim ir labai sąmoningai apsvarstyti, kokie realiai yra mūsų kokybiniai darbai Lietuvos psichologijoje? Kaip su šiais savo tyrimais esame matomi kokybinio pasaulio

kontekste? Koks galėtų būti mūsų kelias? Kaip paskatinti savo studentus nekartoti ankstesnių savo kolegų klaidų, jeigu tokių pasitaiko?

Ankstyvasis ugdymas: iššūkis tėvams ar... vaikams?

Early education: challenge for parents or...children?

Roma Jusienė, Vilniaus universitetas, LPS, roma.jusiene@fsf.vu.lt

Jurga Misiūnienė, Vytauto Didžiojo universitetas, j.misiuniene@smf.vdu.lt

Šiuolaikinėje informacijos bei technologijų, nuolatinių pokyčių bei visokiausių iššūkių kupinoje visuomenėje garsėja diskusijos apie ankstyvąjį vaikų ugdymą. Kuo anksčiau, tuo geriau? Kuo daugiau, tuo geriau? Kūdikius „vedame“ į pamokėles ir mokome raidžių, jau pajėgiantiems sėdėti vežimėlyje įduodame „planšetes“, mažylius mokome dirbti kompiuteriu, jokiū būdu nešvaistydami brangaus laiko tušties žaidimams, ikimokyklinukus skubame padaryti mokyklinukais ir kuo daugiau įdarbinti prie pamokų – ne tik mokykloje, bet namuose. Taigi, kokias programas bandome „instaliuoti“ savo vaikams? Svarbiausia, ar tos programos padeda vaikui matyti, girdėti, jausti, mokytis, klysti ir ieškoti savo vietos gyvenime? Ar jos leidžia vaikams jaustis saugesniais ir mylimais? O gal mes bandome „instaliuoti“ programas, užpildytas mūsų norais ir lūkesčiais, koks vaikas turi būti? Programas, virusuotas mūsų pačių nepajėgumo matyti, girdėti ir jausti? Tuomet jau iškyla rimtas klausimas, ar tokios programos padės vaikui jo gyvenime, ar atitiks pačių vaikų poreikius?

Vaiko psichologinės gerovės komiteto prie Lietuvos psichologų sąjungos narės, vaikų psichologės Agnė Burkauskaitė, Virginija Guogienė, Roma Jusienė, Vaida Kalpokienė, Aušra Kurienė, Dalia Nasvytienė, Estera Švelniūtė Ašembergė ir Vanda Vaitekoniėnė, kviečia psichologus, ugdytojus bei tėvus, tiesiog visus, kuriems rūpi vaikai, diskutuoti apie vaikams „instaliuojamas“ ankstyvojo ugdymo programas. Apie tai, ką bendrai reiškia vaikams gyventi šiuo informacinių technologijų laikmečiu? Apie tai, ką ir kaip ugdome bei ko iš tiesų reikia vaikams? Ko jie nori ir ką jie gauna?

Intelektinė nuosavybė psichologiniuose tyrimuose ir praktikoje

Intellectual property in psychological research and practice

Grazina Gintilienė, Vilniaus universitetas, LPS, grazina.gintiliene@fsf.vu.lt

Dalia Nasvytienė, Lietuvos edukologijos universitetas, LPS, dalia.nasvytiene@leu.lt

Šiuo metu psichologams sąlytis su autorine teise daug aktualesnis nei prieš kelis dešimtmečius. Jis liečia ir mokslinius tyrimus, ir mokomąją veiklą, ir praktinį darbą. Aukšti pasauliniai profesinės gildijos reikalavimai kelia iššūkius ir palieka neatsakytų klausimų – koks jau naudojamų vertinimo instrumentų legalumas? kuo testų naudotojus įpareigoja autorių teisių ženklas? kaip atpažinti plagiatą? ar įsigyjant kitoje šalyje sukurtą testą reikia atskirai kreiptis dėl teisės jį versti? kam priklauso intelektinės nuosavybės teisė sukūrus bendrą produktą? kaip autorius gali užtikrinti savo instrumento integralumą? ar visuomet esame tikri, kad mokslinio tyrimo duomenis surinkome su derama pagarba intelektinei nuosavybei? jei konkreti institucija perka psichologinio įvertinimo instrumento adaptacijos paslaugą, ar jai privalu perduoti ne tik galutinį produktą, bet ir surinktus duomenis?

Kartu su autorių teisių specialistais ieškosime atsakymų į tikėtina visiems psichologams rūpimus klausimus.

Naujaji Etikos kodeksą pasitinkant: iššūkiai ir poreikiai

Facing the new Code of Ethics: challenges and needs

Ilona Čėsniienė, Vilniaus universitetas, LPS, ilona.cesniene@fsf.vu.lt

Diskusijos reikalingumo, aktualumo pagrindas – Lietuvos psichologų etikos kodekso atnaujinimo būtinybė.

Paskutiniaisiais metais stebimas nuolat didėjantis tiek psichologų, tiek ir plačios visuomenės susidomėjimas psichologų profesinės etikos klausimais. Viena iš svarbiausių šio susidomėjimo priežasčių yra ta, kad psichologų veikla nėra apibrėžta vienu atskiru įstatymu, atitinkamai nėra ir poįstatyminių teisės aktų, kurie padėtų aiškiau suvokti ir visiems vienodai traktuoti psichologų veiklos standartus. Šiuo metu egzistuoja gana nemažai atskirų psichologų veiklą reglamentuojančių teisės aktų, kuriuos parengė atskiros institucijos, tačiau psichologo darbas yra toks įvairus ir apimantis labai platų vaidmenų spektrą, kad neretai iškyla keblumų įvertinti ir tinkamai išspręsti konkrečioje situacijoje susidariusias profesines dilemas. Europos psichologų asociacijų federacijos Etikos komitetas 2015 m. vykusiam kongrese patvirtino pavyzdinį Etikos kodekso modelį, rekomenduojamą šalims narėms. Lietuvoje pagrindinis dokumentas, kuriuo psichologai vadovaujasi savo veikloje, vis dar yra 1996 m. priimtas Etikos kodeksas, kuris savo principais skiriasi nuo rekomenduojamo modelio. Šios diskusijos tikslas – paskatinti diskursą apie Lietuvos psichologų Etikos kodekso atnaujinimo būtinybę bei galimus iššūkius mūsų profesinei bendruomenei.

Pastaba: diskusiją rengia visi LPS Etikos komiteto nariai.

Tarp mokslo ir praktikos: iššūkiai psichologui ir organizacijai

Between science and practice: challenges for psychologist and organization

Marija Miselytė, Vilniaus universitetas, LPS, marija.miselyte@fsf.vu.lt

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Vilniaus universitetas, LPS, jurgita.lazauskaite@fsf.vu.lt

Giedrė Genevičiūtė-Janonienė, LPS, g.geneviciutejanoniene@gmail.com

Diskusijos reikalingumo, aktualumo pagrindas – skatinti organizacijų psichologijos mokslininkų ir praktikų bendradarbiavimą bei rasti būdus, kaip padaryti, kad bendradarbiavimas būtų sėkmingas.

LPS Organizacinės psichologijos komitetas kviečia diskutuoti apie sėkmingo bendradarbiavimo tarp mokslininkų ir praktikų organizacinės psichologijos srityje galimybes. Kartu pabandytume atsakyti į klausimus: Ar psichologijos mokslo pasiekimai taikomi organizacijose Lietuvoje? Ar mokslininkai sprendžia organizacijoms aktualias problemas? Kokias organizacinės psichologijos žinias mokslininkai galėtų pasiūlyti kolegoms praktikams? Kokiose srityse praktikams praverstų organizacinės psichologijos mokslu grįstos žinios, o kokiose srityse jos galbūt nėra būtinos arba yra sunkiai pritaikomos? Taigi tikimės kartu rasti būdus, kaip mokslui ir praktikai kalbėti viena kalba.

SIMPOZIUMAI

SERGANČIŲJŲ SOMATINĖMIS LIGOMIS PSICHOLOGINIAI SUNKUMAI IR JŲ ĮVEIKA

PSYCHOLOGICAL ISSUES AND COPING AMONG PATIENTS WITH SOMATIC DISEASES

Liuda Šinkariova, Vytauto Didžiojo universitetas l.sinkariova@smf.vdu.lt (*simpoziumo pirmininkė*)

Pasaulyje ilgėjantis gyventojų vidutinis amžius lemia tai, kad žmonių sergamumo struktūroje pradėjo vyrauti lėtinės ligos, kurių gydymo efektyvumas yra daug mažesnis negu ūminių ligų ir dažnai tampa neįgalumo priežastimi. Tad suprantama, kad pasaulyje vis didesnis dėmesys skiriamas šių ligų prevencijai ir reabilitacijai (Falvo, 2005). Tačiau sergamumas ūminėmis ligomis taip pat dažnai sukelia ilgalaikius psichologinius sunkumus ir pablogina pacientų gyvenimo kokybę. Nepaisant medikamentinio gydymo, kiekviena liga ar neįgalumas reikalauja asmens kasdienio gyvenimo pasikeitimų. Šiame procese labai svarbios psichologo teikiamos paslaugos, padedančios pacientams suvokti emocines reakcijas į ligą, jos pripažinimą bei priėmimą. Ypatingai svarbu keisti sergančiųjų sveikatai žalingą elgesį, formuoti sveikatai palankaus elgesio įgūdžius, didinti jų motyvaciją laikytis gydytojų teikiamų rekomendacijų taip stiprinant ir grąžinant jų sveikatą. Šie tikslai įgyvendinami atsižvelgiant į individualius sergančiųjų vidinius (asmenybės bruožus, motyvaciją, emocinę būklę) ir išorinius (artimųjų, medicinos personalo palaikymą) išteklius. Šio simpoziumo tikslas – pasidalinti šioje srityje atliktų tyrimų rezultatais, patirtimi, ieškant bendrų sąlyčio taškų, vykdam tolimesnius tyrimus Lietuvoje susijusius su psichosocialine reabilitacija.

1-as simpoziumo pranešimas: **Socialinės aplinkos veiksnių reikšmė gydymo nurodymų laikymuisi: empiriniai rezultatai ir taikymo perspektyvos**

The role of social variables in adherence to treatment regimen: empirical findings and practical application

Olga Zamalijeva, Vilniaus universitetas, olga.zamalijeva@fsf.vu.lt

Roma Jusienė, Vilniaus universitetas, roma.jusiene@fsf.vu.lt

Įvadas. Pastaraisiais metais dėl nepaliaujamai didėjančios lėtinių ligų naštos sveikatos priežiūros sistemai ir socialinei ekonomikai mokslininkai vis daugiau pastangų skiria lėtinių ligų kontrolės užtikrinimui ir su juo labiausiai susijusio gydymo nurodymo laikymosi skatinimui. Nepaisant intervencijos metodų įvairovės, vis dar nepakankamai dėmesio sulaukia ir mažai išnaudojami tokie sergančiojo socialinės aplinkos aspektai kaip sergančiojo artimieji bei sergančiojo santykiai su sveikatos priežiūros specialistu. Šiame tyrime siekiama nustatyti su sergančiojo artimaisiais bei gydytoju susijusių veiksnių reikšmę sergančiųjų lėtinėmis ligomis gydymo nurodymų laikymuisi ir įvertinti šių socialinės aplinkos veiksnių panaudojimo galimybes gydymo nurodymų laikymosi skatinimo tikslais.

Metodika. Tyrime dalyvavo 303 asmenys, kurių amžius nuo 30 iki 94 metų ($M = 58,2$ m., $SD = 9,5$ m.). Visiems tyrime dalyvavusiems diagnozuota hipertenzija, o daugiau negu pusei jų diagnozuotas gretutinis cukrinis diabetas ir /arba kitos lėtinės ligos. Sergančiųjų gydymo nurodymų laikymuisi (GNL) įvertinti buvo parengtas 25 teiginių klausimynas, kurio faktorių teiginiai aprašo sergančiajam būdingą tyčinį vaistų nevartojimą, netyčinį vaistų nevartojimą, savo sveikatos būklės stebėjimą, fizinį aktyvumą ir mitybos ypatumus. Kartu įvertintas požiūris į gydantį gydytoją, subjektyviai vertinama

artimųjų parama ir su GNL susijusios subjektyvios normos, t.y. suvokiami artimųjų lūkesčiai sergančiojo elgesiui. Be to, tyrimu metu buvo įvertinti sergančiojo įsitikinimai apie medikamentinį ir nemedikamentinį gydymą, ligos suvokimas ir kiti veiksniai.

Rezultatai. Kompleksinė struktūrinių lygčių analizė parodė, kad sergančiojo požiūris į gydantį gydytoją tiesiogiai neprognozuoja sergančiojo elgesio, tačiau leidžia paaiškinti sergančiojo įsitikinimus apie medikamentinį ir nemedikamentinį gydymą, kurie savo ruožtu prognozuoja visus GNL aspektus. Griežtesnės subjektyvios normos sergančiojo GNL atžvilgiu leidžia prognozuoti tinkamesnę sergančiųjų mitybą bei rečiau pasitaikantį tyčinį vaistų nevartojimą, o daugiau artimųjų paramos gaunantys sergantieji reguliariau atlieka savo sveikatos būklės stebėjimą.

Diskusija ir išvados. Gauti rezultatai patvirtina gydytojo ir sergančiojo bendradarbiavimą bei sergančiojo artimųjų įsitraukimą į gydymo procesą skatinančių intervencijų pagrįstumą, o jų taikymas kartu su kitomis priemonėmis padėtų efektyviau užtikrinti tinkamesnę sergančiųjų lėtinėmis ligomis GNL.

2-as simpoziumo pranešimas: **Ar siejasi pacientų pasirengimas keisti su sveikata susijusį elgesį su jų asmenybės bruožais? Kardiologinės reabilitacijos patirtis**

Does patients' readiness to change health behaviour relates to their personality traits? Cardiac rehabilitation experience

Raimonda Petrolienė, Vytauto Didžiojo universitetas, r.petroliene@smf.vdu.lt

Liuda Šinkariova, Vytauto Didžiojo universitetas, l.sinkariova@smf.vdu.lt

Vaida Šverčiauskaitė, Vytauto Didžiojo universitetas, v.sverciauskaite@smf.vdu.lt

Jurga Misiūnienė, Vytauto Didžiojo universitetas, j.misiuniene@smf.vdu.lt

Loreta Zajančauskaitė-Staskevičienė, Vytauto Didžiojo universitetas, l.zajanckauskate-staskeviciene@smf.vdu.lt

Laura Alčiauskaitė, Vytauto Didžiojo universitetas, l.alciauskate@smf.vdu.lt

Reabilitacijoje sveikimo rezultatus veikia įvairūs faktoriai: biologiniai, socialiniai, psichologiniai. Psichologinius kintamuosius, turinčius įtakos sveikimo procesui, siūloma skirstyti į: asmenybės bruožus ir patiriamą nerimą. Nerimo ir sveikimo ryšiai tyrimuose nustatyti aiškiai, o asmenybės bruožų svarba sveikimo procesui vertinama kontraversiškai. Diskutuojama, kad asmenybės bruožai, turintys emocinį-motyvacinį pagrindą (pvz., neurotiškumas), labiau siejasi su sveikatos rodikliais nei bruožai, grįsti tam tikra kognicijų struktūra ir stokojuojantis emocinio komponento (pvz., sąmoningumas, atvirumas). Tyrimais nustatyta, kad tokie asmenybės bruožai kaip atvirumas, ekstraversija, intraversija turi įtakos sveikimo procesui, motyvacijai keisti gyvenimo būdą, atsisakyti sveikatai žalingų įpročių. Taigi, minėtos sąveikos nėra aiškios ir tyrinėjimai šioje srityje tebelieka aktualūs bei šiuolaikiški. Tyrimo tikslas – nustatyti sąsajas tarp pacientų asmenybės bruožų ir pasirengimo keisti su sveikata susijusį elgesį reabilitacijoje. Tyrime dalyvavo 304 Abromiškių reabilitacijos ligoninės pacientai (214 vyrų, 90 moterų, vidutinis amžius 58,84). Pacientų pasirengimas keisti su sveikata susijusį elgesį (alkoholio vartojimą, rūkymą, fizinį aktyvumą, mitybą) buvo vertinamas reabilitacijos pradžioje „Pasirengimo pokyčiai klausimynais“ (Rollnick ir kt., 1992), kurie pasirengimą keisti tam tikrą elgesį atspindi viena iš trijų stadijų: iki apmąstymų, mąstymo, veiksmo. Asmenybės bruožai reabilitacijos pradžioje buvo vertinami NEO-FFI klausimynu (Costa, McCrae, 1992). Pasirengimas keisti mitybos įpročius teigiamai siejasi su asmenybės bruožais: atvirumu, sutarumu, sąmoningumu ($p < 0,05$). Neurotiškumas labiau išreikštas mąstymo, o ne iki apmąstymų ar veiksmo stadijose ($p < 0,05$), analizuojant pasirengimą keisti fizinį aktyvumą bei mitybą. Labiau išreikštas atvirumas, sutarumas bei sąmoningumas vyrauja veiksmo stadijoje, stebint pasirengimą

keisti mitybos įpročius ($p < 0,05$). Žinojimas, kaip siejasi pasirengimas keisti su sveikata susijusį elgesį ir asmenybės bruožai, padėtų pasirinkti tinkamiausius reabilitacijoje taikomus intervencijos metodus bei užtikrintų sklandesnį pačios reabilitacijos procesą. Su kognicijomis susiję asmenybės bruožai (atvirumas, sutarumas, sąmoningumas) labiau išreikšti pacientams, kurie pagal pasirengimą keisti mitybos įpročius yra veiksmo stadijoje, tuo tarpu su emocijomis susiję bruožai (neurotiškumas) labiau išreikšti tiems, kurie pagal pasirengimą keisti fizinio aktyvumo bei mitybos įpročius yra mąstymo stadijoje.

Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (Sutarties Nr. MIP-081/2014).

3-as simpoziumo pranešimas: **Asmenų, patyrusių galūnių amputaciją, streso įveikos strategijų ir agresijos sąsajos**

The relationship between coping strategies and aggression among persons with limb amputations

Birutė Ramoškienė, Vytauto Didžiojo universitetas, birute.ramoskiene@gmail.com

Įvadas. Galūnės netekimas lemia svarbius pokyčius gyvenime. Ištyrus asmenų, patyrusių galūnių amputacijas, streso įveikos ir agresijos sąsajas būtų paprasčiau išskirti pacientus, kuriems naudinga tęsti darbą su psichologu orientuojantis į efektyvesnių įveikos strategijų naudojimą. Darbo tikslas - nustatyti asmenų, patyrusių galūnių amputacijas, streso įveikos strategijų ir agresijos sąsajas.

Metodika. Tyrime dalyvavo 55 apatinių galūnių amputacijas patyrę asmenys, amžiaus vidurkis $58,29 \pm 1,543$, 29 vyrai ir 26 moterys. Tiriamieji apklausti individualiai, naudoti A.H.Buss ir M.Perry Agresijos klausimynas (1992) ir Ž.Grakausko ir G.Valicko Keturių faktorių streso įveikos klausimynas (2010).

Rezultatai parodė, jog apatinių galūnių amputaciją dėl traumos ir dėl ligos patyrusių asmenų naudojamos streso įveikos strategijos reikšmingai nesiskiria, o praėjus daugiau laiko po amputacijos, dažniau naudojama vengimo streso įveikos strategija ($p=0,003$). Nustatyta, jog apatinių galūnių amputaciją patyrusioms moterims labiau nei vyrams būdingas priešiškusumas ($p=0,001$). Jaunesni apatinių galūnių amputaciją patyrę asmenys yra labiau linkę naudoti problemų sprendimo streso įveikos strategiją ($p=0,038$), jiems labiau nei vyresniems asmenims būdingas pyktis ($p=0,001$), aukštesnio išsilavinimo apatinių galūnių amputaciją patyrusiems asmenims labiau nei žemesnio išsilavinimo asmenims būdinga verbalinė agresija ($p=0,012$). Aptikta, jog labiau išreikšta apatinių galūnių amputaciją patyrusių asmenų emocinės iškvovos streso įveikos strategija siejasi su labiau išreikštais pykčio rodikliais visuose tirtuose pogrupiuose ($0,001 \leq p \leq 0,014$), o su labiau išreikštais fizinės agresijos rodikliais siejasi tik vyresnių ($p=0,025$) bei amputaciją dėl ligos patyrusių asmenų pogrupiuose ($p=0,003$).

Diskusija. Atlikus tyrimą išryškėjo tam tikros apatinių galūnių amputaciją patyrusių asmenų tendencijos, tačiau darbas laikytinas žvalgomoju – amputacijų sritis psichologų tyrinėta mažai, gauti rezultatai tik patvirtina tolimesnių tyrimų prasmingumą.

Išvados. Didesnį verbalinės agresijos įvertį prognozuoja aukštesnis išsilavinimas ($p=0,020$), didesnį pykčio įvertį prognozuoja dažnesnis problemų sprendimo ($p=0,014$) ir emocinės iškvovos ($p=0,001$) streso įveikos strategijų naudojimas ir aukštesnis išsilavinimas ($p=0,010$), didesnį priešiškusumo įvertį prognozuoja moteriška lytis ($p=0,001$), o didesnį bendrosios agresijos įvertį prognozuoja emocinės iškvovos streso įveikos strategijos naudojimas ($p=0,001$) ir aukštesnis išsilavinimas ($p=0,005$).

4-as simpoziumo pranešimas: **Motyvacinio pokalbio taikymo galimybės ir nuotaikos reikšmė keičiant sąnarių ligomis sergančiųjų su sveikata susijusį elgesį**

Motivational interviewing and the impact of emotional state in changing health behavior for patients with joint disorders

Laura Alčiauskaitė, Vytauto Didžiojo universitetas, l.alciauskate@smf.vdu.lt

Liuda Šinkariova, Vytauto Didžiojo universitetas, l.sinkariova@smf.vdu.lt

Loreta Zajanckauskaitė-Staskevičienė, Vytauto Didžiojo universitetas, l.zajanckauskate-staskeviciene@smf.vdu.lt

Jurga Misiūnienė, Vytauto Didžiojo universitetas, j.misiuniene@smf.vdu.lt

Raimonda Petrolienė, Vytauto Didžiojo universitetas, r.petroliene@smf.vdu.lt

Ivadas: Sveikatai palankaus elgesio laikymasis palengvina sąnarių ligomis sergančių asmenų sveikimą ir padeda išvengti neįgalumo. Deja, pacientai dažnai stokoja vidinės motyvacijos keisti jiems įprastą sveikatai žalingą elgesį. Norą keisti gyvenimą gali apsunkinti ir paciento emociniai išgyvenimai – nerimas ir depresija. Tyrimo tikslas – nustatyti motyvacinio pokalbio (MP) efektyvumą ir nuotaikos reikšmę keičiant sąnarių ligomis sergančiųjų su sveikata susijusį elgesį.

Metodika: Tiriamieji – 93 Abromiškių reabilitacijos ligoninės traumatologinio – artrologinio skyriaus pacientai (28 vyrai, 65 moterys), amžiaus vidurkis – $57,7 \pm 10,31$ metų. Tyrimo metodas – eksperimentas. Su sveikata susijusio elgesio (alkoholio vartojimo, rūkymo, fizinio aktyvumo, mitybos) pokyčiams išmatuoti naudotas pasirengimo pokyčiui klausimynas (Prochaska, DiClemente, 1986), sudarytas pagal transteorinį pokyčių modelį ir atspindintis 3 elgesio pokyčių stadijas: nesusimąstymo, sąstūmimo ir veiksmo. Emocinei būklei įvertinti naudotas HAD klausimynas (Zigmond, Snaith, 1983). Poveikio ir kontrolinės grupių pacientai klausimynus pildė du kartus – reabilitacijos pradžioje ir pabaigoje. Poveikio grupei per gydymosi laikotarpį buvo taikomos 1–4 MP konsultacijos ir lyginamos elgesio pokyčio stadijos su kontroline grupe.

Rezultatai: Nustatyta, kad reikšmingai daugiau poveikio grupės tiriamųjų pasistūmėjo link veiksmo stadijos po MP nei pirmą kartą vertinant fizinio aktyvumo ir rūkymo įpročius. Kontrolinėje grupėje taipogi daugiau tiriamųjų perėjo į fizinio aktyvumo veiksmo stadiją reabilitacijos pabaigoje. Vertinant kiekvienos elgesio stadijos įverčių pokyčius, nustatyta, kad poveikio grupės tiriamųjų alkoholio vartojimo, rūkymo ir fizinio aktyvumo sąstūmimo stadijos įverčiai po MP reikšmingai padidėjo, lyginant su pirmuoju matavimu. Reikšmingai padidėjo ir jų fizinio aktyvumo bei mitybos veiksmo stadijos įverčiai, o fizinio aktyvumo bei mitybos nesusimąstymo stadijos įverčiai – sumažėjo. Kontrolinėje grupėje tokių skirtumų neaptikta, tik reabilitacijos pabaigoje padidėjo fizinio aktyvumo veiksmo stadijos įverčiai. Nenustatyta sąsajų tarp sąnarių ligomis sergančių asmenų emocinės būklės ir MP principais paremto konsultavimo efektyvumo.

Išvados ir diskusija: MP padeda sąnarių ligoms sergantiesiems reabilitacijos metu susimąstyti ir imtis veiksmų keičiant rūkymo, mitybos ir ypač fizinio aktyvumo įpročius.

Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (Sutarties Nr. MIP-081/2014).

5-as simpoziumo pranešimas: **Sergančiųjų cukriniu diabetu motyvacija su fiziniu aktyvumu susijusiam elgesiui**

Motivation for physical activity in patients with diabetes

Liuda Šinkariova, Vytauto Didžiojo universitetas, l.sinkariova@smf.vdu.lt
Brigita Miežienė, Vytauto Didžiojo universitetas, b.mieziene@smf.vdu.lt

Jyvas. Pagrindinis gydymo tikslas sergant cukriniu diabetu (CD) – normalizuoti cukraus kiekį kraujyje ir taip apsaugoti nuo diabeto komplikacijų (ADA, 2013). Glikemijos kontrolė apima ir reguliarių fizinių aktyvumą (FA). Nepaisant plačiai skleidžiamos informacijos apie FA naudą, retas sergantysis laikosi fizinio aktyvumo rekomendacijų. Motyvacija tokiam elgesiui tampa kritiškai reikšminga. Šiame darbe, siekiant paaiškinti sergančiųjų CD su sveikata susijusį FA, bus remiamasi integruotu Planuoto elgesio (PET) (Ajzen, 1991) ir Apsisprendimo (AT) (Deci & Ryan, 1985) teorijų modeliu. Tyrimo tikslas - išanalizuoti sergančiųjų CD motyvacijos fiziniam aktyvumui procesą ir nustatyti FA lemiančius veiksnius.

Metodika. Tyrime dalyvavo 394 sergantieji cukriniu diabetu. FA matuotas naudojant Savarankiškos diabeto kontrolės klausimyno (SDSCA; Toobert et al., 2000) FA skalę. Suvokta parama autonomijai matuota Modifikuoto sveikatos priežiūros klimato klausimynu (HCCQ; Williams et al., 1996). Motyvacija fiziniam aktyvumui buvo nustatyta remiantis Gydomo savireguliacijos klausimyno (TSRQ) fizinio aktyvumo elgesio versija (Williams et al., 2004). PET konstruktai buvo sukurti remiantis vadovais klausimynams planuoto elgesio teorijos rėmuose rengti (Ajzen, 2006).

Rezultatai. Sergantieji CD fiziškai aktyvūs maždaug 3 dienas per savaitę. Visiškai neaktyvių buvo 11,8 proc. Sveikatai palankų FA lygį siekia 25,1 proc. sergančiųjų. Sergančiųjų FA tiesiogiai siejasi tik su parama autonomijai ($\beta = 0,122$) ir autonomine motyvacija ($\beta = 0,200$). Tačiau nesisieja su ketinimais ir suvokta elgesio kontrole ($p > 0,05$). Kita vertus, autonominė motyvacija ženkliai prisidėjo prie ketinimų formavimo netiesiogiai, bet per suvoktą elgesio kontrolę ($\beta = 0,504$) bei subjektyviasias normas ($\beta = 0,195$), o pastarieji du veiksniai tiesiogiai prognozavo ketinimus ($\beta = 0,496$ ir $\beta = 0,212$, atitinkamai).

Diskusija ir išvados. Taigi, ketinimai yra nepakankama sąlyga veiksmui. Autoriai aiškina, kad besikartojančio elgesio inicijavimas laikui bėgant pradeda priklausyti išimtinai nuo aplinkos ar situacijos, be sąmoningo asmens suvokimo. Todėl dalis ketinimų, pavirstančių į elgesį, gali būti nesąmoningi ir tiriamųjų adekvačiai neįvertinti. Kita vertus, elgesį veikia ir nesąmoningi veiksniai, sąlygojantys impulsyvų, neplanuotą elgesį.

PSICHOLOGINĖ PAGALBA INTERNETU: LIETUVOJE KURIAMOS PAGALBOS PROGRAMOS

INTERNET-BASED PSYCHOLOGICAL INTERVENTIONS: DEVELOPMENT OF PROGRAMS IN LITHUANIA

Jonas Eimontas, Vilniaus universitetas, jonas.eimontas@fsf.vu.lt (*simpoziumo pirmininkas*)

Internetas suteikia naujų galimybių plėtoti psichologinės pagalbos prieinamumą. Pasaulyje sparčiai vystomos psichosocialinės internetu grįstos intervencijos skirtos įvairius sunkumus patiriantiems žmonėms. Pastaruoju metu vis dažniau keliami klausimai apie internetu teikiamos psichologinės pagalbos iššūkius bei tokios pagalbos veiksmingumą. Simpoziumo pranešėjai iš Vytauto Didžiojo universiteto, Vilniaus universiteto ir Nacionalinio vėžio instituto pristatys Lietuvoje kuriamas specializuotas psichosocialines intervencijas skirtas streso įveikai, problemų sprendimui ir su onkologine liga susijusių psichologinių sunkumų įveikai.

1-as simpoziumo pranešimas: **Į sprendimus sutelktos internetinės savi-pagalbos programos galimybės gerinant studentų psichologinį-socialinį funkcionavimą**

Potential of the unguided internet-based solution-focused self-help program to improve university students' psychosocial functioning

Viktorija Čepukienė, Vytauto Didžiojo universitetas, v.cepukiene@smf.vdu.lt
Rytis Pakrosnis, Vytauto Didžiojo universitetas, r.pakrosnis@smf.vdu.lt

Pastarąjį dešimtmetį mokslininkai fiksuoja augantį psichologinius sunkumus patiriančių studentų skaičių, o pagalbos į specialistus kreipiasi tik maža sunkumus išgyvenančių studentų dalis. Tai skatina universitetų konsultavimo centrus ieškoti būdų, kaip padidinti pagalbos prieinamumą ir patrauklumą, į paslaugų sąrašą, šalia tradicinio konsultavimo, įtraukiant ir kitokias psichologinės pagalbos priemones. Internetinė savi-pagalba, dėl didelio prieinamumo, patogumo, interaktyvumo, anonimiškumo ir patvirtinto veiksmingumo, vertinama kaip viena tinkamiausių ir labiausiai studentiško amžiaus klientų įpročius bei poreikius atitinkančių alternatyvų. VDU Psichologijos klinikoje, siekiant išplėsti psichologinės pagalbos paslaugas, nuo 2014 m. studentams siūloma pranešimo autorių sukurta į sprendimus sutelkta internetinė savi-pagalbos programa. Programa yra pilnai automatizuota, pasiekama internetu, dalyviui susikūrus asmeninę paskyrą, o iš kitų panašių savi-pagalbos priemonių išsiskiria tuo, kad (1) skirta spręsti įvairias psichologines problemas ar siekti asmeninio tobulėjimo tikslų; (2) pagrįsta į sprendimus sutelktos terapijos principais, t.y. kviečia dalyvį analizuoti savo stiprybes, sėkmę praeityje, kelti tikslus ir nusimatyti jų siekimo būdus; (3) turi interaktyvių-žaidybinių elementų, t.y. kviečia dalyvį „keliauti“ kosmosu, aplankant keletą planetų, atspindinčių skirtingus į sprendimus sutelktos terapijos proceso etapus. Viso programa trunka 25 dienas, per kurias prie programos jungiamasi 6 kartus kas 5 dienas.

Pranešime pristatomi 2014-2015 m. į sprendimus sutelktoje internetinėje savi-pagalbos programoje dalyvavusių studentų psichologinio-socialinio funkcionavimo pokyčių rezultatai ir aptariamai tokios programos privalumai, plėtojant psichologinės pagalbos paslaugas universitete.

Per analizuojamą laikotarpį dalyvavimą programoje pradėjo 114 VDU studentų, iš kurių 24 studentai ją pilnai pabaigė. Programos dalyvių psichologinio-socialinio funkcionavimo pokyčiai analizuoti remiantis subjektyviomis vertinimo skalėmis ir standartizuotu klausimynu (OQ-45.2), kurie dalyviams buvo pateikti prieš pradedant programą ir praėjus savaitei po jos pabaigimo. Be to, baigiamojo vertinimo metu dalyvių buvo klausiama apie pasitenkinimą programa ir jos naudingumą.

Rezultatų analizė atskleidė, kad savi-pagalbos programa buvo dalyvių palankiai įvertinta ir padėjo jiems siekti pokyčių: ją pabaigusią studentų grupėje reikšmingai sumažėjo subjektyviai suvokiamas sprendžiamos problemos sunkumas ir pagerėjo jų psichologinio-socialinio funkcionavimo rodikliai.

2-as simpoziumo pranešimas: **Psichologinė terapija internetu onkologiniams pacientams**
Internet-based psychological treatment for cancer patients

Sandra Birbilaitė, Nacionalinis vėžio institutas, b.sandrai@gmail.com,
Giedrė Bulotienė, Nacionalinis vėžio institutas, giebul@yahoo.com

Aukštą distreso lygį patiria 20 - 50% onkologinių pacientų. Psichoterapija gali padėti pacientams tvarkytis su stresu sunkios ligos akivaizdoje. Deja, Lietuvoje galimybės gauti psichologo konsultaciją vis dar ribotos. Kaimo gyventojams, taip pat sunkiai vaikstantiems, paliatyviems pacientams psichologinė pagalba praktiškai neprieinama. Šio projekto tikslas - sukurti PTI programą onkologiniams pacientams bei pilotinio tyrimo metu įvertinti programos efektyvumą.

Tiriamieji ir metodai. Į tyrimą bus įtraukta 160 onkologinių pacientų. PTI programa - 8 savaitių programa, skirta onkologinių pacientų išgyvenamo streso mažinimui ir gyvenimo kokybės gerinimui. Kiekviena tema prasideda informacijos pateikimu (teksto forma parengta mokymų bei video medžiaga), toliau pateikiamos įvairios užduotys (dienoraščiai, relaksacijos pratimai). PTI dalyviai prašomi kas savaitę dirbti su atskira tema.

PTI programos tikslai ir turinys: I tema skirta informavimui apie onkologinės ligos keliamą stresą, apie psichologinės pagalbos procesą, paciento motyvavimui; II ir III - su vėžio liga susijusio streso mažinimui, negatyvių įsitikinimų korekcijai; IV – vėžio ligos paveiktų santykių su aplinkiniais stiprinimui; V - santykių su medicinos personalu gerinimui, bejėgiškumo jausmo atsidūrus naujame „paciento“ vaidmenyje mažinimui ir kontrolės jausmo atstatymui; VII - prasmės jausmo atkūrimui ir stiprinimui; VIII - atsisveikinimo sesija, kurios metu aptariamas tolimesnis darbas su savimi.

PTI programos veiksmingumo įvertinimui bus naudojami: Darbinio alianso įverčių klausimynas; Klientų pasitenkinimo klausimynas; Sistemos patogumo naudotis įvertinimo skalė; pacientų, nutraukusių PTI skaičius; pacientų skaičius, kurie užbaigia nors 6 iš 8 temų. Tiriamųjų psichologinės būklės įvertinimui bus naudojama: Demoralizacijos skalė; Distreso termometras; Nerimo ir depresijos klausimynas (HADS); Gyvenimo kokybės skalė (QLQ-C30). Taip pat bus atliekami struktūruoti klinikiniai interviu. Tikimasi, kad tyrimo metu sukurta programa prisidės prie vėžio ligos keliamo distreso mažinimo ir padės užtikrinti onkologiniams pacientams geresnę gyvenimo kokybę. Seminare bus pristatytas projektas, planuojamas tyrimas ir aptarta naujai kuriama programa.

Mokslinis tyrimas finansuojamas pagal Lietuvos–Šveicarijos bendradarbiavimo programas, kuria siekiama sumažinti ekonominius ir socialinius skirtumus išsiplėtusioje Europos Sąjungoje, projekto sutartį Nr. CH-3-ŠMM-02/09.

3-as simpoziumo pranešimas: **BADI – nauja psichosocialinė internetinė streso įveikos programa Lietuvoje**

BADI – a new internet-based psychosocial stress management program in Lithuania

Jonas Eimontas, Vilniaus universitetas, jonas.eimontas@fsf.vu.lt

Goda Gegieckaitė, Vilniaus universitetas, goda.gegieckaite@gmail.com

Miglė Dovydaitytė, Vilniaus universitetas, migle.dovydaityte@fsf.vu.lt

Eglė Mažulytė, Vilniaus universitetas, egle.mazulyte@fsf.vu.lt

Paulius Skruibis, Vilniaus universitetas, paulius.skruibis@fsf.vu.lt

Paulina Želviene, Vilniaus universitetas, paulina.zelviene@fsf.vu.lt

Evaldas Kazlauskas, Vilniaus universitetas, evaldas.kazlauskas@fsf.vu.lt

Lietuvoje vis dažniau kalbama apie psichologinių paslaugų prieinamumo problemas. Didelė dalis asmenų, kuriems reikalinga psichologinė pagalba, neturi galimybės ją gauti. Internetu grįstos psichologinės intervencijos suteikia naujų galimybių teikti reikalingą pagalbą. Tačiau kuriant ir diegiant psichologines programas internetu iškyla tyrimų poreikis, kuriuose būtų įvertinamas tokių programų veiksmingumas.

Vilniaus universiteto Traumų psichologijos tyrimų grupė 2014 - 2016 m. vykdė Lietuvos mokslo tarybos remiamą projektą (Nr. MIP-2014/076), kurio metu kuriama ir taikoma internetinė psichosocialinė streso įveikos programa BADI. Kuriant BADI programą buvo remiamasi visuomenės sveikatos perspektyva, kur dėmesys buvo skirtas asmens streso įveikos įgūdžių lavinimui. Streso įveikos programa BADI buvo kurta siekiant sudaryti galimybes dalyviams išbandyti ir pasirinkti programos modulius, kurie jiems labiausiai tinkami. Įvertinus tyrimo dalyvių psichologinę savijautą prieš pradėdant programą ir po programos, tyrėjų grupė gali nustatyti ne tik programos veiksmingumą, bet ir su veiksmingumu susijusius faktorius.

Programa buvo pradėta taikyti nuo 2015 m. BADI programoje jau dalyvauja virš 1000 dalyvių. 80 proc. programos dalyvių yra moterys. Dalyvių amžiaus vidurkis apie 35 m. Pradinė duomenų analizė atskleidė BADI programos veiksmingumą. Programos veiksmingumas susijęs su programos dalyvių patirtais stresoriais ir naudojimosi programa ypatumais. Didelis į BADI programą užsiregistravusių dalyvių skaičius ir pradinė tyrimo duomenų analizė atskleidžia specializuotų, internetu grįstų programų reikalingumą bei perspektyvas.

PSICHOSOCIALINIO STRESO RIZIKA IR PREVENCIJOS GALIMYBĖS

PSYCHOSOCIAL STRESS: RISK AND POSSIBILITIES FOR PREVENTION

Loreta Gustainienė, Vytauto Didžiojo universitetas, l.gustainiene@smf.vdu.lt (*simpoziumo pirmininkė*)

Psichosocialinis stresas, jo pasekmės ir prevencijos galimybės - tai tema, susidomėjimas kuria pastaraisiais metais vis didėja dėl didėjančių su stresu susijusių sveikatos problemų. Psichosocialinio streso tyrimai apima įvairias profesines grupes, taip pat analizuojami besimokančiųjų psichosocialinio streso ypatumai. Šio simpoziumo tikslas - pristatyti šia tema atliktus Lietuvos ir užsienio mokslininkų tyrimus bei diskutuoti apie psichosocialinį stresą darbe skatinančius veiksnius (pvz., asmenybės ypatumus, darbinę aplinką) bei galimybes jį kontroliuoti taikant psichologinės profilaktikos priemones.

1-as simpoziumo pranešimas: **Asmenų, pasižyminčių A tipo elgsena, fiziologinio ir emocinio atsako į stresorius ypatumai**

Physiological and emotional response to stressors of individuals with type A behavior pattern

Gabija Jarašiūnaitė, Vytauto Didžiojo universitetas, g.jarasiunaite@smf.vdu.lt
Aidas Perminas, Vytauto Didžiojo universitetas, a.perminas@smf.vdu.lt

Viena iš A tipo elgsenos asmenų didesnį polinkį sirgti širdies ligomis aiškinančių hipotezių – didesnis šių asmenų reaktyvumas stresoriams (Krantz, Manuck, 1984; Treiber, 2003; Chida, Steptoe, 2010). Nepaisant atliktų tyrimų gausos, nėra vienareikšmiškos nuomonės, ar šių asmenų reaktyvumas yra didesnis (Perez-Garcia, Sanjuan, 1996; Andreassi, 2007), nėra tyrimų kompleksiskai vertinančių šių asmenų emocinį ir fiziologinį atsaką į skirtingus stresorius visose stresinio atsako fazėse (laukiant stresoriaus, stresoriaus metu, bei rodikliams atsistatant po poveikio) (Siegman, Dembroski, 2013). Taigi, šio darbo tikslas – įvertinti asmenų, pasižyminčių A tipo elgsena, fiziologinio ir emocinio atsako į stresorius ypatumus.

Iš 1656 Vytauto Didžiojo universiteto studentų buvo atrinkti asmenys, pasižymintys labiau išreikšta A tipo ir B tipo elgsena. 169 sutikusiems dalyvauti tyrime studentams (108 A tipo ir 61 B tipo elgsenos), laboratorinio eksperimento metodu buvo vertinamas emocinis ir fiziologinis atsakas stresoriams. Emocinis atsakas stresoriams buvo vertinamas panaudojant C. R. Carlson ir kt. (1989) skalę, fiziologinis (odos laidumo, odos temperatūros, širdies ritmo ir kvėpavimo dažnio) atsakas stresoriams buvo vertinamas biogrižtamojo ryšio aparatu Nexus – 10. Aparatas atitinka Europos bendrijų direktyvos 93/42/EEC reikalavimus medicininiais prietaisams. Tyrimo metu buvo naudojami trys psichologiniai stresoriai, iš kurių du pritaikyti A tipo elgsenai (skatinama rungtyniauti, sukeliama priešiškus) ir vienas fizinis stresorius.

Tyrimas parodė, kad A tipo elgsena pasižyminčių asmenų atsakas į stresorius nėra didesnis, nei B tipo elgsena pasižyminčių asmenų, išskyrus vieną išimtį: A tipo merginų fiziologinis atsakas fizinio stresoriaus metu (nustatytas odos temperatūros rodikliu) yra didesnis nei B tipo merginų. A tipo elgsena pasižyminčių asmenų emocinis ir fiziologinis atsakas į rungtyniavimą ir priešiškus sužadinančius stresorius nėra didesnis nei į tradicinius stresorius, išskyrus kelias išimtis: A tipo merginų fiziologinis atsakas (nustatytas odos elektrinio laidumo rodikliu) į rungtyniavimą sužadinantį stresorių yra didesnis nei į fizinį stresorių; A tipo merginų, fiziologinis atsakas (nustatytas širdies susitraukimų dažnio rodikliu) po priešiškus sužadinančio stresoriaus, atsistato lėčiau nei po fizinio

stresoriaus; A tipo merginų, emocinis atsakas pykčiu į rungtyniavimą sužadinantį stresorių yra didesnis, nei į tradicinį psichologinį stresorių.

2-as simpoziumo pranešimas: **A ir D tipo elgesio studentų streso įveikimo ypatumai**

Stress management among students with type A and D behaviour pattern

Andrius Šmitas, Vytauto Didžiojo universitetas, a.smitas@smf.vdu.lt,

Aidas Perminas, Vytauto Didžiojo universitetas, a.perminas@smf.vdu.lt

Ivadas. Ir asmenybės tipas A, ir tipas D yra siejami su didesniu polinkiu sirgti širdies ligomis (Goštautas ir Perminas, 2004; Denollet, 2005). Šių asmenų polinkis sirgti aiškiamas didesniu patiriamu stresu (Contrada, Krantz, 1988), kuris gali būti susijęs su nepakankamai adaptyvių įveikimo strategijų naudojimu (Endler, Parker, 1990).

Tyrimo dizainas. Tyrime dalyvavo 218 (115 vyrų ir 103 moterų) studentų iš dviejų Lietuvos universitetų. Tiriamųjų amžiaus vidurkis – 20,2. Naudoti klausimynai: Paauglių/Suaugusiųjų A tipo elgsenos skalė ir subskalės (AATABS-3, Forgays, ir kt., 1993), $\alpha = 0,76 - 0,58$, tipo D skalė ir subskalės (DS14, Denollet, 2005) $\alpha = 0,82 - 0,87$, stresogeninių situacijų įveikimo klausimynas ir subskalės (CISS, Endler, Parker, 1990) $\alpha = 0,81 - 0,85$.

Tyrimo tikslas. Įvertinti A ir D elgsenos studentų naudojamas streso įveikimo strategijas.

Rezultatai. Nustatyta, kad A tipo elgsenos studentai labiau naudoja į problemą orientuotą streso įveikimą. Nagrinėtas atskiriems A tipo bruožams būdingas įveikimas: priešiški studentai labiau naudoja į emocijas orientuotą įveikimą, linkę kontroliuoti – į problemą orientuotą įveikimą. D tipo elgsenos studentai labiau naudoja į emocijas ir į vengimą orientuotą įveikimą bei mažiau į problemą orientuotą įveikimą. Nagrinėtas atskiriems D tipo bruožams būdingas įveikimas: socialiai uždari studentai labiau naudoja į emocijas orientuotą įveikimą bei mažiau į problemą orientuotą įveikimą. Didesniu neigiamu emocingumu pasižymintys studentai labiau naudoja į emocijas orientuotą įveikimą.

Diskusija. Mažiau adaptyviu streso įveikimu pasižymi A tipo bruožas priešiškus, o ne visas elgseninis A tipo kompleksas. Ir tipas D, ir jo bruožai pasižymi mažiau adaptyviu streso įveikimu.

Išvados. A tipo elgsenos ar linkę kontroliuoti studentai dažniau naudoja į problemą orientuotą įveikimą, o priešiški – į emocijas orientuotą įveikimą. D tipo elgsenos studentai dažniau naudoja į emocijas ir į vengimą orientuotą įveikimą, rečiau – į problemą orientuotą įveikimą. D tipo bruožas socialinis uždarusumas yra susijęs su retesniu į problemą, dažnesniu į emocijas orientuotu įveikimu, o neigiamas emocingumas – dažnesniu į emocijas orientuotu įveikimu.

3-as simpoziumo pranešimas: **Streso mažinimo programų efektyvumas didinant studentų gebėjimą atsipalaiduoti**

The efficiency of stress management programmes in increasing student's ability to relax

Ieva Pečiulienė, Vytauto Didžiojo universitetas, sekyta@gmail.com

Aidas Perminas, Vytauto Didžiojo universitetas, a.perminas@smf.vdu.lt

Įvadas. Studentai yra specifinė socialinė grupė, didesnę laiko dalį skirianti mokymosi procesui, jiems būdingi saviti stresoriai, kurie dažniausiai siejami su akademinė aplinka. Atliekant streso mažinimo intervencijų tyrimus ieškoma efektyvių metodų, kurie mažintų stresą (Lehrer, Carr, Sargunaraj, Woolfolk, 1994, Carlson, Hoyle, 1993). Įvairūs streso mažinimo intervencijų tyrimai ne iki galo atspindi tokių intervencijų galimybes, jas taikant specifinėje studentų populiacijoje. Progresuojančioji raumenų relaksacija lengvai įsisavinama, atitinka kaštų ir naudos santykį, neimli laikui, ją galima atlikti grupėje, efektyvumas atliekant tyrimus dažniausiai vertinamas prašant pačių tiriamųjų įvertinti atsipalaidavimo lygį. Biogrįžtamuoju ryšiu paremta relaksacija yra sudėtingesnė, reikalauja nemažai finansinių išlaidų, gali būti taikomas tik individualiai, tačiau efektyvumas nustatomas stebint tam tikrų psichofiziologinių rodiklių pokyčius. Vyrauja prieštaringos nuomonės apie technikų mokymą (taikant biogrįžtamojo ryšio aparatus ir jų netaikant), jų pritaikomumo universitete galimybes bei tikslumą, tad dviejų metodų palyginimas atliekant vieną eksperimentą gali padėti atskleisti, kuris taikomų metodų yra efektyvesnis siekiant suteikti pagalbą studentams. Taigi prieštaringi streso mažinimo metodų efektyvumo tyrimų rezultatai ir nepakankamas tų metodų efektyvumo iširtumas studentų populiacijoje skatina toliau analizuoti studentų streso mažinimo problemą. Tyrimo tikslas – įvertinti streso mažinimo programų, paremtų dviem skirtingais atsipalaidavimo metodais, efektyvumą didinant gebėjimą atsipalaiduoti. Pirmame tyrimo etape buvo apklausti 1456 Vytauto Didžiojo universiteto bakalauro studijų studentai. Antrame tyrimo etape dalyvavo 105 studentai, patiriantys aukštesnį streso lygį ir sutikę savanoriškai dalyvauti tyrime. Didėsnė dalis buvo moterys (80,9 proc.), amžius svyravo nuo 18 iki 36 m.

Metodai ir procedūra. Siekiant įvertinti studentų gebėjimą atsipalaiduoti buvo matuojami psichofiziologiniai rodikliai prieš užsiėmimų ciklą ir po jo: odos elektrinis laidumas, odos temperatūra ir širdies susitraukimų dažnis. Eksperimentinių grupių dalyviams buvo praversti 4 dviejų tipų (progresuojančiosios raumenų relaksacijos ir biogrįžtamuoju ryšiu paremtos relaksacijos) užsiėmimai. Lyginamosios grupės studentams užsiėmimai nebuvo vedami. Psichofiziologinei tiriamųjų būklei tirti buvo naudojamas aparatas NEXUS – 10 (MindMedia, Olandija).

Rezultatai. Nustatyta, kad odos elektrinio laidumo ir širdies susitraukimų dažnio rodikliai pirmo ir antro tyrimo metu reikšmingai mažėjo studentams, dalyvavusiems tiek biogrįžtamuoju ryšiu paremtos relaksacijos, tiek progresuojančiosios raumenų relaksacijos metodais paremtose programose, o lyginamosios grupės dalyviams šių rodiklių mažėjimas nebuvo statistiškai reikšmingas. Odos temperatūros rodikliai reikšmingai mažėjo studentams, dalyvavusiems tik progresuojančiosios raumenų relaksacijos užsiėmimuose. Biogrįžtamuoju ryšiu paremtos relaksacijos programoje ir lyginamojoje grupėje dalyvavusiems studentams odos temperatūros didėjimas nebuvo statistiškai reikšmingas.

Išvados. Streso mažinimo programos, kurių pagrindas – biogrįžtamuoju ryšiu paremtos relaksacijos ir progresuojančiosios raumenų relaksacijos metodai, efektyviai didina studentų gebėjimą atsipalaiduoti, įvertintą odos elektriniu laidumu ir širdies susitraukimų dažniu.

Loreta Gustainienė, Vytauto Didžiojo universitetas, l.gustaiene@smf.vdu.lt

Gabija Jarašiūnaitė, Vytauto Didžiojo universitetas, g.jarasiunaite@smf.vdu.lt

Milda Perminienė, Kauno technologijos universitetas

Įvadas. Psichosocialinis stresas minimas kaip vienas iš labiausiai sveikatą žalojančių psichosocialinių rizikos veiksnių nuo pat 1970-ųjų (Iavicoli, 2014). Po raumenų ir skeleto ligų streso sąlygoti sveikatos sutrikimai užima antrą vietą Europoje ir apima apie 30 procentų Europos Sąjungos darbuotojų (Iavicoli, 2014; EUROSTAT, 2010), dėl to netenkama 50-60 proc. darbo dienų. Nuo 2004 metų, remiantis Europos Sąjungos nuostatomis (EU Framework Directive 89/391/EEC), su darbu susijęs stresas ir psichosocialinė rizika yra įtraukiami į mokslo tyrimų erdvę tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu. Tyrinėjami įvairių profesijų darbuotojų psichosocialinės rizikos ypatumai, kurie rodo, kad skirtingų profesijų darbuotojai susiduria su skirtingais psichosocialiniais stresoriais. Moksliniai tyrimai rodo, kad įvairūs psichosocialiniai veiksniai siejasi su ugniagesių nuovargiu bei išėjimu iš darbo (Kim, Kim, Kim, 2006; Ha ir kt., 2008), policijos pareigūnų patiriamu stresu (Valickas, Vabolytė, 2002; Kazlauskas ir kt., 2009; Bandzevičienė ir kt., 2010), įkalinimo įstaigų pareigūnų organizacijos kultūra, klimatu bei komunikacija (Finney ir kt., 2013). Nepaisant to, šių profesinių grupių stresoriai, ypač psichosocialiniai, Lietuvoje nėra išsamiai ir kompleksiskai analizuojami. Taip pat trūksta tyrimų, analizuojančių pozityvių asmenybės savybių vaidmenį psichosocialinių stresorių ir jų pasekmių asmeniui ir organizacijai paplitimui bei išreikštumo lygiui. Todėl šio tyrimo tikslas - nustatyti vieno Lietuvos miesto įkalinimo įstaigos (tardymo izoliatoriaus) darbuotojų subjektyviai vertinamus psichologinius ir socialinius stresą sukeliančius veiksnius.

Metodai. Tyrimas vyko 2015 metais, jo metu apklausti 126 darbuotojai (56,34 proc. vyrų ir 39,68 proc. moterų), amžiaus vidurkis – 40 metų, darbo stažo vidurkis – 10 metų. Psichosocialiniai stresoriai buvo vertinami Kopenhagos psichosocialinių veiksnių klausimynu (COPSOQ-ilgoji versija, 2007).

Rezultatai. Nustatyti tokie pareigūnų psichosocialiniai rizikos veiksniai, kaip darbe keliami kiekybiniai reikalavimai (nevienodas darbo krūvio paskirstymas, laiko trūkumas užduotims atlikti), vaidmenų konfliktai, nesaugumas dėl darbo, darbo ir asmenino gyvenimo vaidmenų konfliktai. Taip pat nustatyta, kad nepakankamai išreikšti teigiami psichosocialiniai veiksniai (tokie kaip darbo prasingumas, vaidmenų aiškumas, vadovavimo kokybė, socialinis palaikymas ir pan.), kurių aukštas lygmuo padidintų darbuotojų gerovę.

Išvados. Atlikto tyrimo duomenimis psichosocialinių rizikos veiksnių paplitimas rodo nepakankamą dėmesį įkalinimo įstaigos darbuotojų darbo sąlygoms, nuo kurių priklauso ne tik darbuotojų fizinė ir psichikos sveikata, bet ir gyventojų saugumas. Psichosocialinių rizikos veiksnių stebėsenos organizavimas bei šių rizikos veiksnių mažinimo priemonių diegimas ir jų veiksmingumo analizė darbo vietose prisidėtų prie pareigūnų darbo sąlygų ir, atitinkamai, sveikatos gerinimo.

Kastytis Šmigelskas, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, kastsmig@gmail.com

Justė Lukoševičiūtė, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Įvadas. Asmenybės D tipu apibūdinami asmenys, kurie pasižymi neigiamu afektu ir socialiniu varžymusi. Mokslininkų teigimu, šis asmenybės tipas yra stabilus ir gali turėti įtakos įvairių ligų atsiradimui, tačiau tyrimų, vertinančių asmenybės D tipo pastovumą ir jo paplitimą neklinikinėse imtyse, iki šiol yra atlikta nedaug. Šio darbo tikslas – įvertinti asmenybės D tipo paplitimą ir pastovumą retrospektyviuoju metodu tarp sveikų ir sergančių žmonių.

Metodika. Tyrimas atliktas 2015 m. spalį – 2016 m. sausį LSMUL Kauno klinikų Kardiologijos klinikoje ir viešosiose Kauno vietose. Tyrime dalyvavo 458 dalyviai (154 pacientai ir 304 sveiki asmenys). Pacientų grupę sudarė asmenys, sergantys kraujotakos ligomis (amžius $67,0 \pm 11,80$ m.), kontrolinė – kvotinė Kauno miesto gyventojų imtis (amžius $46,8 \pm 18,94$ m.). D tipas įvertintas DS14 klausimynu, anksčiau validuotu Lietuvoje. Statistinė analizė atlikta naudojant „IBM SPSS 20.0“ programą. Reiškinių paplitimui palyginti tarp grupių taikytas χ^2 kriterijus, viduje grupių – binominis kriterijus.

Rezultatai. Nustatyta, kad asmenybės D tipas pacientų (33,1 proc.) ir kontrolinėje grupėje (35,9 proc.) paplitęs panašiai, neigiamas afektas ($\alpha=0,79$) šiek tiek būdingesnis pacientams, o socialinis varžymasis ($\alpha=0,74$) – kontrolinei grupei ($p>0,05$). Vertinant D tipo pastovumą retrospektyviai nustatyta, kad per pastaruosius 5 metus D tipo statusas pasikeitė tarp 28,9 proc. respondentų; D tipo paplitimas per 5 metus padidėjo 8,4 proc. punkto pacientų grupėje ($p=0,015$) ir 0,4 proc. punkto – kontrolės grupėje ($p=0,472$).

Diskusija. D tipo paplitimas tarp kraujotakos ligomis sergančių pacientų sutampa su kitų tyrimų duomenimis, tačiau netikėtai nustatyta, kad šiuo požiūriu pacientai nesiskiria nuo sąlyginai sveikos populiacijos. Galima daryti prielaidą, kad D tipo paplitimas yra susijęs su socialiniais-kultūriniais šalies ypatumais. Kita vertus, pacientų grupėje per 5 metus D tipas tapo dažnesnis, tačiau neaišku, ar tai nustatyta dėl atminties paklaidų, ar dėl objektyvių pokyčių, todėl ateityje šia tema reikėtų atlikti prospektyviuosius tyrimus.

Išvados. Asmenybės D tipas tiek sveikų žmonių populiacijoje, tiek tarp širdies ir kraujagyslių pacientų yra paplitęs panašiai, tačiau šis reiškinys suvokiamas kaip mažiau stabilus pacientų grupėje.

TRAUMŲ PSICHOLOGIJOS TYRIMAI LIETUVOJE

TRAUMA PSYCHOLOGY RESEARCH IN LITHUANIA

Paulina Želviene, Vilniaus universitetas, p.zelviene@gmail.com (*simpoziumo pirmininkė*)

Tyrimai patvirtina, kad didelė visuomenės dalis per gyvenimą patiria bent vieną traumuojančią įvykį. Psichologinės traumos sulaukia vis didesnio ir Lietuvos mokslininkų dėmesio. Keliami klausimai apie asmens patyrusio trauminius įvykius pažeidžiamumą, atsparumą, raidos trajektorijas, pagalbos būdus. Simpoziume bus pristatytos raidos psichopatologijos išvalgos, socialinių veiksnių traumų psichologijoje vaidmuo, šeimos istorinių traumų patirties veiksniai, policijos pareigūnų patiriamas potrauminio streso ir nuostatų į pagalbą ypatumai. Simpoziume bus pristatyti Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ir Vilniaus universiteto mokslininkų atliekamų traumų psichologijos tyrimų rezultatai. Simpoziumo metu bus iškeltos aktualios traumų psichologijos teorinės problemos, diskutuojama apie praktinės pagalbos galimybes. Simpoziumo diskutantas doc. dr. E. Kazlauskas.

1-as simpoziumo pranešimas: **Asmens trauminių išgyvenimų ir potrauminio streso sąsajos su šeimos istorija**

Personal traumatic experience and post-traumatic stress symptoms in connection with a family history

Eglė Mažulytė, Vilniaus universitetas, egle.mazulyte@fsf.vu.lt

Danutė Gailienė, Vilniaus universitetas, danute.gailiene@fsf.vu.lt

Trauminės šeimos narių patirtys gali turėti įtakos asmens psichologinei savijautai ir reakcijoms į sukrečiančius gyvenimo įvykius. Šio tyrimo tikslas – įvertinti asmens trauminių išgyvenimų ir potrauminio streso sąsajas su šeimos narių istorinių traumų patyrimu. Tyrimo metu buvo apklausti 600 Lietuvos gyventojų nuo 18 iki 75 m. amžiaus ($M = 45,57$; $SD = 18,30$), iš jų – 46 % vyrų ir 54 % moterų, 68 % gyvenančių miestuose ir 32 % gyvenančių kaimo vietovėse, 58 % turinčių vidurinį ar žemesnį išsilavinimą ir 42 % aukštesnįjį ar aukštąjį išsilavinimą. Tyrimo dalyviai nurodė asmenines potencialiai traumuojančias gyvenimo patirtis (LEC – Gray ir kt., 2004), išskyrė labiausiai juos sukrėtusį įvykį, įvertino dabartines potrauminio streso reakcijas (TSQ– Brewin ir kt., 2002) ir šeimos narių (tėvų, senelių) istorinių traumų patirtį. Tyrimo dalyviai buvo suskirstyti į tris grupes, pagal tai, ar jų šeimos nariai yra nukentėję nuo okupacinių režimų Antrojo pasaulinio karo ir pokario metais, ar nėra nukentėję, ar apie tokį nukentėjimą nežino. Tyrimo rezultatai parodė, kad asmenys kilę iš nukentėjusių nuo okupacinių režimų šeimų patys per gyvenimą patyrė statistiškai reikšmingai daugiau sukrečiančių įvykių ($M = 4,28$; $SD = 2,65$), mažiau tokių įvykių patyrė asmenys, kurie nežino apie savo šeimos narių nukentėjimo patirtis ($M = 3,60$; $SD = 2,15$), o mažiausiai tie, kurių šeimos nėra nukentėjusios ($M = 3,17$; $SD = 2,31$). Tačiau nei viena iš šių grupių statistiškai reikšmingai neišsiskyrė pagal patiriamus potrauminio streso simptomus ($\chi^2 = 0,45$; $p = 0,800$). Tai reiškia, jog nepaisant to, kad iš nukentėjusių šeimų kilę asmenys patys per gyvenimą patyrė reikšmingai daugiau potencialiai traumuojančių įvykių, jų potrauminės reakcijos nėra stipresnės. Tyrimo rezultatai neatitinka daugelio kitų atliktų tyrimų, kuriuose randamos tiesioginės sąsajos tarp didesnio patirtų potencialiai traumuojančių įvykių kiekio ir stipresnių potrauminių reakcijų. Interpretuojant gautus rezultatus galima kalbėti apie asmenų, kilusių iš nukentėjusių šeimų, gebėjimą geriau susidoroti su stresiniais jų pačių gyvenimo įvykiais.

2-as simpoziumo pranešimas: **Suvoktas smurto patyrimas ir jaunesniųjų paauglių reflektvyioji funkcija**

Perceived experience of abuse and reflective functioning in young adolescents

Lina Gervinskaitė-Paulaitienė, Vilniaus universitetas, lina.gervinskaite@fsf.vu.lt
Rasa Barkauskienė, Vilniaus universitetas, rasa.barkauskiene@fsf.vu.lt

Reflektvyioji funkcija (RF) yra apibūdinama kaip gebėjimas reflektuoti savo ir kito vidinį pasaulį prieraišumo santykių kontekste. Dėl artimų santykių svarbos RF vystymuisi, prieraišumo santykiuose patiriamas smurtas ir apleistumas gali būti susijęs su prastesniu gebėjimu reflektuoti vidinį pasaulį (Allen & Fonagy, 2008). Šie klausimai teoriškai aptariami plačiai, atsiranda ir empirinių tyrimų, atskleidžiančių vaikų patirto seksualinio smurto (Ensink et al., 2015), suaugusių retrospektyviai nurodomo smurto vaikystėje (Chiesa & Fonagy, 2014) ir prastesnės RF sąsajas. Dauguma tyrimų atliekami su vaikais ir suaugusiais, turinčiais žymių psichologinių sunkumų. Nėra aišku, ar šio teoriškai postuluojamo ir klinikinėse imtyse empiriškai stebimo ryšio kryptis yra ta pati ir neturinčiųjų klinikinio lygmens sunkumų grupėse. Atsižvelgiant į raidos perspektyvą, tampa svarbu suprasti ir kaip šie ryšiai atsiskleidžia, kai tiek smurtą, tiek RF vertina patys paaugliai. Šiame pranešime pristatomo tyrimo tikslas yra atskleisti sąsajas tarp jaunesniųjų paauglių suvokto smurto patyrimo ir jų reflektvyiosios funkcijos. Tyrime naudota Reflektvyiosios funkcijos skalė jaunuoliams (Sharp et al., 2009), suvoktas smurto patyrimas vertintas Vaikystės patirčių klausimynu, parengtu pagal Nepalankių vaikystės patirčių tyrimo klausimynus (Kaiser-CDC ACE study, Felitti et al., 1998). Tyrime dalyvavo 147 jaunesnieji paaugliai nuo 11 iki 14 metų ($M = 13,1$, $SD = 0,956$), iš jų 60 vaikinių ir 87 merginos. Tyrimas buvo atliekamas mokyklose, laisvalaikio užimtumo ir dienos centruose. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog tie paaugliai, kurie nurodo patyrę daugiau smurto, pasižymi prastesniais RF įverčiais ($r = -0,237$, $p < 0,01$). Analizuojant skirtingų smurto rūšių ir RF sąsajas išryškėjo, kad aukštesni suvokto emocinio smurto ($r = -0,251$, $p < 0,01$) ir emocinio apleistumo ($r = -0,256$, $p < 0,01$) įverčiai yra susiję su prastesniu paauglių gebėjimu reflektuoti vidinį pasaulį prieraišumo santykiuose. Mūsų tyrimo rezultatai rodo, jog populiacijos grupėje atsiskleidžia svarbios sąsajos tarp pačių jaunesniųjų paauglių suvokiamo smurto patyrimo ir jų reflektvyiosios funkcijos. Pranešime aptariama šių rezultatų reikšmė tolesniems tyrimams ir praktiniam specialistų darbui.

3-as simpoziumo pranešimas: **Lietuvos policijos personalo, pasižymintčio potrauminio streso sutrikimo rizika, požiūris į psichologo pagalbą**

Attitudes towards psychological help in Lithuanian police personell who are at risk for post-traumatic stress disorder

Gita Argustaitė-Zailskienė, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, argustaite@gmail.com
Nida Žemaitienė, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, nidazem@gmail.com

Policijos personalas dažnai patiria ypatingai daug trauminių įvykių. Praktika bei tyrimai rodo, kad psichologo pagalba, nors ir naudinga po trauminių įvykių, Lietuvos policininkams yra sunkiai prieinama. Tyrime dalyvavo 541 policijos pareigūnai ir darbuotojai (79 proc. vyrų, 21 proc. moterų) nuo 19 iki 79 metų ($M = 34,14$; $SD = 8,75$). Tiriamieji dirba vyriausiuose policijos komisariatuose ir kitose policijos įstaigose visoje Lietuvoje. Šiame pranešime pristatoma platesnio Lietuvos vidaus tarnybos tyrimo dalis, kurios tikslas – įvertinti potrauminio streso sindromo paplitimą policijos personalo gretose ir nustatyti jo sąsajas su požiūriu į psichologinę pagalbą. Tiriamųjų buvo prašoma pildyti Los Andželo Simptomų skalę (King, 1995, lietuviškasis vertimas G.Argustaitė, N.Žemaitienė,

2014), skirtą nustatyti potrauminio streso sutrikimo buvimo riziką, ir atsakyti į klausimus apie psichologinę pagalbą. Tyrimo dalyviai buvo suskirstyti į dvi grupes pagal gautą potrauminio streso sindromo buvimo riziką: 444 asmenys (82,1 proc.) nepasižymėjo rizika sirgti potrauminio streso sindromu, 97 asmenys (17,9 proc.) pasižymėjo rizika sirgti daliniu ar pilnai pasireiškančiu potrauminio streso sindromu. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tarp dalinio ir pilno potrauminio streso sindromo rizika pasižymi didesniu skirtumu, kai jų klausiama apie tai, ar psichologo konsultacijos padeda dėl streso ir įtampos darbe ($\chi^2 = 0,627$, $p = 0,465$), tačiau pastebėta skirtumų. Asmenys, pasižymintys PTSS rizika: dėl darbinės įtampos labiau norėtų pasikonsultuoti su psichologu ($\chi^2 = 7,234$, $p = 0,011$); rečiau mano, jog psichologo pagalba darbe lengvai prieinama ($\chi^2 = 5,043$, $p = 0,027$); dažniau jaustusi nesmagiai, jei bendradarbiai sužinotų, kad jiems reikalinga psichologo pagalba ($\chi^2 = 17,387$, $p < 0,001$); mieliau konsultuotųsi su psichologu ne darbo sistemoje ($\chi^2 = 7,611$, $p = 0,007$); dažniau mano, jog gali netekti darbo, jei darbdavys sužinotų, kad jiems reikalinga psichologo pagalba ($\chi^2 = 11,135$, $p = 0,001$). Tokie rezultatai rodo, jog negatyvius trauminių įvykių pasekmes jaučiantys policijoje dirbantys asmenys dažniau nei kiti norėtų psichologinės pagalbos, tačiau į psichologo pagalbą žiūri atsargiau ir nėra linkę tikėti jos lengvumu prieinamumu.

4-as simpoziumo pranešimas: **Potrauminio streso socialinis kontekstas**

Social context of post-traumatic stress

Paulina Želviene, Vilniaus universitetas, p.zelviene@gmail.com

Evaldas Kazlauskas, Vilniaus universitetas, evaldas.kazlauskas@fsf.vu.lt

Jonas Eimontas, Vilniaus universitetas, jonas.eimontas@fsf.vu.lt

Lina Gervinskaitė-Paulaitienė, Vilniaus universitetas, lina.gervinskaite@fsf.vu.lt

Tyrimo problema ir tyrimo tikslai. Pastaruoju metu traumų psichologijoje vis didesnis dėmesys skiriamas tarpasmeniniams veiksniams. Nustatyta, kad socialinė parama yra vienas reikšmingiausių veiksnių prognozuojančių ilgalaikes potrauminio streso reakcijas patyrus trauminius įvykius. Tačiau pastaruoju metu kuriami nauji socialiniai traumos reakcijų modeliai, kuriuose keliamos prielaidos apie kitų socialinių veiksnių svarbą: aplinkinių reakcijos ir pripažinimas po traumos, bendravimas apie traumą su kitais, prisitaikymas prie aplinkos pokyčių po traumos. Šiame tyrime mes keliamo tikslą įvertinti socialinių veiksnių mediacinius efektus potrauminio streso reakcijoms. *Metodika.* Tyrime dalyvavo 114 asmenų (57,9 proc. mot., 42,1 proc. vyr.). Tyrimo dalyvių amžiaus vidurkis 34,48 (SD = 14,93). Trauminės patirties įvertinimui buvo naudotas LEC-R (Cloitre, Gray, Litz, Hsu, & Lombardo, 2004; liet. k. Kazlauskas, Eimontas, 2015). Potrauminio streso įvertinimui naudotas TLK-11 Traumos klausimynas (Cloitre, Roberts, Bisson, & Brewin, 2015; liet. k. Kazlauskas, 2015). Socialinio pripažinimo įvertinimui naudotas Socialinio pripažinimo klausimynas SAQ (Maercker & Müller, 2000; liet. k. Kazlauskas, 2015). Atsiskleidimui po traumos naudotas Traumos atsiskleidimo klausimynas DTQ (Müller & Maercker, 2000; liet. k. Kazlauskas, 2015). Projektą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-006/2015), projekto vadovas dr. E. Kazlauskas. *Tyrimo rezultatai.* Bent vieną trauminį įvykį per gyvenimą patyrė ar buvo liudininkais dauguma tyrimo dalyvių - 89,5 proc. Tyrimo dalyviai per savo gyvenimą patyrė arba buvo liudininkais vidutiniškai keturių trauminių įvykių. Nustatytos reikšmingos sąsajos tarp potrauminio streso reakcijų intensyvumo ir socialinio pripažinimo. Taip pat reikšmingi ryšiai buvo rasti tarp potrauminio streso reakcijų intensyvumo ir atsiskleidimo po traumos. *Išvados.* Tyrimo rezultatai patvirtina potrauminio streso socialinio konteksto svarbą ir nurodo tolesnių tyrimų gaires.

Divergentinio mąstymo ugdymas matematikos pamokose: pradinio ugdymo pakopa

Education of Divergent Thinking in Mathematics Classes: The Primary Education Level

Erika Strolienė, Lietuvos edukologijos universitetas, erika.stroliene@leu.lt

Daiva Grakauskaitė Karkockienė, Lietuvos edukologijos universitetas

Viktorija Sičiūnienė, Lietuvos edukologijos universitetas

Ivadas. Pripažįstama, kad kūrybiškumas – itin reikalinga 21-ame amžiuje asmens savybė ir teigiama, jog raktas į kūrybiškumą – mokytojų požiūrio į divergentinio mąstymo ugdymą keitimas. Mokytojų mokymas atpažinti ir taikyti divergentinį mąstymą lavinančias užduotis pamokose galėtų būti vienas pirmųjų žingsnių siekiant sukurti divergentinio mąstymo ugdymo metodiką. Pristatomo tyrimo tikslas: išanalizuoti pradinių klasių mokytojų refleksijas apie divergentinį mąstymą lavinančių užduočių taikymo galimybes, naudą ir kylančius sunkumus.

Metodika. Pradinių klasių mokytojai (N = 50) dalyvavo 6 akad. val. mokymuose apie vaikų kūrybiškumo ugdymą. Įgytas teorines žinias bei praktinius gebėjimus jie turėjo pritaikyti matematikos pamokose, išbandydami savo pačių parinktas/sukurtas divergentinį mąstymą lavinančias užduotis. Refleksijas apie tokių užduočių taikymo galimybes, naudą ir kylančius sunkumus mokytojai turėjo aprašyti pagal tyrėjų pateiktą schemą. Refleksijų analizei atlikti buvo taikyti turinio analizės ir profesinės patirties apibendrinimo metodai.

Rezultatai. Išskirtos keturios mokytojų atsakymų kategorijos: 1) Užduoties paieškos ypatumai (dvi subkategorijos: laiko sąnaudos, ankstesnė patirtis taikant panašias užduotis); 2) Užduoties tobulinimas (dvi subkategorijos: pritaikymas pagal turinį; pritaikymas pagal amžių); 3) Naudingumas/prasmingumas (trys subkategorijos: aukšta vaikų motyvacija; matematinių kompetencijų ugdymas; tinkamumas specialiųjų poreikių vaikams); 4) Sunkumai (dvi subkategorijos: laiko stoka, skirtingų gebėjimų mokiniai).

Diskusija. Panašių tyrimų Lietuvoje nėra atlikta. Mokytojų patirties dalijimosi grupės padėtų sukaupti tinkamų užduočių ir idėjų banką. Radiniai galėtų būti naudingi kuriant kūrybinio mąstymo ugdymo metodiką.

Išvados. 1. Mokytojai noriai ir atsakingai dirbo, nors iš kai kurių mokytojų tai pareikalavo nemažų laiko sąnaudų. Lengviau buvo tiems, kurie jau turėjo atitinkamos patirties. 2. Tyrimo dalyviai sugebėjo adaptuoti, pritaikyti rastas užduotis kitos amžiaus grupės mokiniams. 3. Mokytojai pabrėžė tokių užduočių naudingumą ne tik ugdant mokinių matematinį mąstymą, bet ir keliant mokinių mokymosi motyvaciją. Atlikdami šias užduotis, visi be išimties vaikai geriau įsisavino nagrinėjamas temas per temai mokytis numatytą laiką. 4. Pagrindinis sunkumas, kurį nurodė mokytojai–laiko stoka, nes žemų pasiekimų mokinių mokymosi poreikiai gerokai skiriasi ir visus juos atliepti pamokoje sudėtinga.

Kaip mokyklos psichologas padės spręsti mokinių motyvacijos mokytis problemą

How school psychologist will help to solve problem of students' poor learning motivation

Žydrė Arlauskaitė, Vilniaus Žirmūnų gimnazija, Lietuvos edukologijos universitetas,
zydrea@takas.lt

Mokyklos psichologai, mokytojai, švietimo sistemos administratoriai, tėvai yra susirūpinę nuolatos vis labiau krentančia mokinių motyvacija mokytis. Plačios visuomenės informavimas bei kvietimas prisijungti prie šio klausimo sprendimo gerai atspindi problemos mastą bei nerimą dėl situacijos blogėjimo.

Pranešimas remiasi praktinėmis refleksijomis. Jų esmė – dinaminis bei sisteminis požiūris į problemą, suformuotas integruojant skirtingų plotmių patyrimus: praktiko mokyklos psichologo, psichologijos didaktikos dėstytojo, mokyklos psichologų supervisoriaus bei švietimo sistemos psichologų kompetencijų vertintojo.

Pranešime pateiksime galimas problemos sprendimo strategijas, kylančias išsąmoninant visumą mokinius veikiančių faktorių: tai yra švietimo sistemos nestabilumas; amžiaus tarpinių specifiniai uždaviniai; specialistų kompetencijos ribos; tėvų bejėgiškumas. Pranešimas kvies specialistus pažvelgti į problemą holistiškai ir ieškoti naujų individualių būdų problemai spręsti.

Rekomendacijų dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams įgyvendinimas: kliūtys ir galimybės

Implementation of Recommendations for sanctioning improperly behaved pupils: obstacles and opportunities

Neringa Grigutytė, Vilniaus universitetas, neringa.grigutyte@fsf.vu.lt

Netinkamai besielgiantys mokiniai yra nelengvas iššūkis mokytojams ir kitam mokyklos personalui. 2012 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos užsakyму buvo parengtos Rekomendacijos dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams (2012 m. rugpjūčio 28 d. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V-1268), kuriomis siekiama padėti mokykloms užtikrinti mokyklos bendruomenės narių fizinį ir psichologinį saugumą.

Tyrimo tikslai: nustatyti kaip mokyklos įgyvendina Rekomendacijas dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams; atskleisti šių rekomendacijų taikymo kliūtis ir galimybes.

Tyrimo metodologija: tyrime dalyvavo 250 tiriamųjų – skirtingų mokyklų administracijos atstovai, specialistai (psichologai, socialiniai pedagogai), mokytojai, kiti švietimo pagalbos specialistai. Tiriamieji pildė šiam tyrimui parengtą anketą dalyvaudami Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro organizuotuose mokymuose „Poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams galimybės mokykloje.“

Rezultatai ir jų aptarimas: Daugiau nei 90 procentų dalyvių nurodė, jog mokykloje yra taikomos poveikio priemonės netinkamai besielgiantiems mokiniams, tačiau ne visi dalyviai (ypač mokytojai, dalis specialistų) galėjo nurodyti į kokius mokyklos vidaus tvarkos dokumentus šios Rekomendacijos yra įtrauktos. Dažniausiai yra naudojama mokinio ugdymosi vietos pakeitimas ir įgalioto asmens iškvietimas į klasę, kad šis padėtų nutraukti netinkamą mokinio elgesį. Analizuojant rezultatus nustatyta, jog poveikio priemonių efektyvumą gali silpninti netinkamas jų įgyvendinimas: su Rekomendacijų taikymu nėra supažindinta visa mokyklos bendruomenė, pritaikytos poveikio

priemonės nėra fiksuojamos raštu ar fiksuojamos netinkamai (kai poveikio priemonės pritaikymą fiksuoja įgaliotas asmuo, o ne mokytojas, kuris ir pritaikė poveikio priemonę), ne visada, kai yra būtina, pranešama policijai ar vaiko teisių apsaugos tarnybai ir kt. Kadangi rekomendacijose nurodytos poveikio priemonės yra skirtos reaguojant tik į kraštutinius mokinių netinkamo elgesio atvejus, mokyklos personalas prieš taikydamas šias poveikio priemones turi būti išnaudojęs visas kitas galimas priemones ir švietimo pagalbos teikimo galimybes. Tačiau ne visada aišku – kokias. Tam reikėtų tiek parengtų algoritmų, tiek kvalifikacinių mokymų. Be to, poveikio priemonės netinkamai besielgiantiems mokiniams gali būti veiksmingos tik tada, kai jų vieningai laikomasi.

Kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų moksleivių patyčių ypatumai

Specific consistent patterns of bullying in deaf and hard of hearing schoolchildren

Aušra Sirevičiūtė, Mykolo Romerio universitetas, ausrasireviciute@gmail.com

Antanas Mockus, Mykolo Romerio universitetas

Tyrimai atskleidžia, kad patyčių reiškinys taip pat vyksta ir mokyklose, specialiai skirtose klausos negalią turintiems moksleiviams (Bauman ir Pero, 2011; Kouwenberg ir kt., 2012; Weiner, Day ir Galvan, 2013). Vis dėlto, kelių atliktų tyrimų neužtenka faktorių, atskleidžiančių patyčių fenomeno pasireiškimą kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų mokyklose, suvokimui. Todėl reikalingas išsamesnis mokslinis patyčių fenomeno tyrinėjimas, kuris praplėstų žinias apie moksleivių patyčių ypatumus šioje bendruomenėje. Buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – išanalizuoti subjektyvų kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų patyčių patyrimą, siekiant atskleisti patyčių ypatumus būdingus šiems moksleiviams. Tyrime dalyvavo aštuoni moksleiviai, besimokantys vienoje Lietuvos mokyklų, skirtų klausos negalią turintiems mokiniams. Penki tyrimo dalyviai – kurtieji, trys – neprigirdintys, amžius nuo 14 iki 18 metų. Moksleiviai dalinosi patyčių patyrimu jiems esant skirtinguose patyčių situacijos vaidmenyse (pvz., skriaudėjo, aukos, stebėtojo). Pasirinktas kokybinis tyrimo metodas: duomenys iš respondentų surinkti giluminiu, pusiau struktūruoto interviu būdu, duomenų analizė atlikta vadovaujantis V. Braun ir V. Clarke (2006) tematinės analizės principais. Apžvelgus patyčių fenomeno pasireiškimą tyrimo dalyvių grupėje atsiskleidė pagrindiniai kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų moksleivių patyčių ypatumai. Vieni iš jų yra taip pat aptinkami girdinčių moksleivių tarpe. Mokinių pasisakymuose identifikuotos tos pačios patyčių formos, elgesio modeliai reaguojant į patyčias, panašiai moksleivių suvokiamos patyčių priežastys, atsiskleidė tie patys pagalbos apsaugant nuo patyčių šaltiniai ir jų veiksmingumas bei panašūs patyčias patiriančių moksleivių išgyvenimai. Kitus patyčių fenomeno raiškos būdus galima pavadinti savitais, kurčių ir neprigirdinčių moksleivių patyčių ypatumais. Moksleivių teigimu, tais atvejais, kai mokytojas prasčiau moka lietuvių gestų kalbą, mokiniams gali būti sunkiau gauti pagalbą dėl patyčių, o mokytojui - sunkiau identifikuoti patyčių situacijas, jų vyksmo momentu. Mokiniai patyčių metu yra linkę atkartoti tam tikrus girdinčiųjų naudojamus elgesio būdus (keiksmažodžius), viena iš patyčių priežasčių yra laikytina kochlearinio implanto turėjimas bei vyraujančios kompleksinės negalios kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų tarpe didina patyčių riziką šioje specifinėje moksleivių grupėje. Remiantis tyrimo rezultatais gali būti rengiamos rekomendacijos mokyklos darbuotojams patyčių problemos sprendimui šios bendruomenės mokyklose.

Tėvų vaidmuo atskleidžiant šešiametį vaikų skaitymo gebėjimus

The parents' role of revealing six-year old children's reading capacity

Jurga Misiūnienė, Vytauto Didžiojo universitetas, j.misiuniene@smf.vdu.lt

Virgilija Lizdenienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Ivadas. Vaikų skaitymo sugebėjimų rezultatams Lietuvoje nuosekliai prastėjant (Elizija, 2007), svarbu rūpintis skaitymo sugebėjimų lavinimu. Sugebėjimui skaityti būtini gebėjimai (įgimtos skaitymo prielaidos) ir palanki aplinka. Skaitymo prielaidomis yra raidžių kaip formų ir garsų žinojimas, besisiejantis su aukštesniais skaitymo sugebėjimais ateityje (Stahl, 2014) bei gebėjimas jungti kelis elementus vienu metu (Nishanimut ir kt., 2013). Vaiko aplinkoje svarbūs asmenys lavinantys jo sugebėjimą skaityti yra tėvai (Johnson ir kt., 2010).

Metodika. Siekiant analizuoti tėvų vaidmenį atskleidžiant vaikų skaitymo gebėjimus 2015 metais buvo organizuotas tyrimas, kuriame dalyvavo 123 Mažeikių mieste ir rajone gyvenantys šešiametiai vaikai (70 mergaičių ir 53 berniukai) bei jų tėvai (123 mamos ir 95 tėvai). Sutikę dalyvauti tyrime tėvai atskirai atsakė į klausimus apie jų požiūrį į skaitymą bei įsitraukimą į veiklas, lavinančias vaiko sugebėjimą skaityti. Vaiko skaitymo gebėjimai įvertinti Skaitymo prielaidų tyrimo metodika (Grigaitė, 2004); skaitymo sugebėjimai – paprašius vaikų perskaityti keletą žodžių iš V.Landsbergio knygos „Kiaušinių pasakos“.

Rezultatai. Tyrimo dieną skaityti mokėjo 79 vaikai, nemokėjo 44 vaikai. Skaitymo gebėjimai pagal lytį reikšmingai nesiskyrė, tačiau skaityti sugebėjo daugiau mergaičių ($N_{\text{merg}}=51$, $N_{\text{bern}}=28$, $p=0,022$). Mamų, kurių požiūris į skaitymą yra palankus, vaikai turi aukštesnius skaitymo gebėjimus ($\chi^2=6,714$, $p=0,035$) bei palankesnis požiūris būdingas skaitančių berniukų mamoms ($t=2,411$, $p=0,02$). Vaikų gebėjimai skaityti priklausomai nuo tėtės požiūrio nesiskyrė. Skaitančių berniukų mamos ($t=2,706$, $p=0,009$) ir tėtės ($t=2,905$, $p=0,006$) labiau įsitraukia į skaitymo gebėjimus lavinančias veiklas su jau skaitančiais berniukais. Mergaičių imtyje analogiškų sąsajų nepastabėta.

Diskusija. Tėvų vaidmuo atskleidžiant mergaičių ir berniukų skaitymo gebėjimus skiriasi. Mergaitės dažniau sugeba skaityti nei berniukai, tačiau jų skaitymo gebėjimų lavinimas nėra susijęs su tėvų požiūriu ar įsitraukimu. Skaitančių berniukų mamos palankiau žiūri į skaitymą, o abu tėvai labiau įsitraukia į jų skaitymo gebėjimų lavinimą. Tolesni tyrimai galėtų atskleisti priežastinius šių veiksmų ryšius.

Išvados. Vaiko lytis, mamos požiūris į skaitymą ir tėvų įsitraukimas į lavinančias veiklas yra svarbūs atskleidžiant šešiametį vaikų skaitymo gebėjimus.

Paauglio emocinė ir socialinė sveikata iš pozityviosios raidos perspektyvos

Psychological health of adolescents from the perspective of positive psychology

Ala Petrulytė, Lietuvos edukologijos universitetas, ala.petrulyte@leu.lt

Virginija Guogienė, Švenčionių rajono švietimo pagalbos tarnyba ir Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazija

Ivadas. Psichologinė paauglio sveikata laikoma prioritetine sritimi įtakingiausių profesinių organizacijų: Europos psichologų asociacijų federacija šią sritį laiko vienu pagrindinių savo uždavinių (2013), Pasaulinė sveikatos organizacija (2014) ir Amerikos psichologų asociacija (2013) pabrėžia, kad tinkamas dėmesys psichologinei sveikatai gali užtikrinti sėkmingą paauglių psichologinį funkcionavimą. Tyrime remiamasi pozityviosios psichologijos principais, dėmesio fokusas - paauglio psichologinės sveikatos vidinės savybės / stiprybės ir socialiniai veiksniai, padedantys jam sėkmingai funkcionuoti. Tyrimo tikslas – ištirti 14 - 18 metų paauglių emocinę ir socialinę sveikatą, bei nustatyti skirtumus pagal amžių ir lytį. *Tyrimo metodika.* Socialinės ir emocinės sveikatos klausimynas (SHES–S, Furlong, 2014). Klausimyno skalės pagal mūsų tiriamųjų duomenis turi gerus psichometrinius rodiklius (Cronbacho Alpha 0.83). Klausimyno psichologinės ir socialinės sveikatos konstrukta sudaro keturios subskalės: 1) pasitikėjimas savimi; 2) pasitikėjimas kitais; 3) emocinė kompetencija; 4) entuziazmas ir užsidedimas ir bendras suminis rodiklis - aktyvumas ir įsitraukimas į gyvenimą. Tiriamieji: nuo 12 iki 18 metų amžiaus 1100 paauglių; tame tarpe nuo 12 iki 14 metų amžiaus - 452, nuo 15 iki 18 metų amžiaus – 659; 507 – berniukai ir 604 - mergaitės. Tyrimas atliktas Lietuvos įvairių miestų mokyklose (Kaunas, Panevėžys, Šiauliai, Vilnius, Klaipėda, Kupiškis, Molėtai, Nida, Utena, Šakiai, Švenčionys ir kt.). Tyrimo duomenys apdoroti Microsoft Excel ir SPSS programa.

Tyrimo rezultatai ir išvados. Paauglių socialinės ir emocinės sveikatos bendro rodiklio įverčių vidurkis atitinka aukštą vidutinį lygmenį, dera su klausimyno autoriaus nustatytais normomis (Furlong, 2014). Stebimi paauglių emocinės ir socialinės sveikatos atskirų subskalių išreikštumo skirtumai lyties ir amžiaus aspektu: statistškai reikšmingai aukštesni mergaičių emocinės kompetencijos ir tikėjimo kitais įverčiai lyginant su berniukais, o draugų paramos, emocijų reguliavimo, ir saviveiksmingumo įverčiai 15-18 metų amžiaus paauglių aukštesni lyginant su 12-14 metų amžiaus įverčiais. Tyrimo rezultatai yra reikšmingi šalies paauglio pozityviosios raidos kontekste, bei įdomūs lyginant su kitų šalių duomenimis.

Kaip gimdymo sužadimui ar skatinimui naudojamas sintetinis oksitocinas siejasi su mažų vaikų psychosocialine raida?

What are associations between use of oxytocin for inducing and stimulating labor and young children psychosocial development?

Jurgita Smiltė Jasiulionė, Vilniaus universitetas, jurgita.valiukeviciute@gmail.com

Roma Jusienė, Vilniaus universitetas

Eglė Markūnienė, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Ivadas. Gimdymas yra svarbus fizinis ir dvasinis virsmas tiek motinos, tiek naujagimio gyvenime, kasdieninėje medicininėje praktikoje virtęs medikalizuotu ir kartais nepagrįstai kontroliuojamu procesu. Viena iš gana įprastų gimdymo metu taikomų procedūrų – sintetinio

oksitocino naudojimas gimdymo sužadiniui arba skatinimui. Jo galimas poveikis psichosocialinei kūdikių ir mažų vaikų raidai nėra pakankamai tyrinėjamas. Šio tyrimo tikslas: nustatyti, ar ir kaip oksitocino vartojimas gimdymo veiklos sužadiniui bei skatinimui siejasi su vaikų iki 1,5 metų amžiaus emocijų ir elgesio sunkumais.

Metodika. Tęstiniame tyrime dalyvavo 161 vaikas, gimęs mažos rizikos gimdymo metu natūraliais gimdymo takais, ir jų motinos. Duomenys apie gimdymo būdą bei gimdymo metu naudotus medikamentus buvo surinkti anketavimo būdu 2-3 dieną po gimdymo. 3 ir 6 mėnesių kūdikių probleminei elgesiui vertinti naudota motinos nuomonės apie kūdikio probleminį elgesį skalė (Bornstein et al., 2006). Pusantrų metų amžiaus vaikų elgesio ir emocijų sunkumų vertinimui naudotas Vaikų elgesio aprašas (CBCL/1½-5, Achenbach & Rescorla, 2000), kurį taip pat pildė motinos.

Rezultatai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vaikai, gimę oksitocino sužadinto ar skatinamo gimdymo metu motinų vertinimu 3 mėn. amžiuje pasižymi menkesniu domėjimusi tuo, kas vyksta aplinkui, kai yra budrūs, 6 mėn. amžiuje – dažniau nei jų bendraamžiai įsitempia ar verkia paėmus ant rankų ar perrengiant, o 1,5 m. turi daugiau užsisklendimo elgesio apraiškų.

Diskusija. Tyrimo rezultatai skatina diskutuoti apie ankstyvuosius mažų vaikų psichosocialinės raidos sunkumų rizikos veiksnius, o taip pat skatina medikus ir psichologus glaudžiau bendradarbiauti, siekiant, kad gimdymas būtų ne tik fiziškai, bet ir psichologiškai saugus tiek moteriai, tiek naujagimiui.

Išvados. Net ir įvertinus galimai susijusių veiksnių reikšmę, tyrimo rezultatai rodo, kad oksitocino naudojimas gimdymo sužadiniui ir/ar skatinimui gali prisidėti prie anksti pasireiškiančių specifinių raidos sunkumų.

Pozityvios jaunimo raidos skatinimas Lietuvoje: programos orientuotos į jaunimo gerovės didinimą vertinimas

Fostering positive youth development in Lithuania: the evaluation of the well-being oriented program for adolescents

Inga Truskauskaitė-Kunevičienė, Mykolo Romerio universitetas, inga.truskauskaite@gmail.com

Dauguma prevencinių ir intervencinių programų, įgyvendinamų Lietuvoje ir skirtų paauglių gerovės skatinimui, remiasi deficitiniu požiūriu, kuris teigia, kad jauno žmogaus gerovei pakankama sąlyga yra problemų nebuvimas. Projekto “Pozityvios jaunimo raidos stiprinimo mechanizmai socialinių-ekonominių transformacijų kontekste (POSIDEV)” metu pirmą kartą Lietuvoje buvo sukurta ir įgyvendinta 8 susitikimų trukmės jaunimo gerovės skatinimo programa “Pasimatuk savanorystę”, kuri remiasi pozityvios jaunimo raidos teorine koncepcija (Lerner ir kt., 2005; 2012). Šio tyrimo tikslas yra įvertinti įgyvendintos programos efektyvumą penkių pozityvios jaunimo raidos komponentų (kompetencijos (angl. Competence), pasitikėjimo (angl. Confidence), ryšių (angl. Connection), užjautimo (angl. Caring), charakterio (angl. Character)) pokyčiams.

Siekiant įvertinti programos efektyvumą, buvo naudojamas kvazi-eksperimentinis tyrimo dizainas. Tiriamieji buvo vertinami 3 kartus: prieš programos įgyvendinimą, iš karto po programos įgyvendinimo ir praėjus 4 mėnesiams po programos įgyvendinimo. Pranešime bus pristatomi intervencinės ir kontrolinės grupių palyginimo rezultatai. Siekiant įvertinti pozityvios jaunimo raidos komponentų pokytį buvo remiamasi į asmenį orientuotu požiūriu, taigi duomenys buvo apdoroti naudojant latentinių klasių augimo modelius (Mplus, Muthén & Muthén, 1998-2012).

Šiam tyrimui buvo pasitelkta tikslinė imtis, kurią sudarė 613 moksleivių (43.1 % merginos; 57.3% intervencinėje grupėje), besimokančių 9-10 klasėse (amžius $M = 15,26$ ($SD = 0,66$)).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad Pozityvios jaunimo raidos skatinimo programa stiprina paauglių charakterį bei didina užjautimą. Tyrimo rezultatai patvirtina, kad Lietuvoje yra prasminga įgyvendinti į pozityvios jaunimo raidos skatinimą orientuotas programas.

Tyrimas finansuotas Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę, VP1-3.1-ŠMM-07-K- 02-008.

Psichologiniai senėjimo tyrimai Lietuvoje: užmiršta tyrimų kryptis?

Psychological aging studies in Lithuania: forgotten field of research?

Antanas Kairys, Vilniaus universitetas, antanas.kairys@fsf.vu.lt

Olga Zamalijeva, Vilniaus universitetas

Albinas Bagdonas, Vilniaus universitetas

Įvadas. Senstanti visuomenė yra vienas iš esminių iššūkių, su kuriais susiduria didžioji Europos dalis, o Lietuva patenka tarp šalių, kur senėjimas vyksta ypač greitai. Senėjimas yra neabejotinai daugiaplanis reiškinys, susijęs su fizinės, psichinės sveikatos, kognityvinio funkcionavimo pokyčiais, pasikeitusia finansine padėtimi, socialinio tinklo ir kt. pokyčiais. Atsižvelgus į šio reiškinio daugiaplaniskumą ir išęstumą laike – tyrimai, nagrinėjantys senėjimą, turėtų taip pat būti tarpdisciplininiai ir pajęgti fiksuoti pokyčius.

Pranešimo tikslas: sistemiskai apžvelgti psichologinius ir tarpdisciplininius senėjimo tyrimus Lietuvoje bei išanalizuoti tarpdisciplininių tęstinių tyrimų poreikį.

Metodika. Buvo išanalizuoti Lietuvos psichologijos žurnalų („Psichologija“, „International Journal of Psychology: Biopsychosocial Approach“, „Ugdymo psichologija“) straipsniai per paskutinius 10 metų. Taip pat atlikta su sveikata ar medicina susijusių bei ekonominės tematikos žurnalų straipsnių apžvalga.

Rezultatai ir diskusija. Apžvelgus Lietuvoje atliktus ir ne psichologiniuose žurnaluose publikuotus senėjimo tyrimus, darytina išvada, kad dauguma tyrimų yra mažos apimties, tiek imties dydžiu, tiek temų aprėptimi. Didžioji tyrimų dalis nagrinėja siaurą, dažniausiai vienai disciplinai svarbią temą (pvz., pensijų sistemos pokyčiai, vyresnio amžiaus žmonių diskriminacija ir t.t.). Sparčiai plėtojami biomedicininiai senėjimo tyrimai (pvz., Nacionalinė mokslo programa „Sveikas senėjimas“), tačiau jie retai paliečia socialinį / psichologinį senėjimo aspektą. Išanalizavus Lietuvos psichologijos žurnalų straipsnius nuo 2005 metų, pavyko aptikti tik vieną straipsnį, nagrinėjantį senėjimo temą (Bieliauskas, Steinberg, Stejskal, & Lamberty, 2011), bet ir šis tyrimas buvo atliktas JAV. Taip pat yra publikuoti keli straipsniai, nagrinėjantys psichinių funkcijų raidą (pvz., Jurkuvėnas, 2015). Palyginus ir kritiškai įvertinus Lietuvoje atliekamus senėjimo tyrimus su tarpdisciplininiais tęstiniais senėjimo tyrimais (pvz., HRS, SHARE, TILDA, ELSA), akivaizdžiai pastebimas tarpdiscipliniškumo ir sistemiskumo trūkumas.

Išvados. Sistemiški psichologiniai ir tarpdisciplininiai senėjimo tyrimai Lietuvoje yra tik pradedami. Tarpkultūrinių ir tęstinių duomenų rinkimas padėtų geriau suprasti psichologinių, sveikatos, socialinių ir kitų veiksnių sąveiką senėjimo procese.

Idealus vadovas pavaldinių požiūriu: etiškas ar rezultatyvus?

Ideal leader in subordinates' view: ethical or productive?

Aurelija Stelmokienė, Vytauto Didžiojo universitetas, a.stelmokiene@smf.vdu.lt**Auksė Endriulaitienė**, Vytauto Didžiojo universitetas

Naujausiose vadovavimo teorijose etiška lyderystė laikoma efektyvaus vadovavimo prielaida (Stelmokienė, Endriulaitienė, 2015; Ciulla, 2014; Eisenbeiss, 2012), kuri gali pasiteisinti įvairiuose kontekstuose. Vis dėlto, konkurencingoje rinkoje keliami itin aukšti lūkesčiai organizacijų rezultatyvumui, vadovų moralę ir etiką priskiriant antraeilams klausimams, kartais net nesuderinamiems su rezultatyvumu (Levine, Boaks, 2014). Lieka neaišku, kas svarbiausia pavaldiniams, kurių subjektyvi nuomonė apie vadovą, remiantis moksliniais tyrimais (Uhl-Bien ir kt., 2014), yra susijusi su jų elgesiu ir darbo rezultatais. Todėl šio tyrimo tikslas – nustatyti, ar etiškas vadovo elgesys, ar padalinio rezultatyvumas yra labiau susijęs su pavaldinių įsivaizduojamu vadovo idealu. 267 pavaldiniai iš privataus (124 darbuotojai) ir valstybinio (143 darbuotojai) sektoriaus organizacijų Lietuvoje atsakinėjo į klausimus apie jų padalinio rezultatyvumą (procentinis įvertinimas), etišką vadovo elgesį (Etiško vadovavimo skalė, Brown ir kt., 2005) ir vertino savo realaus vadovo atitikimą įsivaizduojamam idealui (Vieno teiginio grafinė skalė, Shamir, Kark, 2004). Apibendrinant tiesinės regresijos būdu apskaičiuotus tyrimo rezultatus galima teigti, jog pavaldinių požiūriu idealus vadovas turėtų pasižymėti tiek etišku elgesiu, tiek orientacija į rezultatus. Vis dėlto, skirtumai pastebėti tarp privataus ir valstybinio sektoriaus pavaldinių nuomonių. Valstybinių organizacijų darbuotojų požiūriu etiškas vadovo elgesys svarbesnis idealiam vadovui palyginus su padalinio rezultatyvumu. Tuo tarpu, privačių organizacijų darbuotojams vienodai reikšmingas idealaus vadovo etiškas elgesys ir rezultatyvumas. Rezultatai patvirtina, jog norėdamas būti „idealas“ savo pavaldiniams, vadovas turėtų domėtis ne tik padalinio rezultatais, bet ir būti etiško elgesio pavyzdžiu. Tokiu būdu vadovas gali tikėtis iš savo pavaldinių, kurie jį vertina kaip idealų, lūkesčius pranokstančių darbo rezultatų. Organizaciniai psichologai šias išvalgas galėtų panaudoti rengdami vadovų vystymo programas.

Pranešimas parengtas remiantis Podoktorantūros stažuotės, kuri finansuojama pagal Europos Sąjungos struktūrinių fondų įgyvendinamą projektą „Podoktorantūros (post doc) stažuotių įgyvendinimas Lietuvoje“, tyrimo duomenimis.

Darbuotojų profesinio pervargimo ir subjektyviai vertinamo etiško vadovavimo stiliaus sąsajos

Relationship between occupational burnout and perceived ethical leadership style

Modesta Morkevičiūtė, Vytauto Didžiojo universitetas, modestamorkeviciute@gmail.com**Auksė Endriulaitienė**, Vytauto Didžiojo universitetas

Tyrimais nustatyta, jog etiškas vadovavimo stilius yra svarbus darbuotojų gerovei, tačiau vienareikšmiškų sąsajų tarp šio vadovavimo stiliaus ir darbuotojų profesinio pervargimo nėra nustatyta. Todėl šio darbo tikslas – nustatyti darbuotojų profesinio pervargimo ir subjektyviai vertinamo etiško vadovavimo stiliaus sąsajas. Tyrime dalyvavo 242 darbuotojai (47 vyrai ir 195

moterys) iš įvairių Lietuvos organizacijų. Jie pildė etiško vadovavimo stiliaus klausimyną (M. E. Brown, L. K. Trevino, D. A. Harrison, 2005) ir sutrumpintą Kopenhagos profesinio pervargimo klausimyną, matuojantį du pervargimo komponentus – asmeninį pervargimą ir su darbine veikla susijusį pervargimą (T. S. Kristensen, M. Borritz, E. Villadsen, K. B. Christensen, 2005). Tyrimo duomenų statistinei analizei naudotas SPSS (angl. k. Statistical Package of Social Science) 17.0 programinis paketas. Išsiaiškinus profesinio pervargimo lygį pagal įvairias darbuotojų sociodemografines charakteristikas, nustatyta, kad profesinio pervargimo lygis nesiskiria apklaustų vyrų ir moterų imtyse. Taip pat profesinio pervargimo lygis nesiskiria darbuotojų su aukštesniu išsilavinimu ir be aukštojo išsilavinimo imtyse. Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad darbuotojų, kurie savo vadovą vertina, kaip labiau pasižymintį etišku vadovavimo stiliumi, profesinio pervargimo lygis yra žemesnis, negu darbuotojų, kurie savo vadovą vertina, kaip mažiau pasižymintį etišku vadovavimo stiliumi. Nustatyta, jog darbuotojų, kurie savo vadovą vertina, kaip labiau pasižymintį etišku vadovavimu, tiek asmeninio, tiek su darbine veikla susijusio pervargimo lygis yra žemesnis. Etiško vadovavimo stiliaus vertinimo ir profesinio pervargimo lyčių skirtumų nenustatyta. Tyrimo rezultatai patvirtino, kad profesinio pervargimo atsiradimui svarbus darbuotojų požiūris ir subjektyvus savo vadovo elgesio vertinimas, ypač susijęs su etišku elgesiu organizacijoje. Tolesniuose tyrimuose reikėtų atkreipti dėmesį į veiksnius, galinčius pakeisti darbuotojų požiūrį į vadovą, darbinę aplinką ir jos veiklos ypatumus.

Medicinos darbuotojų iš vadovų gaunamo grįžtamojo ryšio sąsajos su darbo motyvacija ir subjektyviai vertinama darbo atlikimo kokybe

Medical personnel supervisors feedback interface with personnel work motivation and subjectively evaluated job performance quality

Julija Aistė Marcinkevičiūtė, Vytauto Didžiojo universitetas, jule.marcinkeviciute@gmail.com
Loreta Bukšnytė –Marmienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Dabartinė rinka reikalauja kiekvienos įmonės vadovui apmąstyti, kaip motyvuoti savo darbuotojus, kad išlaikytų kompetentingus, efektyvius darbuotojus, kurie pasiektų aukščiausių rezultatų. Viena iš tokių priemonių yra vadovo teikiamas grįžtamasis ryšys. Guo, Liao, Zhang (2014) atlikto tyrimo metu nustatė, jog vadovo grįžtamasis ryšys, vidinė darbuotojo motyvacija bei darbo atlikimo kokybė yra teigiamai susiję. Teikiant grįžtamąjį ryšį darbuotojui suteikiama galimybė keistis, jausti pasitenkinimą darbu, gauti informacijos apie savo elgesį ir veiklą. Rosen, Levy, Hall (2006) taip pat straipsnyje teigia, kad iš vadovo gaunamas grįžtamasis ryšys yra svarbus darbuotojo darbo motyvacijai, darbo atlikimo kokybei bei tobulėjimui. Tyrimo tikslas - nustatyti iš vadovo gaunamo grįžtamojo ryšio sąsajas su darbo motyvacija ir subjektyviai vertinama darbo atlikimo kokybe.

Vadovo grįžtamajam ryšiui matuoti naudojama Steelman, Levy ir Snell (2004) grįžtamojo ryšio aplinkos skalė, skirta išmatuoti iš vadovo gaunamo grįžtamojo ryšio vertinimui. Darbuotojo vidinei ir išorinei darbo motyvacijai matuoti pasirinktas Amabile (1965) motyvacinių veiksmų darbe aprašymas, kuris parodo, kaip asmuo yra motyvuotas daryti tai, ką daro. Subjektyviai vertinamai darbo atlikimo kokybei vertinti pasirinktas Roe, Zinovieva, Dienes, Ten Horn (2000) autorių sukurtas Prailginto Delft Matavimo Rinkinio bendro darbo atlikimo vertinimo subskalė, kuri leidžia pačiam tiriamajam įsivertinti savo darbo atlikimo kokybę.

Tyrimo dalyvavo 200 medicinos darbuotojų iš privačios ir biudžetinės įstaigos. Medicinos darbuotojai, kurie iš vadovo gaunamą grįžtamąjį ryšį vertino, kaip tinkamesnį, pasižymėjo geresne subjektyviai vertinama darbo atlikimo kokybe bei didesne darbo motyvacija. Medicinos darbuotojai,

kurių buvo didesnė darbo motyvacija, pasižymėjo geresne subjektyviai vertinama darbuotojų darbo atlikimo kokybe.

Pagrindinė išvada yra, jog medicinos darbuotojams iš vadovo gaunamas grįžtamasis ryšys taip pat svarbus jų darbo motyvacijai bei darbo atlikimo kokybei. Atsižvelgiant į tai, reikia skatinti vadovus teikti tinkamą grįžtamąjį ryšį, kuris yra teikiamas išsamiai ir dažnai, nes taip be didelių finansinių išlaidų galima motyvuoti savo darbuotojus ir tai padidintų jų darbo produktyvumą.

Ar įsitraukę darbuotojai geriau dirba? Empirinė analizė viešajame ir privačiame sektoriuje

Are engaged employees better performers? Empirical analysis in public and private sector

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Vilniaus universitetas, jurgita.lazauskaite@fsf.vu.lt

Ieva Urbanavičiūtė, Vilniaus universitetas

Rita Rekašiūtė Balsienė, Vilniaus universitetas

Ivadas. Įsitraukimas į darbą (angl. work engagement), apibrėžiamas kaip teigiama, su darbu susijusi psichologinė būseną ir pasireiškianti energingumu (angl. vigor), atsidavimu (angl. dedication) ir pasinėrimu (angl. absorption) (Schaufeli ir kt., 2002), jau daugiau nei dešimtmetį sulaukia didelio tyrėjų ir praktikų susidomėjimo. Į darbą įsitraukę darbuotojai yra savo darbo entuziastai, dažniau imasi iniciatyvos ir gauna teigiamą grįžtamąjį ryšį (Bakker et al., 2011). Viena pagrindinių domėjimosi įsitraukimu į darbą priežasčių yra jo sąsajos su darbo atlikimu, t. y. tikima, kad į darbą įsitraukę darbuotojai jį geriau atlieka. Tačiau tyrimai rodo, kad įsitraukimo į darbą ir veiklos rezultatų sąsajos yra gana menkos (Demerouti, Cropanzano, 2010). Dauguma tyrimų apsiriboja subjektyviu paties darbuotojo, vadovo, kolegų veiklos vertinimu, o kiti vertina darbo grupės, padalinio ar visos organizacijos rezultatus (pvz., Xanthopoulos ir kt., 2009). Siekiant iširti įsitraukimo į darbą ir veiklos rezultatų sąsajas, svarbu tirti individualius ir realius veiklos rezultatus. Šiame tyrime, remiantis Darbo reikalavimų-išteklių (DR-I) modeliu (Bakker, Demerouti, 2014), jog tam tikri darbo aplinkos ypatumai yra susiję su veikla per tam tikrus gerovės indikatorius, keliami prielaida, kad darbo reikalavimai ir ištekliai yra susiję su geresniais metiniais darbuotojų veiklos rezultatais per darbuotojų įsitraukimą į darbą.

Metodika. Tyrimo prielaidos tikrintos anketinės apklausos būdu dviejose imtyse: 250 viešojo ir 450 privataus sektoriaus darbuotojų. Abiejų imčių tyrimo dalyviai pasižymėjo iš esmės vienodomis demografinėmis charakteristikomis bei dirbo to paties veiklos sektoriaus organizacijose.

Rezultatai. Rezultatai atskleidė, kad abiejose imtyse įsitraukimą į darbą prognozuoja darbo ištekliai, t. y. suvokiama autonomija ir galimybės tobulėti, kurie savo ruožtu yra susiję su metiniais darbo atlikimo rezultatais iš dalies per įsitraukimą į darbą.

Diskusija. Gauti rezultatai patvirtina DR-I modelio prielaidą, jog darbo aplinkos ypatumai yra susiję su geresniais veiklos rezultatais iš dalies per teigiamą psichologinę būseną – įsitraukimą į darbą.

Išvados. Darbuotojai yra labiau įsitraukę į darbą, jei turi daugiau autonomijos ir galimybių tobulėti darbe. Be to, autonomija darbe ir tobulėjimo galimybės kartu su įsitraukimu į darbą yra susiję su geresniais veiklos rezultatais.

Šiuolaikiniai žmogiškųjų išteklių valdymo instrumentai viešajame sektoriuje: Lietuvos valstybės tarnautojų kompetencijų modelis

Modern human resource management instruments in public sector: Lithuanian civil service competency framework

Edita Dereškevičiūtė, Žmogaus studijų centras, training@humanstudy.lt

Gintaras Chomentauskas, Psichologijos akademija

Išvadas. Kompetencijų modelis – modernus žmogiškųjų išteklių (toliau – ŽI) vadybos instrumentas, pirmiausia pradėtas taikyti JAV ir Jungtinės Karalystės verslo organizacijose, o vėliau ir viešojo administravimo sektoriuje, siekiant tradicinį „kadru“ administravimą pakeisti strateginiu ŽI valdymu. Siekis sukurti veiksmingą, profesionalią, skaidrią, patikimą ir gebančią puikiai atlikti savo misiją bei tenkinti visuomenės poreikius valstybės tarnybą aktualus ir Lietuvai. Todėl šaliai atgavus nepriklausomybę Lietuvos valstybės tarnyboje nuolat vyksta pokyčiai, apimantys ir ŽI valdymo tobulinimą. Pranešimo tikslas: pristatyti Lietuvos valstybės tarnautojų kompetencijų modelį (toliau – Kompetencijų modelis) – naujai sukurtą ŽI valdymo instrumentą, kuriuo prisidedama prie valstybės tarnybos sistemos tobulinimo, modernizuojant ŽI valdymo funkciją viešojo administravimo įstaigose.

Metodika: • Dokumentų analizė (Lietuvos ir kitų šalių verslo įmonėse bei viešajame sektoriuje taikomų kompetencijų modelių kokybinė analizė). • Tikslinės („fokusuotos“) grupinės diskusijos (130 asmenų, 14 tikslinių grupių). • Darbo (pareigybių aprašymų) analizė (~ 25 tūkst. valstybės tarnautojų pareigybių analizė). • Bandomieji kompetencijų modelio taikymai dviejose įstaigose.

Rezultatai: (1) sukurtas Kompetencijų modelis ir (2) sudaryta Kompetencijų modelio taikymo metodika.

Diskusija. Kompetencijų modelis – svarbi valstybės tarnyboje jau antrą dešimtmetį vykdomų reformų, skirtų ŽI valdymui modernizuoti, sudedamoji dalis; sisteminis sprendimas, užtikrinantis bendrus reikalavimus skirtingose valstybės ir savivaldybių institucijose bei įstaigose dirbantiems asmenims ir bendras ŽI valdymo praktikas. Pagrindiniai iššūkiai taikant naująjį Kompetencijų modelį – teisinis reglamentavimas (šiuo metu Lietuvos Respublikos Seime svarstomas naujasis Valstybės tarnybos įstatymo projektas, kuriame numatytas ir Kompetencijų modelio įtvirtinimas) ir įstaigų imlumas naujovėms.

Išvados. Sukurtas Kompetencijų modelis prisidės prie ŽI valdymo valstybės tarnyboje modernizavimo. Kompetencijų modelis jau sėkmingai taikomas valstybės tarnautojų atrankose – pagal šiame modelyje nustatytas kompetencijas sudarytos atrankose naudojamų testų užduotys, interviu klausimai, praktinės užduotys.

Koks vadovas patinka pavaldiniams: darbuotojų patirto tėvų auklėjimo stiliaus reikšmė

What leader do subordinates like: significance of parenting styles experienced in childhood

Aurelija Stelmokienė, Vytauto Didžiojo universitetas, a.stelmokiene@smf.vdu.lt

Ramunė Sabaliauskaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

Remiantis į pavaldinius orientuotu požiūriu vadovavime, galima teigti, jog sėkmingai organizacijos veiklai užtikrinti itin svarbi pavaldinių nuomonė apie jų vadovą (Oc, Bashshur, 2013; Uhl-Bien ir kt., 2014). Ieškant veiksmių, nuo kurių priklauso darbuotojų nuomonė apie jų vadovą (Nichols, Cottrell, 2014), buvo atkreiptas dėmesys į R. Dreikurs pateiktą analogiją tarp tėvų šeimoje

ir vadovo organizacijoje (Ferguson ir kt., 2006). Remiantis mokslinė literatūra, buvo iškelta prielaida, jog pavaldiniai, patyrę vaikystėje tam tikrą auklėjimo stilių, organizacijoje yra patenkinti tokiu vadovu, kurio vadovavimo stilius dera su subjektyviai suvokiamu tėvų auklėjimo stiliumi. Todėl tyrimu buvo siekiama atskleisti darbuotojų subjektyviai suvokiamo tėvų auklėjimo stiliaus ir vadovų vadovavimo stiliaus dermės svarbą pasitenkinimui vadovavimu. Organizacijų darbuotojai, pavaldūs vidurinės grandies vadovui, pildė klausimyną (Lietuviška trumpoji auklėjimo stilių ir dimensijų klausimyno versija, Kern, Jonynienė, 2012) apie suvokiamą tėvų auklėjimo stilių remiantis D. Baumrind pasiūlyta tipologija. Pavaldiniai taip pat vertino savo vadovo elgesį (Hierarchinė vadovavimo elgesio taksonomija, Yukl ir kt., 2002) bei pasitenkinimą vadovavimu (Pasitenkinimo darbu klausimyno Pasitenkinimo vadovavimu skalė, Spector, 2001). Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, jog darbuotojai yra labiau patenkinti tokiu vadovavimu, kai subjektyviai suvokiamas tėvų auklėjimo stilius dera su vadovo vadovavimo stiliumi, nei tokiu, kai subjektyviai suvokiamas tėvų auklėjimo stilius nederą su vadovo vadovavimo stiliumi. Nepaisant to, pasitenkinimo vadovavimu prognozei svarbesnis vadovavimo stilius nei suvokiamo auklėjimo ir vadovavimo stilių dermė. Taigi darbuotojai yra labiau patenkinti tuo vadovavimo stiliumi, kuris pasižymi stipriai išreikšta orientacija į santykius (demokratiškas arba paramos vadovavimo stilius) nei vadovavimu, pasižyminčiu tik orientacija į užduotį (autokratiškas vadovavimo stilius). Šie rezultatai papildė mokslinę vadovavimo konteksto literatūrą, siejant vadovavimo ir šeimos psichologijos žinias, bei įgalina suformuluoti rekomendacijas organizaciniams psichologams praktikas, į kokius aspektus reikia atsižvelgti, norint užtikrinti darbuotojų pasitenkinimą vadovavimu.

Ar šiandien reikės skėčio? Organizacinio klimato ypatumai šiuolaikinėje organizacijoje

Can I leave my umbrella at home today? Organizational climate in modern organization

Dalia Mackelienė, Vilniaus universiteto biblioteka, dalia.mackeliene@gmail.com

Roma Fedosejevaitė, Vilniaus universiteto biblioteka

Organizacijos klimatas apibūdinamas kaip darbuotojų požiūris į savo organizaciją: įvykius joje, taikomas procedūras ir praktikas (Patterson at al, 2005). Tyrimai atskleidžia šio konstrukto ryšį su organizacijos rezultatams svarbiais kintamaisiais: pasitenkinimu ir įsitraukimu į darbą, įsipareigojimu organizacijai. O šie, savo ruožtu, kaip mediatoriai, teigiamai veikia darbo rezultatus, pilietišką darbuotojų elgesį, neigiamai – mintis apie išėjimą iš darbo ir deviantinį elgesį darbe (Radnhawa, Kaur, 2014).

Tyrėjai, vertinantys organizacijos klimatą turi išspręsti prieštarigus klausimus, įnešančius nemažai painiavos į klimato tyrimus ir pačią sąvoką. Kuo skiriasi organizacijos ir padalinio klimatas? Ar šias dvi dimensijas galima sujungti ir vertinti kartu? Kaip jos veikia viena kitą? Koks yra individo vaidmuo organizacijos klimato formavimesi?

Tiriant klimatą, reikia pasirinkti požiūrio į jį tašką, kuris nulemia, koks įrankis bus naudojamas, ir kaip gauti rezultatai bus panaudoti (Cooil et al., 2009). Vilniaus universiteto biblioteka į klimatą pasirinko žiūrėti kaip į bendros situacijos įvertinimo įrankį, padedantį suprasti stipriąsias ir silpnąsias organizacijos puses ir pokyčių reikalingumą. Besiruošdama pokyčiams (struktūros keitimui, skyrių darbuotojų atsiskyrimui dėl naujo pastato atidarymo) biblioteka priėmė sprendimą stebėti klimatą ir juo remiantis vertinti pokyčių įtaką darbuotojų būsenai. Longitudinis organizacinio klimato tyrimas bibliotekoje atliktas tris kartus – 2010, 2013 ir 2016 metais. Šiame tyrime remiamasi M. G. Patterson

ir jo kolegų (2005) sukurtu organizacijos klimato vertinimo instrumentu, sudarytu iš 81 teiginio su įvertinimo skale nuo 1 iki 5 (1 *nesutinku*), 2 *(iš dalies nesutinku)*, 3 *(nei sutinku, nei nesutinku)*, 4 *(iš dalies sutinku)*, 5 *(sutinku)*). Teiginiai sudaro 17 skalių, kurios sudaro 4 faktorius, tiriančius žmonių santykius, vidinius organizacijos procesus, sistemų atvirumą ir organizacinių tikslų žinojimą. Pristatant tyrimo rezultatus dėmesys bus kreipiamas į praktinę naudą organizacijai įvertinant individo, skyriaus ir organizacijos dimensijas kartu iškeliant su tuo susijusius prieštaravimus.

Organizacinio įsipareigojimo reikšmė su darbuotoju ir organizacija susijusioms psichologinėms pasekmėms

The role of organizational commitment for the employee-related and organization-related psychological outcomes

Giedrė Genevičiūtė-Janonienė, Vytauto Didžiojo universitetas, g.geneviciutejanoniene@gmail.com
Auksė Endriulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Meta analizių rezultatai patvirtina stipriai įsipareigojusių organizacijai darbuotojų naudą organizacijoms: stipriau įsipareigoję darbuotojai turi mažiau ketinimų palikti organizaciją, daugiau būna darbe, efektyviau dirba, darbe atlieka daugiau, nei jiems priklauso pagal pareigas (Meyer, Stanley, Herscovitch, Topolnytsky, 2002; Riketta, 2008). Neseniai pastebėta, kad įsipareigojimas organizacijai veikia ne tik sėkmingą organizacijos funkcionavimą, bet ir pačius darbuotojus (Maltin, 2011; Meyer et al., 2012; Meyer, Maltin, 2010). Tačiau šiai organizacinio įsipareigojimo tyrinėjimų sričiai skiriama kur kas mažiau dėmesio. Be to, esami fragmentiški koreliacinio pobūdžio rezultatai nepateikia išsamaus atsakymo, ar darbuotojams yra naudinga būti stipriai įsipareigojusiems organizacijai. Todėl šio tyrimo tikslas – įvertinti organizacinio įsipareigojimo reikšmę su darbuotoju ir organizacija susijusioms psichologinėms pasekmėms. Kartotiniame II etapų tyrime dalyvavo 283 darbuotojai iš daugiau nei 15-kos skirtingų įvairaus dydžio ir paskirties Lietuvos organizacijų. Darbuotojai du kartus (esant 12 mėn. laikotarpiui) pildė klausimyną, sudarytą iš patikslintos organizacinio įsipareigojimo klausimyno versijos (Meyer, Allen, Smith, 1993), pilietiško elgesio organizacijoje klausimyno (Williams, Andersons, 1991), darbo ir šeimos konflikto klausimyno (Carlson, Kacmar, Williams, 2000), Maslach profesinio pervargimo klausimyno bendrosios skalės (angl. MBI-GS; Schaufeli et al., 1996) lietuviškosios versijos ir 3 teiginių apie darbuotojų ketinimus išeiti iš organizacijos (Meyer et al., 1993). Tyrimo rezultatų analizė parodė, kad organizacinio įsipareigojimo komponentai turi skirtingas su darbuotoju ir organizacija susijusias psichologines pasekmes: stipresnis emocinis įsipareigojimas, vertinant po 12 mėn., padeda numatyti retesnius darbuotojų ketinimus išeiti iš organizacijos ir nuasmeninimą, o normatyvinis įsipareigojimas nėra svarbus su darbuotoju ir organizacija susijusių pasekmių prognozei po 12 mėn. Stipresnis tęstinis įsipareigojimas padeda numatyti retesnius darbuotojo ketinimus išeiti iš organizacijos ir rečiau patiriamą darbo ir šeimos konfliktą po 12 mėn. Tačiau nė vienas organizacinio įsipareigojimo komponentų nėra reikšmingas siekiant prognozuoti darbuotojų pilietišką elgesį, vertinant po 12 mėn. Taigi atlikto tyrimo rezultatai patvirtino, kad darbuotojams yra naudinga būti stipriai įsipareigojusiems organizacijoje.

Lietuvoje ir emigracijoje dirbančių lietuvių įsipareigojimo organizacijai ypatumai

Organizational commitment of Lithuanian employees working in emigration and native country

Vytautas Naruševičius, Vytauto Didžiojo universitetas, narusevicius.v@gmail.com

Auksė Endriulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Laura Šeibokaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

Rasa Markšaitytė, Vytauto Didžiojo universitetas

Kristina Žardeckaitė – Matulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Lietuvos statistikos departamento duomenimis nuo 2004 m. iš Lietuvos emigravo ir negrįžo virš 300 tūkst. žmonių. Vis dėlto, mažai yra tyrimų analizuojančių darbo emigracijoje ypatumus. Vienas iš svarbių su darbu susijusių veiksnių yra įsipareigojimas organizacijai (Meyer et al., 2013). Ankstesni tyrimai rodo, kad įsipareigojimas organizacijai susijęs su darbuotojų gerove ir pasitenkinimu darbu (Jain et al., 2013, Findler et al., 2007). Taip pat, įsipareigoję darbuotojai yra mažiau linkę palikti organizaciją (Brunetto et al., 2012), galbūt dėlto jie gali būti ir mažiau linkę emigruoti iš savo gimtosios šalies. Taigi, šiame tyrime siekiama nustatyti, kaip skiriasi Lietuvoje ir emigracijoje dirbančių lietuvių įsipareigojimas organizacijai.

Tyrime dalyvavo 953 lietuviai darbuotojai: 450 dirbantys Lietuvoje (79,6% moterys), 503 dirbantys emigracijoje (75,9% moterys). Įsipareigojimas organizacijai buvo matuojamas 18 teiginių Organizacinio įsipareigojimo klausimynu (Meyer et al., 1993), kurį sudaro 3 skalės: emocinis, tęstinis ir normatyvinis įsipareigojimas. Taip pat tyrimo dalyvių buvo prašoma pateikti savo demografinius duomenis (lytį, amžių, išsilavinimą ir šeimines padėtis).

Tiesinė regresinė analizė atskleidė, kad kontroliuojant demografinius kintamuosius, emigracijoje dirbantys lietuviai yra mažiau įsipareigoję organizacijai: pasižymi mažesniu emociniu ($b = -0,098$), tęstiniu ($b = -0,214$), normatyviniu ($b = -0,138$) įsipareigojimu organizacijai nei Lietuvoje dirbantys darbuotojai. Organizacinio įsipareigojimo skirtumų dėl lyties ar išsilavinimo nenustatyta. Emigracijoje dirbančių lietuvių grupėje gyvenantys su sutuoktiniu ar partneriu buvo labiau normatyviai įsipareigoję organizacijai nei gyvenantys vieni. Tuo tarpu Lietuvoje dirbantys ir gyvenantys su sutuoktiniu ar partneriu darbuotojai pasižymėjo didesniu visų rūšių įsipareigojimu organizacijai nei gyvenantys vieni.

Tyrimo rezultatai leidžia kelti prielaidą, kad darbuotojai, kurie linkę mažiau įsipareigoti organizacijai, tuo pačiu yra labiau linkę emigruoti, arba emigracijoje dirbantys darbuotojai yra mažiau linkę pritari organizacijos, kurioje dirba, vertybėms, mažiau su ja identifikuojasi nei dirbantys Lietuvoje ir todėl yra mažiau linkę įsipareigoti šiai organizacijai.

Asmenybės bruožų svarba lietuvių emigrantų ir gyvenančių Lietuvoje gerovei

The role of personality traits in well-being of Lithuanian emigrants and Lithuanian residents

Rasa Markšaitytė, Vytauto Didžiojo universitetas, r.marksaityte@smf.vdu.lt

Auksė Endriulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Laura Šeibokaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

Kristina Žardeckaitė – Matulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad pozityviais laikomi asmenybės bruožai susiję su aukštesne asmens nusakoma gerove. Visgi psichologinis mechanizmas, siejantis asmenybės bruožus ir gerovę, nėra aiškus. Daugiau žinių galėtų suteikti asmenų, kurie persikėlė gyventi į kitą šalį, bei likusiųjų gimtojoje šalyje asmenybės bruožų ir gerovės sąsajų tyrinėjimas. Šio tyrimo tikslas – nustatyti asmenybės bruožų svarbą lietuvių emigrantų ir gyvenančių Lietuvoje gerovei. Tyrimo dalyvavo 1209 (apie 20 proc. vyrų) lietuviai. 52,2 proc. tiriamųjų gyveno emigracijoje, o 47,8 proc. – tyrimo metu gyveno Lietuvoje. Gerovei matuoti buvo naudotas Psichikos sveikatos kontinuumo klausimynas (MHC-SF; Keyes, 2009), asmenybės bruožams - „Penketo svarbiausių“ bruožų klausimynas (Benet-Martinez, John, 1998; John, Donahue, Kentle, 1991; John, Naumann, Soto, 2008). Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad kontroliuojant lytį, amžių ir išsilavinimą, emigrantai, lyginant su gimtoje šalyje gyvenančiais tautiečiais, surinko aukštesnius psichologines, socialines ir emocines gerovės skalių balus. Užsienyje gyvenantys lietuviai pasižymi labiau išreikštu sutariamumu, sąmoningumu, atvirumu patirčiai, ekstraversija bei mažiau išreikštu neurotiškumu nei likusieji gyventi Lietuvoje. Tiriamųjų gerovė yra susijusi su jų asmenybės bruožais, kontroliuojant demografines jų charakteristikas ir emigravimo faktą. Aukštesne psichologine gerove pasižymi lietuviai turinys labiau adaptacijai palankius asmenybės bruožus: žemesnį neurotiškumą, aukštesnius sutariamumo, sąmoningumo, atvirumo patirčiai, ekstraversijos įverčius. Emocinė gerovė reikšmingai susijusi su ekstraversija, neurotiškumu ir atvirumu patyrimui, o socialinė gerovė – su ekstraversija, sutariamumu bei atvirumu patyrimui. Galima pastebėti, kad tie patys asmenybės bruožai yra susiję su gerove ir skiria Lietuvoje bei užsienyje gyvenančių lietuvių imtis. Šis rezultatas neleidžia vienareikšmiškai atsakyti, ar suvoktos gerovės skirtumai atsiranda dėl geresnių gyvenimo sąlygų priimančioje šalyje, ar dėl to, kad emigrantai pasižymi prisitaikymui palankesne asmenybe nei likusieji gyventi Lietuvoje. Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių lietuvių asmenybės skirtumai gali lemti gerovės skirtumus dėl skirtingos gyvenimo įvykių ir situacijų interpretacijos. Taip pat galima daryti prielaidą, kad asmenybės bruožai yra svarbūs pasirenkant emigraciją kaip gyvenimo situacijos gerinimo strategiją.

Užsienio studentų prisitaikymo naujoje kultūroje rizikos ir apsaugančių veiksnių sąsajos su stresu, nerimu ir depresiškumu: Sisteminė literatūros apžvalga

Associations between risk and protective factors of adjustment in a new culture and stress, anxiety, depressiveness among international students. A systematic review of the literature

Jevgenij Razgulin, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, jevgenij.razgulin@ismuni.lt

Užsienio studentų migracija yra vienas iš rizikos faktorių, susijusių su prastesne studentų psichikos sveikata, nes naujoje šalyje šie studentai susiduria su mažai pažįstama kultūra, prie kurios jie turi prisitaikyti (Atri & Sharma, 2006). Be to, būnant toli nuo namų, silpnėja susiklostę socialiniai ryšiai, dėl to mažėja socialinis palaikymas. Daugėjant užsienio studentų universitetuose, jų psichikos sveikatos rodiklių ir rizikos faktorių tyrimai tampa vis aktualesni, o rezultatai gali būti panaudojami

siekiant palengvinti užsienio studentų adaptaciją naujoje aplinkoje ir padedant jiems išlaikyti geresnę psichikos sveikatą. Tyrimo tikslas yra atrinkti ir išanalizuoti publikacijas, kuriose aptariamos užsienio studentų prisitaikymo prie naujos kultūros veiksnių sąsajos su studentų psichikos sveikatos rodikliais (streso lygis, nerimo ir depresiškumo simptomų pasireiškimas ir kt.) bei apibendrinti gautus rezultatus ir aptarti veiksnius, galinčius paveikti šiuos ryšius. *Metodika*. Tyrimui naudota sisteminė literatūros apžvalga. Sisteminė literatūros šaltinių paieška buvo atlikta pagal šiuos kriterijus: ieškota visateksčių straipsnių, paskelbtų 2006–2016 m. anglų kalba, literatūros apžvalga atlikta EBSCO HOST: PsycARTICLES ir PubMed mokslinės literatūros duomenų bazėse. Nustatytus kriterijus atitiko 24 straipsniai. *Rezultatai*. Nemažai nagrinėtų tyrimų atskleidė, kad studentų prisitaikymo prie naujos kultūros strategijos pasirinkimas, socialinė parama bei socialiniai ryšiai ir relingumas/dvasingumas yra vieni pagrindinių veiksnių, susijusių su streso lygiu ir nerimo bei depresiškumo simptomų pasireiškimu. *Išvada*. Tyrimų rezultatų analizė atskleidė pagrindinius rizikos ir apsaugančius faktorius užsienio studentams prisitaikant prie naujos aplinkos bei jų sąsajas su studentų psichine sveikata, tačiau dauguma tyrimų buvo atliekami analizuojant pirmo ir antro kurso studentų patirtis, dėl to labai trūksta tyrimų, kurie stebėtų ilgalaikės rizikos ir apsaugančių veiksnių sąsajas su užsienio studentų psichinės sveikatos rodikliais vėlesniais studijų metais. Todėl siekiant veiksmingų prevencijos ir pagalbos užsienio studentams priemonių, reikalingi išsamesni, ilgalaikiai rizikos ir apsaugančių veiksnių bei jų poveikio tyrimai.

Darbo ir privataus gyvenimo sąveika: ar emigrantai ją patiria kitaip?

The interaction between work and private life: are emigrants different?

Rasa Markšaitytė, Vytauto Didžiojo universitetas, r.marksaityte@smf.vdu.lt

Auksė Endriulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Laura Šeibokaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

Išvadas. Mokslinėje literatūroje vis dažniau akcentuojama, kad pusiausvyra tarp darbo ir nedarbinio gyvenimo didina žmonių gerovę bei užtikrina efektyvesnį jų darbą. Tačiau emigracija yra itin didelis iššūkis bet kokiai pusiausvyrai: keičiasi bendravimas su artimaisiais, dažnai šeimos nariai lieka gimtojoje šalyje, emigrantams tenka derintis prie naujos visuomenės taisyklių, naujos darbovietės reikalavimų, ieškoti draugų ar naujų laisvalaikio leidimo galimybių. Todėl galima tikėtis, kad emigrantai išgyvena didesnę sumaištį tarp darbo ir privataus gyvenimo vaidmenų. Deja, bet šios sąveikos tyrimai emigrantų grupėje yra itin reti. Todėl šiuo tyrimu siekta įvertinti, kuo skiriasi emigracijoje ir Lietuvoje gyvenančiųjų patiriamas darbo ir privataus gyvenimo konfliktas. *Metodika*. Tyrime dalyvavo 950 (22,1 proc. vyrai) dirbantys lietuviai. 52,9 proc. respondentų tyrimo metu gyveno emigracijoje. Vidutinis tiriamųjų amžius – 34,8 metai. 65,9 proc. tiriamųjų nurodė, jog turi nuolatinį gyvenimo partnerį, 55,6 proc. teigė turintys vaikų. Darbo ir privataus gyvenimo konflikto skalė naudota siekiant įvertinti tiriamųjų atliekamų vaidmenų sąveiką. *Rezultatai*. Emigracijoje gyvenantys tiriamieji nurodė patiriantys mažesnį darbo – santuokos, darbo – tėvystės, darbo – laisvalaikio ir darbo – namų ruošos konfliktą lyginant su gyvenančiais Lietuvoje. Šie darbo ir privataus gyvenimo sąveikos skirtumai reikšmingi išlieka ir tada, kai kontroliuojama kitų socio-demografinių veiksnių įtaka. Be to, stipresnį visų tipų darbo ir privataus gyvenimo konfliktą patiria ir jaunesni bei daugiau valandų per savaitę dirbantys tiriamieji. Taip pat nustatyta, jog emigrantai stipriausiai patiria darbo – namų ruošos konfliktą, o silpniausiai išgyvena darbo ir laisvalaikio konfliktą. Lietuvoje gyvenantys tiriamieji taip pat nurodė, jog stipriausiai darbo – namų ruošos konfliktą, tačiau kitų tipų darbo ir privataus gyvenimo

sąveikos tarpusavyje reikšmingai nesiskiria. *Išvados ir diskusija.* Tai, kad emigracijoje gyvenantys lietuviai patiria mažiau įtampos tarp darbe ir asmeniniame gyvenime atliekamų vaidmenų, yra gana netikėta. Galima manyti, jog tuo patvirtinami ankstesnių tyrimų rezultatai apie pozityvesnes emigrantų psichologines charakteristikas, kurios jiems leidžia lengviau prisitaikyti prie emigracijoje kylančių iššūkių ir dėl to lengviau suderinti įvairių gyvenimo sričių reikalavimus.

PSICHOLOGIJA SVEIKATOS PUOSELĖJIMUI IR IŠSAUGOJIMUI

Biopsichosocialinio požiūrio link: psichologinės gerovės ir gaunamų psichikos sveikatos priežiūros paslaugų sąsajos

Toward biopsychosocial approach: relationships between psychological well-being and patterns of treatment in mental health care system

Lina Jovarauskaitė, Vilniaus universitetas, Mykolo Romerio universitetas, jovarauskaite.lina@gmail.com

Vaiva Klimaitė, Vilniaus universitetas

Lietuvos psichikos sveikatos priežiūros sistemai pereinant nuo medikamentinio prie biopsichosocialinio požiūrio į psichikos sveikatą, susiduriama su nemenkais iššūkiais diegiant ir plėtojant nemedikamentines intervencijas. Kuriant mokslinius įrodymais grįstą psichikos sveikatos priežiūros intervencijų modelį, psichologinė perspektyva tampa ypač aktuali. Kaip rodo ankstesnių tyrimų atliktų Lietuvoje rezultatai, iki šiol nėra balanso tarp medikamentinių ir nemedikamentinių psichikos sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo (Germanavičius et al., 2013; Pūras et al., 2013), todėl svarbu išsiaiškinti, kaip šis neatitikimas yra susijęs su psichikos sveikatos rodikliais. Tyrimo tikslas – įvertinti psichologinę gerovę asmenų, gaunančių įvairių formų (medikamentines ir nemedikamentines) psichikos sveikatos priežiūros įstaigų paslaugas bei šių paslaugų kombinacijas. Tyrime dalyvavo 150 tyrimo dalyvių, besilankančių Vilniaus miesto psichikos sveikatos priežiūros įstaigose ir gaunančių tiek ambulatorines, tiek gydymo stacionare paslaugas. Tyrimo imtis buvo sudaryta remiantis patogiosios imties sudarymo principais, gavus tiriamųjų informuotą sutikimą. Psichologinei gerovei vertinti buvo naudojama Lietuviškoji psichologinės gerovės skalė (LPGS) (Kairys et al., 2013), kuri pasižymi aukštu vidiniu skalių suderinamumu (Cronbach alfa siekia 0,79-0,89). Paslaugų vartojimo anketos (anketa sukurta tyrimo autorių) pagalba buvo renkami duomenys apie gaunamas psichikos sveikatos priežiūros paslaugas, užimtumą, finansinę situaciją, demografines charakteristikas. Rezultatai atskleidžia reikšmingus psichologinės gerovės rodiklių skirtumus tarp asmenų, gaunančių medikamentinį gydymą, psichosocialines intervencijas. Psichologinės gerovės rodikliai pagal socio-demografines tyrimo dalyvių charakteristikas taip pat aptariami.

Pranešime pristatomi pirminiai duomenys iš projekto „Psichikos sveikatos ir gerovės paradigimų kaita Lietuvoje: empiriškai valida modelio link“ (projektas finansuojamas Lietuvos mokslo tarybos, GER-002/2015/ LSS-250000-1657).

„Jie netiki, kad aš rimtai“: Suvoktos aplinkinių reakcijos į suicidinę komunikaciją

“They don’t take it seriously”: Perceived reactions of surrounding people to suicide communication

Jolanta Latakiienė, Vilniaus universitetas, jolanta.latakiene@fsf.vu.lt

Paulius Skruibis, Vilniaus universitetas

Ivadas: Pranešimų apie ketinimą nusižudyti gavėjai, yra itin svarbi savižudybių prevencijos grandis (Owen et al., 2012; Knizek ir Hjelmeland, 2007). Visgi trūksta empirinės informacijos apie tai, koks reagavimas į savižudiškų ketinimų išsakymą būtų norimas ir padėtų sumažinti savižudybės riziką. Šio pranešimo tikslas – atskleisti suvoktas aplinkinių reakcijas į suicidinę komunikaciją bei jų poveikį ketinimui nusižudyti.

Metodika: Analizuojama dalis Vilniaus universiteto Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedroje atlikto tyrimo „Sunkių traumų ir socialinių transformacijų psichologiniai padariniai ir jų įveika“ duomenų. Tyrime dalyvavo 21 asmuo (7 vyrai ir 14 moterų, 18-62 m., M=31,5), per pastarąjį mėnesį bandę nusižudyti ir patekę į bendrojo profilio (N=6) arba psichiatrinę (N=15) ligoninę. Šiame pranešime pristatoma dalis hibridine temine analize nagrinėtų pusiau struktūruotų interviu duomenų.

Rezultatai: Aplinkiniai po pranešimo apie ketinimą nusižudyti dažniausiai lieka abejingi, netiki ketinimo rimtumu, šaiposi ar nesiiima pagalbos veiksmy. Toks nereagavimas bei provokavimas savižudybei vertinami kaip skatinantys nusižudyti. Tačiau aktyvus reagavimas, kaip kad draudimai ar liepimai, tyrimo dalyvių nelaikomas skatinančiu žudyti. Reakcijos į pranešimus žudymosi metu gerokai aktyvesnės, stengiamasi organizuoti pagalbą. Į aplinkinių nereagavimą vėliau atsiliepiama dvejopai: a) bandoma žudyti siekiant aiškiau perteikti savo poreikius; b) nustojama kalbėti apie savo ketinimus, žudomasi nebesitikint kitų reakcijos.

Diskusija: Aplinkinių reakcijas į pranešimus iki bandymo nusižudyti galima vadinti nereagavimu. Nei viena iš šių atsakomųjų reakcijų nėra orientuota į ketinantį nusižudyti žmogų, o skatina jį imtis aktyvių veiksmy. Atrodo reikia „garsesnio pasakymo“, t.y. mėginimo nusižudyti, kad aplinkiniai išgirstų žmogaus skausmą ir pradėtų reaguoti. Nsureagavimas ar pavėluotas reagavimas didina tiek tuometinę, tiek ir vėlesnę savižudybės riziką. Visuomenės švietimas apie tinkamą bendravimą su suicidišku asmeniu, adekvačių nuostatų į savižudybes formavimas yra būtini siekiant efektyvios savižudybių prevencijos. Tolesni tyrimai leistų aiškiau įvardinti, kas trukdo tinkamai suprasti bei sureaguoti į pranešimus apie ketinimą nusižudyti.

Išvados: Dažniausiai pranešimai apie savo ketinimą nusižudyti ar žudymąsi yra siunčiami, tačiau aplinkiniai į pranešimus sureaguoja tik žudymosi metu.

Internetinių portalų straipsnių, aprašančių savižudybes, komentarų turinys: požiūris į savižudybę bei savižudį, priežasčių ieškojimas ir mitai

The content of comments on the online newspapers in articles describing suicide: searching for causes, attitude, myths

Dovilė Genutytė, Vilniaus universitetas, dovile.genutyte@gmail.com

Laura Šeibokaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

Ivadas. Žiniasklaida informuoja visuomenę apie savižudybes. Dalis skaitytojų į portale aprašytą savižudybę reaguoja rašydami komentarus. Lietuvoje komentatorių pasisakymai turinio analizės metodu neanalizuoti, todėl lieka neaiškus skaitytojų reakcijų pobūdis į straipsnį apie savižudybę.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti ir aprašyti komentarų turinį: vyraujančias nuostatas savižudžio ir savižudybės atžvilgiu, savižudybės vertinimo stereotipus, savižudybės priežasčių paieškas.

Metodika. Tyrimo metodai: turinio analizė, literatūros analizė, PSO rekomendacijos žiniasklaidos atstovams apie tinkamo savižudybės pranešimo parengimą. Tyrimo objektas – 2014-01-03 – 2014-02-28 periodu parašytų 11 lrytas.lt straipsnių, aprašančių savižudybę, komentarų turinys.

Rezultatai. Turinio analizė atlikta 619 komentarų. Tyrimui naudojami 385 interpretuotini komentarai. Juose savižudis apibūdinamas kaip bailys, įskaudintas, psichiškai nesveikas, kaltas. Iš 385 komentarų, 124 fiksuotas požiūris į savižudybę: beveik pusė komentatorių (63) išsako savižudybės priimtinumą nuostatą, o likusi dalis – pasmerkimo nuostatą. 134 komentaruose minėtos savižudybės priežastys: dėl savižudybės kalti aplinkiniai, aplinka; neigiamas savižudybės faktas; savižudžio išgyventas beviltiškumo, nerimo, depresiškumo jausmas, vienatvė; psichikos liga. Penki mitai buvo fiksuoti 619 komentatorių pasisakymuose (2,4 %): tie, kurie nusižudo, yra psichiškai nesveiki; savižudybę renkasi arba turtingi, arba vargšai; bandymas žudytis – tai noras sulaukti užuojautos ir / ar dėmesio; savižudybė įvyksta be išankstinio įspėjimo; negalima pakeisti žmogaus pasirinkimo nusižudyti.

Diskusija. Paplitęs neigiamas savižudžio vertinimas rodo, kad žmonės savižudį laiko silpnu, o ne emocinį skausmą išgyvenančiu asmeniu. Kadangi komentarai yra ne tik reakcija į straipsnio turinį, bet ir į kitų komentatorių mintis, vienodas nuostatų pasiskirstymas galėjo būti reakcija į vienas kito pasisakymus. Savižudybės priežasčių ieškojimas yra normalus procesas, kurio metu savižudybė tampa mažiau gąsdinanti ar nenuspėjama. Komentaruose egzistuojantys mitai susiję su tam tikromis visuomenėje vyraujančiomis vertybėmis: sveikata, finansai, dėmesys, ir galima nujausti, kad šių vertybių trūkumą, jų praradimą komentatoriai suvokia kaip galimą savižudybės priežastį.

Išvados. Neigiamas požiūris į savižudį signalizuoja, kad bandžiusieji žudytis gali sulaukti visuomenės nepritarimo ir nesupratimo. Savižudybės pateisinimas ir stereotipų apie savižudybes išsakymas rodo pastangų mokyti visuomenę objektyviai suvokti savižudybę būtinybę.

„Impulsyvus“ ir „neimpulsyvus“ mėginimas nusižudyti: apie ką iš tiesų mes kalbame?

„Impulsive“ and „non-impulsive“ suicide attempt: what do we really mean?

Jurgita Rimkevičienė, Australian Institute for Suicide Research and Prevention, Griffith University, Brisbanas, Australija, jurgituk@gmail.com

Įvadas. Nėra vieningo sutarimo, kas laikoma „impulsyviu mėginimu nusižudyti“. Tyrimuose naudojami skirtingi kriterijai šiam konstruktui apibrėžti, tačiau nėra aprašyta, kaip kyla savižudybės rizika tais atvejais, kai savižudybė vadinama „impulsyvia“ ir „neimpulsyvia“. Šio tyrimo tikslas buvo aprašyti ir palyginti mėginimo nusižudyti procesą tais atvejais, kai mėginimas laikomas „impulsyviu“ ir „neimpulsyviu“.

Metodika. Tyrimas vyko dviejose ligoninėse, esančiose viename iš Australijos didmiesčių. Buvo apklausti 49 jauni suaugę (18-35 metų amžiaus), į ligoninę patekę po mėginimo nusižudyti. Duomenys rinkti naudojant pusiau struktūruotą interviu, klausimyną ir medicinos dokumentų analizę. Interviu metu siekta kiek įmanoma tiksliau atkurti mėginimo nusižudyti procesą, tam naudota vizualinė laikaskalė. Mėginimo nusižudyti impulsyvumas įvertintas naudojant visus 20 kriterijų, anksčiau naudotų tyrimuose, ir atlikta pagrindinių komponentų analizė. Atvejai, kurių komponentų įverčiai išsiskyrė vienu standartiniu nuokrypiu bent viename iš išskirtų komponentų, buvo atrinkti tolesnei

teminei analizei. Tam pasitelktos temos, teminės analizės metodu išskirtos analizuojant mėginimo nusižudyti procesą visais 49 atvejais.

Rezultatai. Pagrindinių komponentų analizė atskleidė du komponentus (planavimas prieš pat mėginimą nusižudyti ir besitęsiančio suicidiškumo nebuvimas), siejančius 16 iš 20 mėginimo nusižudyti kriterijų ir leido išskirti keturias grupes (dvi „impulsyvaus mėginimo nusižudyti“ ir dvi „neimpulsyvaus mėginimo nusižudyti“). Kokybinės dalies rezultatai atskleidė, kad planavimo prieš pat mėginimą nusižudyti nebuvimas ir besitęsiančio suicidiškumo nebuvimas iš dalies persidengė. Tačiau atvejai, pasižymintys ilgu planavimu prieš pat mėginimą nusižudyti, skyrėsi nuo pasižyminčių besitęsiančiu suicidiškumu. Pranešime bus pristatyti kiekvienai grupei būdingi mėginimo nusižudyti proceso profiliai: kontekstas, apimantis tiek streso simptomus, tiek neigiamus gyvenimo įvykius, pagrindiniai neigiamų minčių, noro nusižudyti bei minčių, kaip atlikti savižudybę, bruožai.

Diskusija. Tyrimas leido aprašyti skirtingus mėginimo nusižudyti proceso tipus, slypinčius po terminu „impulsyvus mėginimas nusižudyti“. Pranešime bus aptarta šių rezultatų reikšmė tyrimams ir klinicinei praktikai.

Išvados. Konstruktas, tyrimuose vadinamas savižudybės mėginimo impulsyvumu, nėra vienalytis. Rekomenduotina šio termino atsisakyti.

Ar universitetas padeda keisti požiūrį į psichikos liga sergančius asmenis? Psichikos ligos stigmos tyrimas psichologijos ir socialinio darbo I-VI kurso studentų imtyje

Does university help to change attitudes towards people with mental illness? Mental illness stigma survey in a sample of I-VI year psychology and social work students

Aistė Pranckevičienė, Vytauto Didžiojo universitetas, a.pranckeviciene@smf.vdu.lt

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Rasa Markšaitytė, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Auksė Endriulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Douglas R. Tillman, Nebraskos universitetas Kearnyje, JAV

David D. Hof, Nebraskos universitetas Kearnyje, JAV

Išvados. Stigmatizuojantis požiūris į psichikos liga sergančius asmenis yra reikšminga visuomenės problema. Nors psichikos sveikatos priežiūros specialistai galėtų reikšmingai prisidėti prie neigiamo požiūrio į psichikos liga sergančiuosius keitimo, tyrimai rodo, kad specialistai yra linkę stigmatizuoti tiek pat, o kartais net daugiau nei bendroji populiacija. Taigi kyla klausimas, ar tradicinės specialistų rengimo programos yra pajėgios keisti neigiamas būsimumų specialistų nuostatas? Šio tyrimo tikslas – palyginti vyresniuose ir jaunesniuose kursuose psichologiją ir socialinį darbą studijuojančius studentus, siekiant nustatyti, ar studijų metu galima stebėti stigmatizuojančių nuostatų dinamiką.

Metodika. Tyrime dalyvavo 207 psichologijos (68,6%) ir socialinio darbo (31,4%) bakalauro bei magistro studijų programose studijuojantys studentai. Vidutinis tiriamųjų amžius – 22,3 metai. Vertinti įvairūs stigmatizuojančių nuostatų aspektai, tokie kaip poreikis atsiriboti nuo psichikos liga sergančių asmenų, stigmatizuojančių emocijų stiprumas, įsitikinimai apie psichikos ligos kontrolės galimybes, nuostatos dėl psichikos liga sergančiųjų integracijos į bendruomenę ir pagalbos siekimo stigma. Taip pat vertintas tiriamųjų siekis sudaryti teigiamą įspūdį apie save.

Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad vyresnių kursų studentai labiau pritaria psichikos liga sergančiųjų integracijai į bendruomenę. Taip pat stebima tendencija, jog vyresnių kursų studentai labiau pritaria požiūriui, jog psichikos liga yra stabili ir patiria mažiau baimės susidurdami su psichikos liga sergančiais asmenimis. Visgi didelė dalis su psichikos liga susijusių nuostatų nekinta. Vyresnių ir jaunesnių kursų studentai nesiskiria poreikiu atsiriboti nuo psichikos liga sergančių asmenų, ar gėda pačiam kreiptis pagalbos dėl psichologinių sunkumų.

Išvados ir diskusija. Didėjant psichologų ir socialinio darbo studentų žinioms ir profesinei kompetencijai labiau pritariama psichikos liga sergančiųjų integracijai bendruomenėje, tačiau nemaža dalis stigmatizuojančių nuostatų studijų metu reikšmingai nekinta, kas rodo tikslinių specialistams skirtų stigmatizacijos mažinimo intervencijų reikalingumą.

PSICHOLOGINĖS PAGALBOS METODAI: PRAKTIKA IR TYRIMAI

Ar kokybiškai teikiama emocinė pagalba telefonu Lietuvoje?

Is the emotional support provided by Lithuanian telephone helplines is of good quality?

Nida Žemaitienė, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, nidazem@gmail.com

Kastytis Šmigelskas, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Paulius Skruibis, „Jaunimo linija“

Išvadas. Emocinė pagalba telefonu daugelyje šalių pripažįstama būtinu visuomenės psichikos sveikatos paslaugų komponentu. „Jaunimo linija“ tokią pagalbą pradėjo teikti 1991 m., „Vaikų linija“ – 1997 m. Tai – dvi didžiausios emocinės paramos tarnybos Lietuvoje. Šiuo metu jose dirba apie 450 savanorių. Iki šiol savanorių telefonu teikiamos emocinės pagalbos kokybė Lietuvoje išsamiau nebuvo vertinama. Todėl šiuo tyrimu buvo siekiama įvertinti Lietuvoje telefonu teikiamos emocinės pagalbos kokybę.

Metodika. Tyrimas atliktas 2015 m. kovą–balandį, vertinant skambučius į „Jaunimo linijos“ ir „Vaikų linijos“ padalinius Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Tyrimą atliko LSMU Sveikatos psichologijos katedros tyrėjų grupė. Skambučiai į pagalbos linijas buvo vertinami įvairiu paros metu, skirtingomis savaitės dienomis. Iš viso, atskiros linijos buvo stebimos po 48 valandas, o atskirų miestų linijos – po 16 valandų. Neskaičiuojant trumpųjų skambučių, iš viso buvo vertinti 57 skambučiai į „Jaunimo liniją“ ir 81– į „Vaikų liniją“. Duomenys analizuoti taikant kiekybinę ir kokybinę prieigas.

Rezultatai. Tyrimas parodė, kad bendrieji konsultavimo įgūdžiai kokybės kriterijus atitiko apie 90 proc. atvejų, o pavienės kritinės klaidos pasitaikė iki 5 proc. skambučių. Gerai pavykusiomis buvo įvertintos 82,4 proc., vidutiniškai – 14,7 proc., nepavykusiomis – 2,9 proc. konsultacijų. Pagrindinėmis kryptimis emocinės paramos kokybės gerinimui įvardintos šios sritys: konsultacijos laiko valdymas, išdykaujančių vaikų skambučių prevencija, techninių trukdžių pašalinimas, kritinėse situacijose atsidūrusių asmenų konsultavimas. Skirtinguose miestuose esančių linijų padalinių savanorių teikiamos emocinės paramos kokybė buvo panašaus lygio.

Diskusija. Atliktas tyrimas parodė, kad savanorių teikiama emocinė parama telefonu pakankamai aukštos kokybės ir gali būti vertinama kaip svarbus indėlis į visuomenės psichikos sveikatos stiprinimą bei savižudybių prevenciją. Siekiant užtikrinti aukštą telefonu teikiamos emocinės paramos kokybę būtina pagalbos kokybę vertinti reguliariai ir tobulinti vertinimo instrumentus. Labai panašūs rezultatai gauti 2015 m. pabaigoje „Spinter tyrimų“ atliktoje reprezentatyvioje jaunų žmonių apklausoje: 92 proc. skambinusiųjų į „Jaunimo liniją“ teigė, kad pokalbis su savanoriu padėjo jiems išspręsti sunkumus.

Išvados. Jaunimo ir vaikų linijų savanoriai dirba labai intensyviai ir nuoširdžiai teikia emocinę paramą besikreipiantiems. Jų pasirengimo tokiam darbui lygis daugeliu atvejų prilygsta profesionaliam, o teikiamų konsultacijų kokybė yra pakankamai aukšto lygio.

Emocinė parama telefonu kritiniais ir sunkiais atvejais

Hotline emotional support for critical and difficult cases

Irina Baniėnė, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, baniene.irina@gmail.com

Roza Joffė, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Aurelijus Veryga, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Išvados. Užsienyje atliktų mokslinių tyrimų duomenimis, savižudybės prevencijoje nemažą vaidmenį vaidina ir telefoninės pagalbos tarnybos. Šio tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvoje veikiančių nevyriausybinių organizacijų „Vaikų linija“ ir „Jaunimo linija“ teikiamos emocinės pagalbos telefonu efektyvumą kritiniais ir sunkiais atvejais.

Metodika. Emocinės pagalbos telefonu veiksmingumo tyrimą atliko LSMU Medicinos akademijos Visuomenės sveikatos fakulteto Sveikatos psichologijos katedros tyrėjų grupė. Tam buvo parengta skambučio vertinimo forma, kurioje tyrėjai: kiekybine strategija vertino konsultavimo įgūdžius esant grėsmei skambinančiojo sveikatai ar gyvybei; kokybine strategija aprašė konsultaciją savo refleksijoje, įvardydami kilusias problemas, emocinės paramos teikimo stiprybes ir tobulintinas sritis ar kitą svarbią informaciją. Kiekybinių duomenų statistinė analizė atlikta naudojant „MS Excel 2007“ ir „IBM SPSS Statistics 20“ programas. Ekspertų parašyti refleksijų tekstai buvo analizuojami taikant teminės duomenų analizės principus.

Rezultatai. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog konsultuojant savižudybės grėsmės atvejais, dažniausiai reaguojama profesionaliai – palaikomas pokalbis, nuiminėjama įtampa, atsispindimi jausmai, rūpinimasi pašnekovo saugumu. Konsultuojant psichikos negalią turinčius asmenis, pastebėtas ypač pagarus ir kantrus konsultantų elgesys – skambinantieji neskubinami, leidžiami jiems išsiskųti net ir tais atvejais, kai juos suprasti yra sudėtinga. Kai kuriais atvejais pasigęsta platesnio problemos sprendimo alternatyvų tyrinėjimo, mažesnio direktyvumo. Konsultuojant seksualinio elgesio ir seksualinės prievartos atvejais, pastebėtas konsultantų pasimetimas, dažnas „klišių“ vartojimas, neįtikimas kalbant panašiomis temomis su vaikais.

Diskusija. Gauti rezultatai leido ne tik atkreipti dėmesį į Jaunimo bei Vaikų linijų konsultantų turimas stipriąsias konsultavimo savybes, bet ir suformuluoti rekomendacijas jų įgūdžių stiprinimui. Turint omeny didelius skambinančiųjų srautus ir įvairaus sudėtingumo atvejus, gauti rezultatai ir iš jų suformuluotos rekomendacijos leis efektyviau valdyti skambinančiųjų srautą, operatyviau suteikti reikiamą pagalbą, išvengti galimų kritinių skambinančiųjų sveikatai padarinių.

Išvados. Didžioji dalis (apie 82 proc.) konsultacinių pokalbių buvo gerai pavykę, vidutiniškai pavykę 15 proc., o nelabai pavykę – mažiau nei 3 proc. „Jaunimo linijos“ savanoriai yra ypač gerai pasiruošę pagelbėti nusižudyti ketinantiems žmonėms, o „Vaikų linijos“ – įvairias prievartos formas patiriantiems vaikams.

Socialinių įgūdžių ugdymo programos, skirtos antros klasės mokiniams, efektyvumo įvertinimas: žvalgomojo tyrimo rezultatai

The effectiveness of social skills program for second grade students: the result of the pilot study

Miglė Motiejūnaitė, Vytauto Didžiojo universitetas, migle.motiejunaite@fc.vdu.lt

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Vidurinioji vaikystė (6 – 11 metai) svarbus laikotarpis vystyti vaikų socialiniams įgūdžiams. Lietuvos mokyklose įgyvendinamos įvairios socialinius įgūdžius formuojančios programos („Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa“ „Zippio draugai“, etc.), tačiau net ir esant jų įvairovei socialinių ir elgesio sunkumų paplitimas Lietuvos vaikų populiacijoje yra nemažas (du iš trijų Lietuvos mokinių susiduria su patyčiomis). Galima teigti, kad esamos intervencinės programos Lietuvoje nėra tiek efektyvios, kad padėtų spręsti vaikų problemas. Šio darbo tikslas sukurti ir įvertinti bandomąją socialinių įgūdžių programą antros klasės mokiniams. Intervencija ir tyrimas atliktas 2015 metų lapkričio – gruodžio mėnesiais, vienoje Kauno mokyklų, gavus mokyklos ir tėvų sutikimą, su 42 antros klasės mokiniais iš dviejų klasių. Pirmojo etapo metu buvo įvertinti dviejų antrų klasių mokinių (n = 42) socialiniai įgūdžiai, naudojant Socialinės kompetencijos pradinėje mokykloje klausimyną (SKPMK) skirtą mokytojams ir Vaiko sunkumų ir galių klausimyną skirtą tėvams (SDQ-Lit). Remiantis pirminio įvertinimo rezultatais tiriamieji buvo suskirstyti į dvi grupes: po 12 vaikų eksperimentinėje ir kontrolinėje grupėje. Intervencija buvo sudaryta iš 6 susitikimų po 45 min. ji truko šešias savaites ir buvo taikoma eksperimentinėje grupėje, tuo tarpu kontrolinėje grupėje poveikis nebuvo taikomas. Programa buvo skirta ugdyti konfliktų, kasdieninių problemų sprendimo įgūdžius, empatiją, atsakomybę, elgesio kontrolę, savo jausmų, neverbalinės kalbos supratimą. Antrame tyrimo etape, intervencijai įvertinti, buvo dar kartą prašoma mokytojų užpildyti SKPMK klausimyną. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad eksperimentinėje grupėje po intervencijos konfliktų sprendimo ir elgesio savikontrolės įgūdžiai statistiškai reikšmingai pagerėjo, tuo tarpu kontrolinėje grupėje šie įgūdžiai reikšmingai nepakito. Tyrime pastebėti skirtumai tarp lyčių, po intervencijos eksperimentinėje mergaičių grupėje gebėjimas spęsti konfliktus ir kontroliuoti savo elgesį statistiškai reikšmingai pagerėjo, tuo tarpu berniukų imtyje statistiškai reikšmingų pokyčių neįvyko. Kontrolinėje grupėje statistiškai reikšmingai pagerėjo berniukų įgūdžiai spręsti kasdienes problemas, tuo tarpu mergaičių grupėje statistiškai reikšmingų pokyčių nepastebėta. Atliktas žvalgomasis tyrimas parodė, kad socialinių įgūdžių programa gali reikšmingai prisidėti ugdant antrojų (ypač mergaičių) konfliktų sprendimo ir elgesio savireguliacijos įgūdžius.

Tėvystės įgūdžių ugdymas: STEP programos dalyvių (tėvų) patiriami auklėjimo sunkumai ir jų kaita

Training parenting skills: parenting challenges and changes of STEP program participants

Ingrida Pilkionienė, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, ingrida.lp@gmail.com

Jolita Jonynienė, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Įvydas ir tikslas. Tėvystės įgūdžių stoka ir ugdymo galimybės šiandien domina ir mokslininkus, ir psichologus praktikus. Per pastarąjį dešimtmetį tėvystės įgūdžių lavinimo kursų, seminarų Lietuvoje gerokai pagausėjo, visgi empirinių tyrimų jų veiksmingumo srityje išlieka nedaug. Pozityvios tėvystės stiprinimo programa STEP (Dinkmeyer, McKay, McKay, Dinkmeyer, 1997) mūsų šalyje

įgyvendinama nuo 2010 m. 2010-2015 m. organizuota 229 tėvų grupių veikla, programą sėkmingai baigė apie 1600 tėvų. Ankstesni moksliniai tyrimai atskleidė, kad 6-12 m. vaikų tėvai STEP programoje išmoksta geriau suprasti savo vaiką, dažniau renkasi demokratinius auklėjimo metodus, vaikų elgesys pradeda atrodyti adekvatesnis (Jonynienė, Kern, 2011, 2014). Visgi rūpesčiai, dėl kurių tėvai nutaria prisijungti prie tėvų grupių, iki šiol analizuoti nebuvo. Šiuo tyrimu siekiama tęsti STEP programos veiksmingumo tyrinėjimus, apžvelgiant sunkumus, dėl kurių tėvai įsijungia į STEP tėvų grupes, ir jų kaitą dalyvavimo grupėse eigoje.

Metodika. Duomenų surinkimui naudotas anketinės apklausos metodas: kokybinė strategija (atvirais klausimais) rinkta informacija apie auklėjimo sunkumus, kiekybinė – patiriamo sunkumą rintumą STEP programos pradžioje ir pabaigoje. 2015 m. atliktame tyrime dalyvavo 202 tėvai iš įvairių Lietuvos miestų.

Rezultatai. Tėvystės įgūdžių ugdymo grupės tėvai daugiausiai rinkosi siekdami išspręsti emocines, bendravimo, konfliktų sprendimo ir drausminimo problemas, taip pat – norėdami praplėsti turimas žinias apie vaiko psichosocialinę raidą, atrasti naujus auklėjimo metodus, įgyti veiksmingesnių bendravimo ir bendradarbiavimo su vaikais įgūdžių. Patiriamus rūpesčius kiek skirtingai įvardino kūdikių ir mažylių, pradinio mokyklinio amžiaus vaikų ir paauglių tėvai. Visgi nepriklausomai nuo vaiko amžiaus, STEP programos pabaigoje tėvai jautėsi turintys daugiau pagarbaus auklėjimo įgūdžių, pagerinę santykius su vaikais, pasiekę kokybiškesnio bendravimo ir bendradarbiavimo. Kiekybinė duomenų analizė strategija patvirtino, kad sunkumai, dėl kurių tėvai pradėjo dalyvauti STEP programoje, pabaigoje atrodė statistiškai patikimai mažesni ($p < 0,001$).

Išvados. Tėvystės įgūdžių ugdymo programa STEP yra veiksminga, siekiant padėti tėvams įveikti su vaiko auklėjimu susijusius sunkumus. Dalyvauti tėvų grupėse padedama tiek siekiant pagarbesnio, efektyvesnio bendravimo su vaiku, tiek norint įveikti jau esamas problemas.

„Kaip vandenyne“: menininkų ir neįgaliųjų patyrimas kuriant bendrą performansą

„Like in an ocean“: Experience of people with disabilities and artists in creating a joint performance

Daiva Svirušytė, VŠĮ Menų terapijos centras, daiva.svirusyte@gmail.com

Audra Brazauskaitė, VŠĮ Menų terapijos centras, LSMU Reabilitacijos klinika

Ar modernaus meno kūrybinis procesas yra tinkama erdvė siekti dalyvių socialinės sąveikos? Ką patiria menininkai ir neįgalieji bendradarbiaudami kūrybinio proceso metu? Norint atsakyti į šiuos klausimus buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – atskleisti menininkų ir neįgaliųjų patyrimą kuriant bendrą performansą, aprašyti, kokias prasmes jie suteikia šiam reiškiniui. Performanso kūrimas vyko kūrybinėse dirbtuvėse 5 dienas. Jas organizavo „Menų terapijos centras“ ir „Žmonių su negalia sąjunga“. Kūrime ir pristatyme dalyvavo 15 menininkų ir neįgaliųjų. Jis buvo parodytas viešojoje Vilniaus erdvėje. Tyrimui pasirinkti trys neįgalieji ir trys menininkai, kurių amžius nuo 20 iki 54 metų. Duomenys analizuoti fenomenologiniu tyrimo metodu, aprašytu Paulio Colaizzi 1978 metais. Duomenims rinkti naudotas giluminis pusiau struktūruotas interviu, nes jis labiausiai atitinka kokybinio fenomenologinio tyrimo idėją. Analizuojant duomenis neįgaliųjų pasisakymuose išryškėjo jaučiamas nelygiavertis santykis su menininkais, baimė nepateisinti jų lūkesčių ir noras būti priimtam. Taip pat savo negalios kaip kliūtis suvokimas, abejonės, nepasitikėjimas savimi, gėda. Nauja patirtis neįgaliesiems suteikė galimybę giliau save pažinti ir keistis: skatino įveikti išbandymus, pažvelgti į save iš šalies, įkvėpė pasitikėjimo, pakeitė požiūrį į save. Suvokus savo vaidmenį kaip kuklų,

atsitraukusį, nedrąsų, du tyrimo dalyviai jį keitė į drąsesnį. Tiek neįgalieji, tiek menininkai kūrybinį procesą patyrė kaip daugiaprasmią ir neapibrėžtą. Neįgalūs dalyviai akcentavo pradžioje kilusius ambivalentiškus jausmus, susijusius su dalyvavimu performanse. Patį procesą neįgalieji įvardija kaip labai greitą, intensyviai bendrauti skatinantį ir dinamiškai kintantį nuo pradžioje įtempto, chaotiško iki struktūruoto ir stabilėsnio. Menininkams performanso patyrimas yra susijęs su ribų neapibrėžtumu. Kurdami menininkai jautė pasipriešinimą neaiškumui, išgyveno nesvarumo būseną, skirtingai suvokė ir dalijosi atsakomybėmis, ieškojo stabilumo ir saugumo, rizikavo atsiverti. Bendradarbiaudami kūrybiniame procese neįgalieji ir menininkai keitė nuostatas vieni kitų atžvilgiu. Išryškėjo bendrumo su kitais paieškos, siekis būti naudingam grupei, noras rizikuoti ir atsiverti, būti įvertintam.

PSICHOLOGIJOS METODAI IR METODOLOGIJA

Tikėti ar ne: tyrimo dalyvių motyvavimo nenuoširdžiai atsakinėti į NEO-PI-R klausimus įtaka broožų įverčiams

To believe or not: impact of motivating subjects to answer NEO-PI-R questions disingenuously on trait estimates

Vita Mikuličiūtė, Vilniaus universitetas, vita.mikuliciute@fsf.vu.lt

Antanas Kairys, Vilniaus universitetas

Audronė Liniauskaitė, Klaipėdos universitetas

Kristina Vanagaitė, Vilniaus universitetas

Įvadas. Svarbus iššūkis, su kuriuo susiduria testų naudotojai – testo rezultatų tikslumas, kai testuojamasis turi motyvaciją pateikti nenuoširdžius atsakymus. Vienas dažniausiai pasaulyje naudojamų asmenybės testų (NEO PI-R) sukurtas taip, kad jame nėra įtrauktos dažnai kituose testuose pateikiamos melo ar validumo tikrinimo skalės. Anot testo kūrėjų Costa ir McCrae (2012), validumo ir melo skalių įtraukimas į testą nėra prasmingas, nes jos neteikia esminės naudos, o rezultato tikslumą gali užtikrinti tinkamas respondento motyvavimas. Kiti autoriai (pvz., Schinka, Kinder, & Kremer, 1997) kritikuoja šį požiūrį ir bando siūlyti validumo skales šiam testui. Tad labai svarbus klausimas – kiek pakinta NEO PI-R matmenų ir broožų skalių įverčiai, kai testuojamieji motyvuoti pateikti nenuoširdžius atsakymus. Tyrimo tikslas – išanalizuoti NEO PI-R skalių įverčių pokyčius, kai tyrimo dalyviai motyvuojami pateikti nenuoširdžius atsakymus.

Metodika. Tyrimo dalyviams atsitiktinai būdavo pateikiama viena iš 5 situacijų su instrukcija: 4 iš jų prašė įsivaizduoti skirtingas situacijas, kuomet yra didelė motyvacija pateikti nenuoširdžius atsakymus (pavyzdžiui, atranka į labai norimą darbą), o viena – nuoširdžius atsakymus. Tyrimo dalyviai pildė NEO PI-R testą, remdamiesi gauta instrukcija. Kiekvienoje grupėje buvo po 36-39 dalyvių. Tyrimo dalyviai: tyrime dalyvavo 189 skirtingų specialybių universiteto studentai (18-31 metų amžiaus, 20%-vaikiniai).

Rezultatai. Lyginant skirtingas instrukcijas gavusias grupes, nustatyti visų penkių matmenų įverčių skirtumai bei daugumos broožų įverčių skirtumai. Lyginant nuoširdžiai atsakinėjusių grupę su visomis kitomis, labiausiai grupės skyrėsi pagal neurotiškumo įverčius, tuo tarpu atvirumo patirčiai įverčiai buvo vienodi. Analizuojant broožų įverčių skirtumų efekto dydžius, paaiškėjo, kad didžiausi yra neurotiškumo ir sąmoningumo matmenų broožų skirtumai, tuo tarpu atvirumo ir sutarumo matmenų broožų skirtumai nedideli. Rezultatai leidžia manyti, kad testo naudotojai situacijose, kur respondentai gali būti linkę atsakinėti tendencingai, kai kurias NEO PI-R skales turėtų interpretuoti atsargiai.

Išvada: tyrimo dalyvius motyvuojant pateikti tendencingus atsakymus, didžiausi pokyčiai įvyksta neurotiškumo ir sąmoningumo įverčiuose, tuo tarpu sutarumo ir atvirumo įverčiai pakinta nedaug.

Statistinių I ir II rūšies klaidų tikimybė klinikinės, sveikatos ir organizacinės psichologijos tyrimuose Lietuvoje

Probabilities of type I and II statistical errors in clinical, health and organizational psychology research in Lithuania

Vytautas Naruševičius, Vytauto Didžiojo universitetas, narusevicius.v@gmail.com

Psichologijos moksle kiekybiniai tyrimų metodai šiuo metu yra vieni populiariausių, o šiais metodais surinktų duomenų analizei dažniausiai pasitelkiama Nulinės hipotezės reikšmingumo tikrinimo procedūra (Harlow et al., 2013). Tačiau, taikant šią procedūrą išlieka klaidų tikimybė: kai nulinė hipotezė atmetama ir daroma išvada, kad reiškiniai susiję, nors populiacijoje jie nesusiję (I rūšies klaida) arba, kai nulinė hipotezė neatmetama ir daroma išvada, kad reiškiniai nesusiję, kai populiacijoje šie reiškiniai susiję (II rūšies klaida). Ankstesni tyrimai atskleidė, kad psichologijoje atliekamuose tyrimuose abiejų rūšių klaidų tikimybės yra ganėtinai aukštos ir tai kelia papildomų problemų interpretuojant tyrimų rezultatus (Gaskin, Happell, 2013). Taigi, šio tyrimo tikslas – nustatyti ir palyginti I ir II rūšies statistinių klaidų tikimybes Lietuvoje atliekamuose klinikinės, sveikatos bei organizacinės psichologijos tyrimuose. Tyrime buvo analizuojama 30 atsitiktinai atrinktų 2012-2014 m. įvairiuose moksliniuose žurnaluose publikuotų lietuvių mokslininkų straipsnių: 15 klinikinės ir sveikatos psichologijos (KSP) bei 15 organizacinės psichologijos (OP) srityse. Analizuojant straipsnius buvo žymima, koks tyrimo imties dydis, kiek statistinių testų naudojama, kokia naudojamų statistinių testų vidutinė galia (tikimybė nepadaryti II rūšies klaidos), siekiant aptikti mažus, vidutinius ir didelius teorinius efekto dydžius (Cohen, 1988). Rezultatų analizė atskleidė, kad I klaidos tikimybė tiek KSP, tiek OP yra panaši, tačiau ganėtinai didelė (KSP – 96,2%, OP – 89,5%). Rekomenduojama statistine galia (II rūšies klaidos tikimybė < 20%, Cohen, 1992) aptikti didelius efekto dydžius pasižymėjo dauguma abiejų sričių straipsniuose aprašomų tyrimų (KSP – 86,7%, OP – 100%). Taip pat, du trečdaliai abiejų sričių tyrimų pasižymėjo rekomenduojama statistine galia aptikti vidutinius efekto dydžius, tačiau tik maža dalis tyrimų pasižymėjo rekomenduojama statistine galia aptikti mažus efekto dydžius (KSP – 6,7%, OP – 13,3%). Apibendrinant galima teigti, kad tiek I, tiek II rūšies statistinių klaidų tikimybė abiejose tyrinėtose psichologijos srityse yra panaši. Vis dėlto, šių klaidų tikimybė yra ganėtinai didelė (ypač tyrinėjant reiškinius pasižyminčius mažais efekto dydžiais), todėl tyrimo rezultatų analizė ir panaudojimas turėtų būti atsargus.

Psichologinės diagnostikos pamokos neuroonkologijos skyriuje

Learning psychological assessment in a neuro-oncology department

Aistė Pranckevičienė, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, aispra@gmail.com

Adomas Bunevičius, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Išvadas. Galvos smegenų navikai (GSN) dažniausiai nustatomi tuomet, kai sukelia neurologinius simptomus ar epilepsijos priepuolius. Visgi dalis GSN pirmiausia pasireiškia psichikos sutrikimais. Tyrimai rodo, kad 18-21% pacientų su GSN pirmiausia patenka į psichikos sveikatos priežiūros įstaigas ir pacientas ilgą laiką gali būti nesėkmingai gydomas psichiatriniais ar psichologiniais

metodais. Psichologas dažnai dalyvauja psichiatrinės diagnozės patikslinimo procese, todėl kyla klausimas, ar remdamasis psichologinės diagnostinės metodais ir/ar klinicine įžvalga, jis gali padėti psichiatrui anksčiau įtarti GSN diagnozę ir nukreipti pacientą vaizdiniais smegenų tyrimams? Ankstyva GSN diagnozė yra susijusi su geresnėmis gydymo išėjimais ir pacientų išgyvenamumu, todėl yra nepaprastai svarbi.

Metodika. Klinikinių atvejų analizė ir literatūros apžvalga.

Rezultatai. Išanalizavus 63 per 2015 metus LSMUL KK neuroonkologijos sektoriuje gydytų pacientų atvejus, nustatyta, kad stacionarizacijos metu depresijos kriterijus atitiko 35% pacientų, 22% buvo patyrę depresijos epizodus praeityje ir turėjo įvairios gydymosi psichikos sveikatos priežiūros įstaigose patirties. Pristatymo metu detalai aptariamas vienas klinikinis atvejis, kai pacientas buvo gydomas nuo depresijos dvejus metus ir tik vėliau, stipriai pablogėjęs jo neurologinė būklei, nustatytas GSN. Pašalinus naviką depresijos simptomai visiškai išnyko. Pristatant atvejį bus siekiama išryškinti pagrindines klinikoje užuominas, kurios būtų galėjusios padėti naviką diagnozuoti anksčiau.

Išvados ir diskusija. Pacientus būtina nukreipti vaizdiniais galvos smegenų tyrimams, jei psichikos sutrikimo pradžios amžius nėra tipiškas, nepavyksta gauti laukiamo gydymo atsako, stebiami subtiliai progresuojantys asmenybės ir kognityvinių procesų pokyčiai. Būtina kuo aiškiau diferencijuoti depresijos ir apatijos simptomus, atlikti išsamų kognityvinių gebėjimų vertinimą. Nėra unikalių psichologinių požymių, kurie užtikrintai padėtų atskirti GSN pacientus nuo psichikos ligomis sergančiųjų nesant aiškios neurologinės simptomatikos, tačiau didesnis psichologų ir psichiatrų jautrumas požymiams, kurie nėra visiškai tipiški psichikos ligai, gali paskatinti atlikti papildomus vaizdinius tyrimus ir laiku diagnozuoti tikrąjį sutrikimų priežastį.

MMPI-2 skalių sutampančio validumo tikrinimas laisvės atėmimo bausmė Lietuvoje atliekančių asmenų imtyje

An examination of concurrent validity of the MMPI-2 in a sample of Lithuanian offenders in custody

Ilona Čėsniėnė, Vilniaus universitetas, ilona.cesniene@sf.vu.lt

Alfредas Laurinavičius, Vilniaus universitetas

Laura Ustinavičiūtė, Vilniaus universitetas, Mykolo Romerio universitetas

Pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas tapo kasdienine praktika Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje. Mūsų šalies teisės aktai numato, kad atliekant rizikos vertinimą ir atitinkamai planuojant nuteistojo priežiūrą privalu taikyti pasaulyje pripažintus ir empiriškai patikrintus instrumentus. Skirtingai nuo kriminalinės rizikos vertinimo instrumentų, klasikiniai savistata paremti klausimynai praktikoje nėra plačiai naudojami: viena vertus, trūksta validžių instrumentų, kita vertus, mažiau pasitikima tų instrumentų pagrindu gautais rezultatais (dėl nuteistųjų motyvacijos ypatumų, dėl jų polinkio atsainiai ar nenuoširdžiai atsakinėti į klausimus, žemo raštingumo ir pan.). Vis dėlto Vakarų šalyse, kuomet psichologui keliamas tikslas atlikti nusikaltusių asmenų psichologinį vertinimą, MMPI-2 yra vienas dažniausiai naudojamų savistata paremtų klausimynų. Neabejojama, kad MMPI-2 specialistams suteikia vertingos informacijos apie nuteistojo asmenybę, o tuo pačiu ir apie su nusikalstamu elgesiu susijusius veiksnius bei galimas intervencijos kryptis. Atitinkamai šio tyrimo tikslas buvo įvertinti MMPI-2 skalių sutampančio validumą bei kitas šio instrumento taikymo galimybes Lietuvos nuteistųjų imtyje.

Atsitiktinės atrankos būdu buvo pasirinkti 351 vyras ir 50 moterų, atliekančių bausmę Lietuvos pataisos įstaigose. Tyrimo dalyviams buvo atliekamas rutininis pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas, naudojant Teisės pažeidėjo įvertinimo sistemą OASys, duodamas užpildyti MMPI-2 klausimynas bei renkami demografiniai duomenys. Tyrimo metu buvo gauti 334 protokolai (81 proc.), iš jų 239 asmenų (206 vyrų ir 33 moterų) duomenys buvo pripažinti tinkamai tolimesnei analizei.

Tyrimo rezultatai atskleidė statistiškai reikšmingus ryšius tarp įvairių MMPI-2 skalių ir OASys subskalių, t. y. egzistuoja sąsajos tarp abiejų lyčių nuteistųjų teisės pažeidimų istorijos, padarytų nusikaltimų pobūdžio, psichoaktyvių medžiagų vartojimo, savęs žalojimo bei jų eksternalių ir internalių problemų. Tyrimo rezultatai parodė, kad MMPI-2 skalės yra susijusios prasmingais ryšiais su objektyviais kintamaisiais ir gali suteikti vertingos informacijos atliekant nuteistųjų laisvės atėmimo bausmę psichologinį vertinimą.

Pranešimas yra parengtas kaip sudėtinė Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo mokslininkų grupių projekto „Laisvės atėmimo bausmę atliekančių smurtautojų asmenybės bruožų ir kriminalinės rizikos veiksnių sąsajos“ (MIP-004/2015/LSS-250000-1031) dalis.

PSICHOLOGIJA TEISĖSAUGOJE

Teisėjų elgesio atitikties procedūrinio teisingumo reikalavimams: 2004, 2011 ir 2015 metų tyrimų duomenys

Correspondence between judges' behaviour and requirements of procedural justice:
2004, 2011 and 2015 years' research data

Kristina Vanagaitė, Vilniaus universitetas, krislas.v@gmail.com

Gintautas Valickas, Vilniaus universitetas

Iki šiol mūsų šalyje buvo atlikti trys didelės apimties procedūrinio teisingumo tyrimai: pirmasis – 2004, antrasis – 2011 ir trečiasis – 2015 metais. Visi šie tyrimai susilaukė pakankamai didelio teisėsaugos institucijų vadovų, teisėjų ir visuomenės dėmesio.

Pirmasis tyrimas parodė, kad yra didelių skirtumų tarp teisėjų realaus elgesio ir to, kaip jie turėtų elgtis pagal procedūrinio teisingumo reikalavimus. Antrojo tyrimo metu buvo nustatyti teigiami teisėjų elgesio pokyčiai – jų elgesys, palyginti su 2004 metais, daugeliu atvejų kur kas labiau atitiko minėtus reikalavimus. Siekiant įvertinti, kaip keičiasi teisėjų elgesys, 2015 metais buvo atliktas dar vienas tyrimas (taikėme tą pačią metodiką kaip ir 2004 bei 2011 metais, tik ji buvo adaptuota analizuoti baudžiamųjų bylų posėdžių garso įrašus, $n = 180$).

2015 metais, palyginti su 2004, teisėjų elgesys daug labiau atitiko procedūrinio teisingumo reikalavimus, tačiau kai lyginami 2015 ir 2011 metų duomenys, kalbėti vien apie teigiamus pokyčius negalima: vienoje situacijoje teisėjų elgesys labiau atitiko procedūrinio teisingumo reikalavimus, kitose – prasčiau. Galima paminėti tokius teigiamus teisėjų elgesio pokyčius (2015 m., palyginti su 2011 m.): jie dažniau ($p < 0,05$) paklausdavo kaltinamojo nuomonės dėl galimybės toliau nagrinėti bylą; prieš atidedant posėdį, dažniau ($p < 0,05$) apklausdavo liudytojus; dažniau ($p < 0,001$) paklausdavo kaltinamojo, ar šis nori pareikšti nušalinimą ir pan. Kitose situacijose (pvz., pirmasis kontaktas su kaltinamuoju ar prašymų pateikimo nagrinėjimas), teisėjų elgesys, palyginti su 2011 metais, išliko panašus. Tačiau kai kuriais atvejais jų elgesio atitikties procedūrinio teisingumo reikalavimams (palyginti su 2011 m.) pablogėjo: teisėjai rečiau ($p < 0,05$) išaiškindavo kaltinamiesiems teisę gintis tiek padedamam gynėjo, tiek savarankiškai; dažniau ($p < 0,001$) apklausos

metu užduodavo kaltinamajam atsakymą menančius klausimus ir pan. Gautus skirtumus galėjo lemti tai, kad 2015 metais buvo analizuojami ne tik Vilniaus, bet ir kitų šalies regionų, taip pat ne tik apylinkių, bet ir apygardų teismų baudžiamųjų bylų garso įrašai.

Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties nr. MIP-015/2013).

Nuteistųjų suvoktas procedūrinis teisingumas:

2004, 2011 ir 2015 metų tyrimų duomenys

Convicts' perceived procedural justice: The results of 2004, 2011 and 2015 year studies

Ksenija Čunichina, Vilniaus universitetas, ksenija.voropaj@fsf.vu.lt

Gintautas Valickas, Vilniaus universitetas

Vytautas Navickas, Vilniaus universitetas

Violeta Cimalanskaitė

Lietuvoje nuteistųjų suvokto procedūrinio teisingumo tyrimai prasidėjo daugiau negu prieš dešimtmetį (2004 m.). Mūsų tyrimo tikslas – nustatyti, kaip nuteistieji vertina ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir teisėjų elgesio procedūrinį teisingumą, bei šių vertinimų pokyčius. Siekiant įvertinti nuteistųjų suvoktą procedūrinį teisingumą buvo sukurta speciali apklausos metodika. Tiriamųjų imtį sudarė 322 nuteistieji vyrai: $n = 105$ (2004 m.); $n = 73$ (2011 m.); $n = 144$ (2015 m.). Pagal amžių, laiką, praleistą įkalinimo įstaigose, įvykdytų nusikalstamų veikų pobūdį, tiriamųjų imtys statistiškai reikšmingai nesiskyrė ($p > 0,05$).

Analizuojant nuteistųjų ikiteisminio tyrimo pareigūnų elgesio vertinimus, didžiausi teigiami pokyčiai nustatyti lyginant 2004 ir 2011 metų rezultatus (pvz., aiškinant kardomosios priemonės taikymo tikslą). Be to, 2015 metais nustatyti kai kurie reikšmingi ($p < 0,05$) neigiami ikiteisminio tyrimo pareigūnų elgesio pokyčiai (pvz., vertinant pareigūnų daromą spaudimą). 2015 metais (palyginti su 2004 ir 2011 m.) nuteistieji dažniau vertino ikiteisminio tyrimo pareigūnų elgesį kaip teisingą, tačiau šie pokyčiai nereikšmingi ($p > 0,05$). Analizuojant nuteistųjų teisėjų elgesio vertinimus, didžiausi teigiami pokyčiai nustatyti lyginant 2004 ir 2011 metų rezultatus (pvz., nuteistųjų nuomonės išklauskymas). Tačiau 2015 metais (palyginti su 2004 ir 2011 m.) kai kurie nuteistųjų teisėjų elgesio vertinimai pablogėjo (pvz., suvoktas poveikis teismo procesui). Teisėjų elgesys ir priimti sprendimai 2015 metais (palyginti su 2004 m.) yra statistiškai reikšmingai dažniau ($p < 0,05$) vertinami kaip teisingi, bet lyginant 2011 ir 2015 metų duomenis, šie skirtumai yra nereikšmingi ($p > 0,05$).

Neapaisant teigiamų teisėsaugos pareigūnų elgesio teisingumo vertinimų tendencijų, vis dar išlieka nemažai situacijų, kada pareigūnų elgesys neatitinka procedūrinio teisingumo reikalavimų. Be to, pastaruoju metu kai kuriais atvejais pareigūnų elgesio atitikimas procedūrinio teisingumo reikalavimams (palyginti su 2011 m.) pablogėjo, t. y. nuteistieji jų elgesį ėmė vertinti prasčiau. Todėl svarbu išsiaiškinti šių pokyčių priežastis ir toliau dėti pastangas, siekiant padidinti teisėsaugos pareigūnų elgesio ir procedūrinio teisingumo reikalavimų atitikimą.

Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-015/2013).

Vairuotojų, netekusių teisės vairuoti, asmenybės savybių deriniai ir jų sąsajos su rizikingu vairavimu

The relationship between personality profile and risky driving of Lithuanian traffic offenders

Justina Slavinskienė, Vytauto Didžiojo universitetas, j.slavinskiene@smf.vdu.lt

Kristina Žardeckaitė – Matulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Auksė Endriulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Laura Šeibokaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

Rasa Markšaitytė, Vytauto Didžiojo universitetas

Mokslininkai sutaria, kad asmenybės savybės tokios kaip aštrių pojūčių siekimas, agresyvumas, impulsyvumas, yra reikšmingos paaiškinant vairuotojų rizikingą elgesį kelyje bei numatant rizikingo vairavimo pasekmes. Tačiau yra keliama prielaida, kad rizikingą vairavimą geriau paaiškina ne atskiros asmenybės savybės o jų derinys. Be to, rizikingo vairavimo ir išskirtų vairuotojų asmenybės profilių sąsajos mažiausiai nagrinėtos vairuotojų, netekusių teisės vairuoti, imtyje. Todėl šio tyrimo tikslas – išskirti vairuotojų, netekusių teisės vairuoti, asmenybės profilius ir nustatyti jų sąsajas su rizikingu vairavimu bei neigiamomis vairavimo pasekmėmis.

Tyrimė dalyvavo 688 vairuotojai (611 vyrai, 72 moterys), netekę teisės vairuoti transporto priemonę dėl įvairių kelių eismo taisyklių pažeidimų. Šių vairuotojų rizikingas vairavimas buvo įvertintas vairuotojų elgesio klausimynu (Reason ir kt., 1990) ir keturiais atskirais klausimais apie praeityje patirtas neigiamas vairavimo pasekmes (pvz., sukeltas avarijas). Vairuotojų asmenybės profiliai buvo sudaryti remiantis klasterinės analizės metodu, įvertinant atskirų asmenybės savybių (ekstraversija, sąmoningumu, sutariamumu, atvirumu patirčiai, neurotiškumu, impulsyvumu ir agresyvumu) išreikštumą. Šioms asmenybės savybėms įvertinti naudotas Didžiojo penketo svarbiausių bruožų klausimynas (John, Naumann, Soto, 2008), Motorinio impulsyvumo (Patton, Stanford, Barratt, 1995) ir Agresyvumo skalė (Markšaitytė, Endriulaitienė, 2010).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vairuotojų pažeidėjų vyrų ir moterų grupėse galima išskirti du asmenybės profilius – žemos ir aukštos rizikos. Didesniu agresyvumu, didesniu impulsyvumu ir didesniu neurotiškumu (aukštos rizikos asmenybės profilis) pasižymintys vairuotojai (ir vyrai, ir moterys) vairuodami daro daugiau vairavimo klaidų ir tyčinių pažeidimų. Aukštos rizikos asmenybės profiliu pasižymintys vairuotojai vyrai, dažniau vairuoja apsvaigę nuo alkoholio ir dažniau yra sustabdomi policijos dėl kelių eismo taisyklių pažeidimų nei vairuotojai vyrai, kurie pasižymi žemos rizikos asmenybės profiliumi. Taigi, galima kelti prielaidą, kad aukštos rizikos asmenybės profiliu pasižymintys asmenys vairuoja rizikingiau dėl išreikštų asmenybės savybių derinio, kas galimai sąlygoja tokių vairuotojų žemą rizikos kelyje suvokimo lygį. Todėl intervencijos, taikomos asmenims, netekusiems teisės vairuoti, tampa prioritetine sritimi saugaus eismo kūrimo sistemoje.

Būsimų vairuotojų nuostatų dėl rizikingo vairavimo ir „tamsiosios triados“ asmenybės bruožų sąsajos

The relationship of attitudes towards traffic safety and Dark Triad personality traits is a group of drivers-candidates

Laura Šeibokaitė, Vytauto Didžiojo universitetas, l.seibokaite@smf.vdu.lt

Auksė Endriulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Kristina Žardeckaitė – Matulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Rasa Markšaitytė, Vytauto Didžiojo universitetas

Justina Slavinskienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Mokslininkai nurodo, kad kiekvienais metais visame pasaulyje eismo įvykiuose žūsta apie 230 000 žmonių. Todėl psichologinių pavojingo vairavimo ir eismo įvykių prielaidų tyrimų poreikis nemažėja. Be įprastų asmenybės bruožų svarbos tyrimų, keliamos prielaidos, kad pažeidžiančio taisyklės elgesio pasireiškimui ar pozityvioms nuostatomis dėl rizikos kelyje turėtų būti svarbios „tamsiosios“ asmenybės savybės, apsunkinančios adaptyvų asmens prisitaikymą visuomenėje. Vis tik rezultatų, kaip šie asmenybės bruožai galėtų paaiškinti vairuotojų ar būsimų vairuotojų elgesį yra labai nedaug. Todėl šio tyrimo tikslas – nustatyti būsimų vairuotojų nuostatų dėl rizikingo vairavimo ir „tamsiosios triados“ (narsicizmo, makiavelizmo ir asocialumo) asmenybės bruožų sąsajas.

Tyrimė dalyvavo 524 būsimi vairuotojai (206 vyrai, 318 moterų), užsiregistravę praktinio vairavimo egzamino laikymui, tačiau dar neturintys teisės vairuoti, sutikę užpildyti savižinos klausimyną internetu. „Tamsiosios triados“ asmenybės bruožams įvertinti buvo naudojama 27 teiginių Trumpoji tamsiosios triados bruožų skalė (Jones, Paulhus, 2014), nuostatų dėl rizikingo vairavimo vertinimui naudota 25 teiginių Ulleberg, Rundmo (2002) Vairavimo nuostatų skalė.

Rezultatų analizė atskleidė, jog būsimi vairuotojai vyrai pasižymi labiau rizikingomis nuostatomis dėl vairavimo bei labiau išreikštais makiavelizmo ir asocialios asmenybės bruožais palyginus su būsimomis vairuotojomis. Tačiau tiek vyrų, tiek moterų labiau išreikšti „tamsiosios triados“ asmenybės bruožai yra susiję su palankesnėmis rizikai vairavimo nuostatomis. Regresinės analizės rezultatai atskleidė, jog labiausiai rizikingas nuostatas dėl vairavimo padeda numatyti vyriška lytis, makiavelizmo ir asocialios asmenybės bruožai. Kadangi mokslinių tyrimų rezultatai patvirtina, jog būsimų vairuotojų pozityvios nuostatos dėl rizikingo vairavimo yra susiję su jų vėlesniu polinkiu rizikingai vairuoti, pastangos identifikuoti konkrečias vairuotojų rizikos grupes gali padėti išvengti skaudžių pasekmių keliuose. Vairuotojai, kurie pasižymi labiau išreikštais „tamsiaisiais“ asmenybės bruožais, yra rizikos grupė, pasižyminti palankiu požiūriu į pavojingą vairavimą ir skatinanti ieškoti įvairesnių intervencinių eismo saugumo užtikrinimo priemonių.

Sąsajos tarp studentų karjeros kompetencijų ir gerovės akademinėje aplinkoje

Links between students' career competencies and well-being in academic setting

Kristina Paradnikė, Mykolo Romerio universitetas, kristina.paradnike@gmail.com

Rita Bandzevičienė, Mykolo Romerio universitetas, rbandze@mruni.eu

Ivadas: Besikeičiančiais laikais atsakomybę už savo karjeros valdymą perima individas (Hall, 2004). Sėkmingam karjeros valdymui individams reikalingi tam tikri asmeniniai ištekliai ir karjeros kompetencijos. Norint, kad jaunų žmonių adaptacija darbo rinkoje vyktų kuo sklandžiau, įvairių išteklių ir kompetencijų atpažinimas ir ugdymas aktualus jau studijų laikotarpiu. Tokios karjeros kompetencijos kaip gebėjimas reflektuoti savo motyvaciją ir įgūdžius, tinklaveika, savęs pateikimas (angl. self-profiling), darbo tyrinėjimas ir karjeros kontrolė yra potencialūs ištekliai, reikalingi studentų gerovei akademinėje aplinkoje. Remiantis darbuotojų profesinės gerovės operacionalizavimu per įsitraukimą į darbą, su darbu susijusį entuziazmą, pasitenkinimą darbu ir žemą emocinio išsekimo bei perdegimo lygį (Zacher et al., 2014; Cheung & Lun, 2015; Li et al., 2014; Hyvönen et al., 2015; Perko et al., 2016), šiame tyrime keliami prielaida, kad studentų gerovę akademinėje aplinkoje atspindi įsitraukimas į studijas, pasitenkinimas studijų pasirinkimu ir pasitenkinimas gyvenimu. Taigi tyrimo tikslas buvo iširti, kaip karjeros kompetencijos siejasi su ir prognozuoja studentų įsitraukimą į studijas, pasitenkinimą studijų pasirinkimu ir pasitenkinimą gyvenimu.

Metodika: Tyrime dalyvavo 235 kolegijų ir universitetų studentai. Tyrimas vykdytas paskaitų metu, dalyviai pildė anoniminę anketą. Naudoti instrumentai: Utrechto įsitraukimo į darbą skalė – trumpoji studentų versija (Schaufeli et al., 2002); Pasitenkinimo gyvenimu skalė (Diener et al., 1985); Pasitenkinimo studijų pasirinkimu skalė (Nauta, 2007); Karjeros kompetencijų klausimynas (Akkermans et al, 2013).

Rezultatai: Buvo rasti statistiškai reikšmingi teigiami ryšiai (r nuo 0.17 iki 0.44, $p < 0.05$) tarp tyrimo kintamųjų. Be to, karjeros kompetencijų klausimyno įverčiai statistiškai reikšmingai prognozavo įsitraukimą į studijas, pasitenkinimą studijų pasirinkimu ir pasitenkinimą gyvenimu.

Diskusija ir išvados: Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad karjeros kompetencijos yra reikšmingos studentų, dar beiškančių savo karjeros kelio, gerovei akademinėje aplinkoje. Šie rezultatai papildo ankstesnių tyrėjų duomenis, atskleidusius karjeros kompetencijų reikšmę dirbantiesiems (pvz., Akkermans et al., 2015; Spurk et al., 2015). Tolesniuose longitudinaliuose ar eksperimentiniuose tyrimuose būtų aktualu nagrinėti, kaip karjeros kompetencijos ir jų ugdymas siejasi su jaunuolių karjeros sėkme ir gerove ilgalaikeje perspektyvoje.

Bendrojo ugdymo ir profesinių mokyklų mokinių karjeros adaptyvumas ir profesijos pasirinkimo motyvacija

Career adaptability and career choice motivation in secondary and vocational school students

Audronė Liniauskaitė, Klaipėdos universitetas, audrone.liniauskaite@gmail.com

Antanas Kairys, Vilniaus universitetas

Ieva Urbanavičiūtė, Lietuvos edukologijos universitetas

Birutė Pociūtė, Vilniaus universitetas

Karjeros planavimas – tai procesas, į kurį galime žvelgti kaip į seriją sprendimų, o Lietuvos bendrojo ugdymo sistema reikalauja iš mokinių priimti šiuos sprendimus keletą kartų (pvz., ar stoti į profesinę mokyklą po 10, 12 klasių). Dažnai visuomenėje diskutuojamos stojimo į profesinę mokyklą socialinės, profesinės, pažangumo priežastys, bet ne psichologiniai sprendimo aspektai, o atlikti tyrimai (pvz., Bukantaitė et al., 2006; Sajienė, Morkūnas, 2007) ignoruoja galimus psichologinius veiksnius. Šio tyrimo tikslas – išanalizuoti karjeros adaptyvumo (KA) ir profesijos pasirinkimo motyvacijos (PPM) skirtumus tarp bendrojo ugdymo mokyklų (BUM) ir profesinės mokyklos (PM) mokinių. KA apibrėžiamas kaip psichosocialinis konstruktas, kuris atspindi individo turimus gebėjimus įveikti planuojant karjerą kylančius sunkumus, adekvačiai reaguoti į pokyčius (Savickas, 2005). Skiriami 4 KA aspektai: domėjimasis, kontrolė, žingeidumas, pasitikėjimas. Kitas karjeros kontekste svarbus kintamasis – PPM. Savideterminacijos teorijos kontekste sukurtas hierarchinis motyvacijos modelis (Vallerand, 1997) teigia, kad galime išskirti tris pagrindinius motyvacijos tipus – vidinę, išorinę ir amotyvaciją, o jie skaidomi į smulkesnius potipius.

Metodika. Tyrime dalyvavo 511 BUM (amžius 14-19 metų; 59% merginų) ir 196 PM (amžius 16-29 metų; 73% merginos) mokiniai. Naudota Karjeros adaptyvumo skalės Lietuviškoji versija (CAAS; Urbanavičiūtė et al., 2014) ir originali profesijos pasirinkimo motyvacijos skalė (PPMS), paremta savideterminacijos teorija. CAAS skalės Cronbach alfa svyravo nuo 0,78 iki 0,86, PPMS – nuo 0,54 iki 0,88.

Rezultatai. Palyginus BUM ir PM mokinių KA ir PPM ypatumus, nustatyta, kad skiriasi žingeidumo ir domėjimosi bei visų motyvacijos potipių įverčiai. Kontroliuojant amžių, grupių skirtumai išlieka statistiškai reikšmingi, išskyrus išorinės reguliacijos motyvacijos įverčius. Analizuojant lyties kintamąjį, nustatyta, kad demotyvacijos skirtumai tarp vaikinių ir merginų didesni PM nei BUM grupėje. Taigi, tyrimo rezultatai rodo, kad analizuojant sprendimo studijuoti profesinėje mokykloje ypatumus, būtina atsižvelgti ir į psichologinius šio pasirinkimo aspektus.

Išvada: skiriasi BUM ir PM mokinių žingeidumo ir domėjimosi gebėjimai bei visų motyvacijos potipių įverčiai, dauguma šių skirtumų neišnyksta, kontroliuojant amžių ir lytį.

Savęs ir idealaus psichologo vertinimo pokyčiai per trejus studijų metus

Changes of image of self and ideal psychologist during three years of psychology studies

Viktorija Berzinytė, Vytauto Didžiojo universitetas, viktorija.berzinyte@gmail.com

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Psichologijos studijas pasirinkę studentai turi susikūrę tam tikrą psichologo vaizdą, kurį atsineša į universitetą. Tai apima ne tik psichologo veiklas, bet ir asmenines savybes, kurios priskiriamos šiems specialistams. Teigiama, kad studijuojant kinta ne tik psichologo, bet ir savęs

vertinimas. Studentai turi suderinti turimą identitetą su tokiu įvaizdžiu, kuris yra priskiriamas psichologams ir taip tapti profesijos atstovu. Šio tyrimo tikslas – įvertinti, kaip pakito savęs ir idealaus psichologo vertinimas per trejus studijų metus bei palyginti, kiek psichologijos studentų įvaizdis atitinka specialistui priskiriamas savybes. Lietuvoje šios srities tyrimų nėra daug, galima paminėti tik K. Pauliukevičiūtės, K. Žardeckaitės-Matulaitienės ir A. Pranckevičienės (2014) tyrimą apie psichologijos studentų požiūrio į psichologus kitimą. Įvertinus užsienio autorių darbus, galima išskirti Estijoje K. Kullasepp (2011) atliktą ilgalaikį tyrimą.

Metodika. Atliktas ilgalaikis tyrimas, kuriame dalyvavo 59 asmenys iš 2 psichologijos bakalauro studijų studentų kohortų. 36 studentai studijas pradėjo 2011 metais, jie sudarė 61 proc. tiriamųjų. Likę 23 asmenys psichologijos studijas pradėjo 2012 metais. Dalyviai apklausti pirmo ir ketvirto kursų pradžioje. Klausimyną sudarė demografiniai klausimai, klausimai apie psichologo veiklą ir vienodi 22 savybių rinkiniai, skirti įvertinti save ir idealų psichologą. Atlikus faktoriinę analizę, savybės buvo suskirstytos į 4 grupes: pageidautinos psichologo savybės, išorinis įvaizdis, empatiškumas ir teigiamas bendravimas. 76,3 proc. dalyvių buvo moterys, 23,7 proc. – vyrai. Tiriamųjų amžiaus vidurkis pirmojo vertinimo metu buvo 19,64 (SD=3,36).

Rezultatai. Per trejus studijų metus pakito savęs ir idealaus psichologo vertinimai. Abiem atvejais sumažėjo teigiamų savybių išreikštumas, idealiam psichologui priskirtas didesnis dėmesys išoriniam įvaizdžiui. Apžvelgus šių dviejų vertinimų skirtumus pirmo ir ketvirto kursų metu pastebėta, jog studentai save vertina prasčiau nei psichologus, skirtumai nepastebėti tik teigiamo bendravimo savybių grupėje.

Diskusija. Gauti rezultatai rodo, kad studijų metu kinta ne tik psichologo, bet ir savęs vertinimas. Abu įvaizdžiai prastėja, tikėtina, kad jie tampa labiau realūs. Pastebėta, kad profesinio identiteto formavimosi procesas vyksta visų studijų metu, reikšmingi skirtumai tarp savęs ir idealaus psichologo vertinimų yra pastebimi ir baigiamojo kurso metu.

Išvados. Psichologijos studijų metu prastėja savęs ir idealaus psichologo vertinimai. Taip pat pastebėta, kad studentai nemano, jog jų turimų asmeninių savybių išreikštumas atitinka idealaus psichologo asmenybę.

Lietuvos doktorantų profesinis identitetas: kognityvinio, emocinio ir vertinamojo komponentų raiška ir reikšmė pasitenkinimui doktorantūros studijomis

Professional identity of Lithuanian doctoral students: the expression of cognitive, emotional and evaluative components and the significance for satisfaction with doctoral studies

Kristina Kovalčikienė, Vytauto Didžiojo universitetas, k.kovalcikiene@smf.vdu.lt

Loreta Bukšnytė-Marmienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Doktorantūros paskirtis – ruošti mokslininkus, todėl pagrindinis tikslas doktorantui doktorantūros studijų metu – įgyti mokslininko profesinio vaidmens identitetą. Kaip bebūtų, doktorantai atlieka ir kitus profesinius vaidmenis, kurių pagrindiniai yra dėstytojo ir visuomeninių paslaugų teikėjo arba praktiko (pvz., psichologo). Identiteto daugialypiškumą aukštojo mokslo sektoriuje analizavo nemažai mokslininkų (pvz., Austin, McDaniels, 2006; Colbeck, 2008; De Simone, 2001; Jazvac-Martek, 2009; Lovitts, 2005; Whitchurch, 2008, 2009, 2010).

Kiekvienas iš vaidmenų (mokslininko, dėstytojo, praktiko) integruoja tris komponentus – kognityvinį, emocinį ir vertinamąjį. Remiantis socialinio identiteto teorija, identifikacija suprantama kaip integrali asmens žinojimo apie savo narystę socialinėje grupėje, emocijų, išgyvenamų dėl narystės grupėje ir vertinimo, susijusio su priklausymu grupei, visuma. Doktorantų profesinio identiteto

klausimynas (Kovalčikienė, Bukšnytė-Marmienė, 2012) sukonstruotas remiantis socialinio identiteto teorija, todėl leidžia patikrinti minėtų komponentų raišką pagrindinių doktoranto atliekamų profesinių vaidmenų atžvilgiu. Cronbach alpha koeficientas rodo gerą ar bent jau pakankamą klausimyno ir atskirų jo skalių patikimumą grupinei analizei atlikti: tyrėjo-mokslininko skalė – 0,799, dėstytojo – 0,858, praktiko – 0,777, bendras profesinis identitetas – 0,848. Pasitenkinimui doktorantūros studijomis nustatyti, tiriamųjų buvo prašoma 10-ties balų skalėje įvertinti savo pasitenkinimą doktorantūros studijomis nuo 1 (*labai nepatenkintas*) iki 10 (*labai patenkintas*). Šio pranešimo tikslas – atskleisti Lietuvos doktorantų profesinio identiteto kognityvinio, emocinio ir vertinamojo komponentų raišką bei patikrinti, kurie iš jų prognozuoja doktorantų pasitenkinimą doktorantūros studijomis.

Tyrimė dalyvavo 494 doktorantai iš 22 aukštojo mokslo institucijų Lietuvoje. Duomenims rinkti naudota internetinė apklausa. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad Lietuvos doktorantų pasitenkinimą doktorantūros studijomis prognozuoja mokslininko profesinio vaidmens visi trys (kognityvinis, emocinis ir vertinamasis) komponentai bei mažiau išreikštas dėstytojo profesinio vaidmens kognityvinis komponentas. Šie rezultatai rodo, kad doktoranto geresnei savijautai doktorantūros studijose (šiuo atveju, bendram pasitenkinimui doktorantūros studijomis), mokslų daktaro laipsnio siekiančiam žmogui svarbi identifikacija su mokslininkų bendruomene: kryptingumu bei profesinių vertybių internalizacija (kognityvinis komponentas), emociniu pozityvumu, pasitikėjimu savimi kaip mokslininku bei priklausymo mokslininkų bendruomenei jausmu (emocinis komponentas), mokslinės veiklos prasmingumu, pasirengimu šiai veiklai bei savirealizacija (vertinamasis komponentas). Šie rezultatai yra svarbūs doktorantūros programų organizatoriams, doktorantų moksliniams vadovams.

ASU pirmo kurso studentų savijautos, mokymosi motyvacijos ir pasitenkinimo studijomis sąsajos

Relationships between ASU first year student's well-being, motivation to study and satisfaction with studies

Dovilė Jonušienė, Aleksandro Stulginskio universitetas, dovile.jonusiene@asu.lt

Kristina Kovalčikienė, Aleksandro Stulginskio universitetas, kristina.kovalcikiene@asu.lt

Perėjimas iš mokyklos į universitetą yra svarbus žingsnis jauno žmogaus gyvenime dėl socialinių, emocinių, finansinių ir kitų pokyčių. Nuo studentų savijautos priklauso jų socializacija aukštojoje mokykloje bei studijų sėkmė. Kita vertus, siekiant studijų sėkmės, studentus motyvuoja skirtingi dalykai: reikšmingų artimųjų nuomonė ir palaikymas, finansinis atlygis baigus studijas, vidinė motyvacija ir kt. Šio tyrimo tikslas – nustatyti sąsajas tarp studentų savijautos, mokymosi motyvacijos ir pasitenkinimo studijomis. Siekiama atsakyti: kaip studentų savijauta yra susijusi su mokymosi motyvacija bei kokie savijautos ir mokymosi motyvacijos parametrai prognozuoja studentų pasitenkinimą studijomis. Tyrimė dalyvavo 449 Aleksandro Stulginskio universiteto pirmo kurso bakalauro studijų studentai. Mokymosi motyvacija matuota 19 teiginių (4 subskalių) Akademinės motyvacijos skale (Vallerand et al., 1992, 2008; Gagne et al., 2015), kurios pagrindas – Savideterminacijos teorija. Metodikos subskalių Cronbach alpha koeficientas svyruoja nuo 0,708 iki 0,871. Tyrimė naudotas 124 teiginių Savijautos klausimynas (Goštautas, 2005). Savijautos klausimyno Cronbach alpha koeficientas yra lygus 0,952, o atskirų subskalių – svyruoja nuo 0,828 iki 0,918. Pasitenkinimas studijomis matuotas 10-ties balų skalėje nuo 1 (*labai nepatenkintas*) iki 10 (*labai patenkintas*). Rezultatai atskleidė, kad vidinė motyvacija ir identifikuota motyvacija (išorinės motyvacijos forma, kai asmuo pripažįsta išorės primestus mąstymo ir elgesio būdus, nes jie yra svarbūs

ir naudingi) teigiamai susiję su konkrečios savijautos vertinimu (pvz., „mano psichikos sveikata stipri“), pasitenkinimu konkrečia savijauta bei bendra savijauta. Vidinė motyvacija taip pat teigiamai susijusi su geresne savijauta palyginus su bendraamžiais (pvz., „mano psichikos sveikata stipresnė nei bendraamžių“) bei savijautos pagerėjimo charakteristikomis. Regresinė analizė atskleidė, kad pasitenkinimą studijomis neigiamai prognozuoja visiškas motyvacijos nebuvimas (amotyvacija), o teigiamai – vidinė motyvacija bei subjektyviu vertinimu geresnė nei bendraamžių savijauta. Tyrimo rezultatai rodo, kad stipri žmogaus savideterminacija yra svarbi pasitenkinimui studijomis, todėl fakultetų bei universiteto administracijai svarbu atkreipti dėmesį į šiuos rezultatus. Identifikuotos išorinės motyvacijos atveju žmogus klausia savęs: „ar ši veikla man yra svarbi?“, o vidinės motyvacijos atveju: „ar ši veikla yra man maloni?“. Taigi dėstytojai galėtų labiau atliepti šias motyvacijos rūšis ir dirbant su studentais integruoti veiklas, kurios jiems yra malonios bei tas, kurios padeda tapti geresniu savo srities profesionalu.

AMŽIAUS TARPSNIŲ IR RAIDOS PSICHOLOGIJA

Fizinės ir socialinės tvaraus elgesio dimensijos: suvoktų vertybių vaidmuo paauglystėje

Physical and social dimensions of sustainable behavior: the role of perceived values in adolescence

Lina Jovarauskaitė, Mykolo Romerio universitetas, jovarauskaite.lina@gmail.com

Audra Balundė, Mykolo Romerio universitetas

Įvairiais lygmenimis augančios aplinkos taršos apimtys kelia naujus reikalavimus šios problemos sprendimo strategijoms. Globalūs klimato pokyčiai prasideda nuo pokyčių individo lygmeniu (Pappas et al., 2015), todėl svarbu atkreipti dėmesį į individualių veiksmų reikšmę aplinkos išteklių išsaugojimo procese ir taip ieškoti empiriniais duomenimis grįstų tvaraus elgesio modelių. Ankstesnių studijų rezultatai atskleidžia asmens vertybių sistemos reikšmingumą tvaraus elgesio formavimosi procese (Steg et al., 2014), tačiau lieka neaiškūs ryšys tarp atskirų tvaraus elgesio dimensijų ir asmens vertybių sistemos. Šio tyrimo tikslas – atskleisti socialinės ir fizinės tvaraus elgesio dimensijų sąsajas su vertybėmis paauglystės laikotarpiu. Tyrime dalyvavo 2641 moksleivis iš Klaipėdos rajono mokyklų (9-12 klasių). Duomenys apie paauglių vertybes buvo renkami pasitelkiant portretinę vertybių skalę (PWQ) (Schwartz, 2000). Tvariam elgesiui nustatyti buvo naudojami specialia šiam tyrimui parinkti klausimai atspindintys fizinius ir socialinius tvaraus elgesio aspektus. Pranešime pristatomi pirmųjų tyrimo metų duomenys. Patvirtinančioji faktorinė analizė atskleidė fizinės ir socialinės tvaraus elgesio dimensijų reikšmę. Bendro tvaraus elgesio ir atskirų jo aspektų (socialinės ir fizinės aplinkos tausojimo) įverčiai statistiškai reikšmingai teigiamai siejosi su autotranscendencijos vertybėmis – universalizmu ir geranoriškumu. Tvaraus elgesio sąsajos su savigarbos didinimo vertybėmis – galia ir hedonizmu buvo nevienareikšmiškos. Kuriant empiriniais duomenimis grįstą tvaraus elgesio modelį svarbu atkreipti dėmesį ne tik į fizinius, bet ir į socialinius tvaraus elgesio aspektus.

Mokslinis tyrimas finansuotas Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę (VP1-3.1-ŠMM-07-K-02-008).

Lietuvio tapatybė emigracijos kontekste: lietuvių mamų auklėjimo patirtys auginančius vaikus Jungtinėje Karalystėje

Lithuanian identity in immigration: Lithuanian mothers' experiences of raising children in the United Kingdom

Rūta Buivydaite, Oxfordo Universitetas, Jungtinė Karalystė; ruta.buivydaite@psych.ox.ac.uk
Guida de Abreu, Oxford Brookes Universitetas

Emigracija ir globalizacija – neišvengiami šiuolaikinės visuomenės procesai. Per pastaruosius metus iš Lietuvos į kitas šalis išvyko apie 30 000 žmonių. Tyrimų, teikiančių duomenų apie emigracijos poveikį lietuvių tautinei tapatybei, kultūrinei adaptacijai bei psichologiniams išgyvenimams, nėra daug (Nesteruk & Marks, 2012). Pagrindinis šio tyrimo tikslas – išanalizuoti lietuvių tapatybės bei motinystės sampratą gyvenant ne gimtojoje šalyje.

Šiekiant šio tikslo buvo iškelti uždaviniai: • Aprašyti lietuvių mamų, auginančių vaikus Jungtinėje Karalystėje, patirtį. • Lyginant dvi kultūras iširti vaikų auklėjimo panašumus ir skirtumus, t.y. iširti, kaip mama suvokia savo vaiko tautinę ir kultūrinę tapatybę bei jos vystymąsi kitoje šalyje. • Nustatyti, kaip mamos praeities, dabarties ir ateities suvokimas daro įtaką jos vaikų asmenybės vystymosi suvokimui (išsilavinimui, pasiekimams). Tyrimas atliktas Lietuvių bendruomenės centre Londone, Jungtinėje Karalystėje. Tyrimo imtį sudarė 12 skirtingo išsilavinimo mamų nuo 29 iki 55 metų iš skirtingų socialinių sluoksnių. Tyrimo metodika — pusiau struktūruotas interviu. Tyrimo duomenys buvo analizuojami pagal tematinę analizę naudojant NVivo 10 programą.

Tyrimo rezultatai parodė, kad lietuvių tapatybė auginant vaiką ne gimtojoje šalyje yra svarbi. Mamoms svarbu auklėti vaikus „lietuviškais“ metodais. Tyrimas atskleidė, kad vaiko tautinės tapatybės vystymasis yra glaudžiai susijęs su sėkmingos mamos tapatybe. Be to, atsiskleidė kultūriniai skirtumai auklėjant vaikus. Kadangi britų auklėjimas buvo įvardytas kaip per daug laisvamaniškas ir neturintis pakankamai kontrolės, lietuvių mamos turėjo įdėti daugiau pastangų disciplinuodamos savo vaiką lyginant su jų motinystės patirtimi Lietuvoje. Taip pat mamos pastebėjo, kad vaikai Anglijoje tapo labiau priklausomi nuo tėvų negu augdami Lietuvoje. Tyrimas atskleidė ir tai, kad vaikų savarankiškumo trūkumas pareikalavo kompromisų auklėjimo srityje. Taip pat mamos praeities patirtis ir ateities tikslai atskleidė, kaip mama mato savo vaiką dabar.

Taigi šis tyrimas teikia duomenų apie tai, kaip lietuvių mamos suvokia savo vaikų vystymąsi gyvenamos Jungtinėje Karalystėje. Be to, tyrimas atskleidė kultūrinius skirtumus ir auklėjimo pokyčius persikėlus gyventi į kitą šalį. Galiausiai, tyrimo rezultatai aktualizavo lietuvių tapatybės puoselėjimo svarbą emigracijoje.

Atliekų rūšiavimo elgsena ir jos prielaidos tarp skirtingų asmenybės tipų jaunuolių

Recycling behavior and its antecedents among youths with different personality types

Mykolas Simas Poškus, Mykolo Romerio universitetas, mykolas_poskus@mruni.eu
Rita Žukauskienė, Mykolo Romerio universitetas, rzukausk@mruni.eu

Natūralios aplinkos išsaugojimas yra viena svarbiausių šių laikų problemų, todėl gamtai draugiškos elgsenos tyrimams skiriama vis daugiau dėmesio. Viena iš gamtai draugiškų elgsenų yra atliekų rūšiavimas. Šiuo tyrimu aiškintasi, kas lemia gimnazijos moksleivių rūšiavimo elgseną. Čia pristatomi 612 moksleivių (350 vaikinių ir 262 merginų nuo 13 iki 17 metų; amžiaus vidurkis – 15

metų), užpildžiusių asmenybės klausimyną (BFI) bei rūšiavimo elgsenos klausimyną, parengtą šiam tyrimui remiantis planuoto elgesio teorija. Dalyviai apklausti pamokų metu, jie pildė ir kitus klausimynus, kurie čia neaptariami. Klasterinė analizė atskleidė, jog dalyviai pagrįstai pasiskirsto į keturis klasterius: pozityvų, ekstravertišką, neurotišką ir negatyvų. Klasterių analizė atskleidė, kad jaunuolių ketinimas rūšiuoti, požiūris į rūšiavimą ir suvokta rūšiavimo elgsenos kontrolė reikšmingai skiriasi tarp klasterių: labiausiai išreikštu ketinimu rūšiuoti, teigiamu požiūriu į rūšiavimą bei didžiausia suvokta elgsenos kontrolė pasižymi pozityviam klasteriui priklausantys jaunuoliai; negatyviam klasteriui priklausantys asmenys pasižymi priešingais rezultatais; ekstravertų klasteris pasižymi išreikšta rūšiavimo elgsena, tačiau neturi ketinimo rūšiuoti, tuo tarpu neurotikų klasteris turi ketinimą rūšiuoti, tačiau nerūšiuoja. Sumodeliuotos struktūrinės lygtys atskleidė, jog kintamųjų sąsajos bei sąveikos taip pat skiriasi tarp klasterių. Rezultatai rodo, jog suprantant rūšiavimo bei kitas gamtai draugiškas elgsenas, privalu kreipti dėmesį ne tik į asmens požiūrį, suvoktą elgsenos kontrolę ar asmenines normas, tačiau ir į asmenybės bruožus, kadangi šie turi įtakos tam, kaip minėtieji veiksniai nulems elgseną. Tyrimu atskleista, jog skirtingų tipų jaunuolius rūšiuoti atliekas motyvuoja skirtingi veiksniai ir jų įtaka rūšiavimo elgsenai yra skirtinga. Tai skatina ateities tvarios elgsenos tyrimuose taikyti į asmenį orientuotą požiūrį, leidžiantį suprasti individualią žmonių motyvaciją elgtis draugiškai gamtai.

Patyčių ir psichosocialinių veiksnių sąsajos paauglystėje

The relationship of bullying and psychosocial factors in adolescence

Dovilė Valiūnė, Vytauto Didžiojo universitetas, psichologei.dovilei@gmail.com

Aidas Perminas, Vytauto Didžiojo universitetas

Lietuvos mokyklose patyčių dažnis lyginant su kitomis šalimis kol kas lieka vienas didžiausių (Zaborskis, 2014). Patyčių problematika yra aktuali, nes patyčios siejasi su įvairiais psichologiniais ir sveikatos sunkumais ne tik patyčių aukoms, bet ir patyčių sukėlėjams (Kub, Feldmen, 2015; Gvirdainis, Pocevičienė, 2009). Didėjant technologijų prieinamumui, dažnėja sąlyginai nauja patyčių forma – elektroninės patyčios (Randa ir kt., 2015). Taigi, kol patyčių paplitimas mokyklose ir elektroninėje erdvėje yra vis dar aktualus, svarbu atlikti tyrimus, įtraukiant įvairius psichosocialinius kintamuosius. Šios srities tyrinėjimas prisidėtų prie efektyvesnių prevencinių programų kūrimo (Bradshaw, 2015). Darbo tikslas – atrasti patyčių ir psichosocialinių veiksnių sąsajas paauglystėje. Tyrimo dalyvavo 577 tiriamieji (283 merginos; 294 vaikinai), kurių amžiaus vidurkis 15,2(±1,1). Patyčių patyrimas buvo matuojamas klausimais: *kaip dažnai kiti mokiniai tyčiojosi iš tavęs ir kaip dažnai tu tyčiojaisi iš kitų asmenų*; elektroninės patyčios buvo matuojamos klausimais: *kaip dažnai tyčiojaisi internete*. Savigarba – Rosenberg (1997) Savigarbos skale. Socialinis palaikymas – Multidimensine subjektyviai suvokiamo socialinio palaikymo skale (Zimet ir kt., 1988). Taip pat buvo naudojamas Galių ir sunkumų klausimynas (Goodman, 1997). Logistinė regresijos analizė parodė, kad tikimybę tapti patyčių auka didina mažesnė savigarba, patyčių agresoriaus patirtis ir mažesnis subjektyviai suvokiamas socialinis palaikymas iš draugų. Tikimybę tapti patyčių agresoriais didina mažesnis socialumas, patyčių aukos patirtis, aukštesnė savigarba, didesnis hiperaktyvumas ir vyriškoji lytis. Tikimybę tyčiotis elektroninėje erdvėje didina mažesnis socialumas, didesni elgsenos sunkumai, mažesnis socialinis palaikymas iš kitų ir dažnesnė aukos patirtis. Remiantis rezultatais galime teigti, jog siekiant sumažinti patyčių paplitimą svarbu dirbti su paauglių savigarba, patyčių dalyvavimo patirtimi. Siekiant sumažinti tikimybę tapti patyčių auka reiktų atkreipti dėmesį į paauglių tarpusavio santykius ir kaip jie vertina socialinį palaikymą iš draugų. Taip pat mažinant tikimybę tapti patyčių

agresoriais, reikia dirbti su paauglių socialumu bei hiperaktyvumu. Mažinant elektronines patyčias svarbu atkreipti dėmesį į subjektyviai suvokiamą socialinį palaikymą iš kitų, patyčių patirtį, socialumą ir elgesio sunkumus.

Paauglių agresijos ir automatinį minčių ryšys

The relationship of aggression and automatic thoughts among adolescents

Dovilė Valiūnė, Vytauto Didžiojo universitetas, psichologei.dovilei@gmail.com

Aidas Perminas, Vytauto Didžiojo universitetas

Agresyvus elgesys paauglystės laikotarpiu yra viena dažniausių problemų, keliančių įvairių sunkumų tiek agresoriui, tiek aplinkai (Pridis ir kt., 2014). Todėl svarbu ieškoti efektyviausių pagalbos būdų, mažinančių agresyvų elgesį. Šiuo metu aktualūs tyrimai, kurie nagrinėja paauglių agresijos priežastis, nes tai leidžia parinkti tinkamiausias prevencines programas ir jas tobulinti (Yavuzer ir kt., 2014). Todėl svarbu atsižvelgti į elgesio atsiradimą aiškinančių teorijų konstruktus. Pagal kognityvinę-elgesio teoriją, automatinės mintys, kurios yra kognityvinės reakcijos į tam tikrą stimulą, sukelia elgesį (Beck, 2008). Taigi agresyviai besielgiančių būdingiausių automatinį minčių atskleidimas, prisidėtų prie prevencinių programų tobulinimo. Darbo tikslas – atrasti paauglių agresyvaus elgesio ir automatinį minčių ryšį. Tyrime dalyvavo 577 tiriamieji (283 merginos; 294 vaikinai), kurių amžiaus vidurkis 15,2 ($\pm 1,1$). Buvo naudotas Buss ir Perry (1992) agresijos klausimynas, kurį sudaro keturios poskalės: fizinės agresijos, verbalinės agresijos, pykčio ir priešiško. Automatinės mintys buvo matuojamos Vaikų automatinį minčių skale (Schniering, Rapee, 2002), kurią sudaro fizinių grėsmių, asmeninių nesėkmių, priešiško poskalės. Tiesinės regresijos modelis parodė, jog vaikų fizinę agresiją prognozuoja priešiškos mintys; verbalinę agresiją – priešiškos mintys, mintys apie asmenines nesėkmes ir fizinės grėsmės; pyktį – asmeninės nesėkmės, priešiškos mintys; priešiškumą – mintys apie asmenines nesėkmes. Merginoms fizinę agresiją, pyktį prognozuoja priešiškos mintys ir mintys apie fizinės grėsmės; verbalinę agresiją – priešiškos mintys; priešiškumą – mintys apie fizinės grėsmės ir asmenines nesėkmes. Remiantis rezultatais galima teigti, kad svarbu paauglius mokyti atpažinti savo automatines mintis apie priešiškumą, fizinės grėsmės ir asmenines nesėkmes.

Žemaitijos regiono paauglių suicidiškumo, nuostatų savižudybių atžvilgiu ir bendravimo šeimoje sąsajos

Links between suicidal expression, attitudes towards suicide, and family communication among adolescents in Zemaitija district

Roberta Dirgėlaitė, LCC tarptautinis universitetas, r.dirgelaite@gmail.com

Gina Levickienė, LCC tarptautinis universitetas, glevickiene@lcc.lt

Įvadas. Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje padaugėjo paauglių savižudybių. Nors daugėja tyrimų analizuojančių šią problemą, kol kas ne daug dėmesio skiriama paauglių suicidiškumo tyrimams. Lietuvos ir užsienio autoriai kalba apie socialinės aplinkos svarbą bei pabrėžia, kad nepalankūs santykiai šeimoje ar bendraamžių grupėje yra susiję su paauglių suicidiškumu (Milner et al., 2013; Pečiulionienė, 2010; Zaborskis et al., 2002). Šio tyrimo tikslas – ištirti sąsajas tarp paauglių suvokiamo bendravimo šeimoje, jų nuostatų savižudybių atžvilgiu bei suicidiškumo ir išanalizuoti, ar bendravimas šeimoje yra reikšmingas pridėtinis veiksnys prognozuojant paauglių suicidiškumą.

Metodika. Tyrime dalyvavo 142 moksleiviai (89 merginos ir 53 vaikinai) iš šešių Žemaitijos regiono mokyklų. Dalyvių amžiaus vidurkis - 16,6. Apklausiai naudotas Nuostatų savižudybių atžvilgiu klausimynas (Gailienė, Skruibis, Labanauškaitė, 2008), Šeimos bendravimo klausimynas (Barnes, Olson, 2010) bei sociodemografinė anketa. Po tyrimo dalyviai buvo pakviesti dalyvauti psichoedukacinėje paskaitoje apie savižudybių prevenciją.

Rezultatai. Tyrimo duomenimis, 78,8 proc. (n=112) apklausos dalyvių įvardijo tam tikrą savižudybės riziką, 7 proc. (n=10) nurodė, kad per pastaruosius metus bent kartą mėgino žudytis. Nustatytos statistiškai reikšmingos sąsajos tarp nuostatų savižudybių atžvilgiu, paauglių suicidiškumo ir bendravimo šeimoje ypatumų. Siekiant nustatyti, kiek nuostatos savižudybių atžvilgiu ir bendravimas šeimoje svarbūs prognozuojant paauglių suicidiškumą, atlikta hierarchinė regresinė analizė. Gautas statistiškai reikšmingas regresijos modelis, paaiškinantis 31 proc. duomenų sklaidos. Papildomai atlikta tiriamoji faktorinė analizė parodė vienatvės ir savižudybės smerkimo faktorių svarbą analizuojant šios imties paauglių nuostatas savižudybių atžvilgiu.

Diskusija. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didelė dalis Žemaitijos regiono paauglių patiria suicidiškumo riziką. Bendravimo šeimoje ypatumai yra svarbus veiksnys paauglių suicidiškumo procese, todėl tikslinga tolimesniuose tyrimuose atkreipti dėmesį į galimą priežastinį ryšį tarp paauglių suicidiškumo ir bendravimo šeimoje. Skirtingai nuo ankstesnių tyrimų, vienatvė buvo statistiškai reikšmingai susijęs su suicidiškumu ir vyravo kaip priežastis pateisinti savižudybę.

Išvados. Tyrime rasta iki šiol neanalizuoto bendravimo šeimoje aspekto svarba tiriant paauglių savižudybės riziką ir nuostatas savižudybių atžvilgiu. Taip pat pastebėta vienatvės reikšmė paauglių nuostatoms savižudybių atžvilgiu ir jų suicidiškumui. Šie rezultatai gali būti naudingi psichologų praktikoje ir moksliniuose tyrimuose tobulinant paauglių savižudybės prevencijos programas.

Vyresnių klasių merginų vienišumo ir nepasitenkinimo kūno vaizdu sąsajos

Relationships among loneliness and body image dissatisfaction in adolescent girls

Eglė Urvelytė, Vytauto Didžiojo universitetas, e.urvelyte@yahoo.com

Aidas Perminas, Vytauto Didžiojo universitetas

Vienišumas – emocinė būseną, kuomet žmogus jaučia socialinių ryšių stygių ir izoliacijos nuo kitų žmonių jausmą (Frankl, 2006). Tyrimais nustatytos sąsajos tarp vienišumo ir įvairių klinikinių sutrikimų, tokių kaip depresija (Heinrich, Gullone, 2006). Paauglystės laikotarpis siejamas su vienišumo padidėjimu, todėl svarbu tyrinėti vienišumo ir įvairių veiksmų sąsajas siekiant suprasti, kokie faktoriai yra svarbūs prognozuojant paauglių vienišumo jausmą (Spithoven, Bijtebier ir kt., 2015). Pastaraisiais dešimtmečiais paauglių grupėje ypatingai paplito susirūpinimas kūno vaizdu, bei nepasitenkinimas juo (Mousa, Mashal, Al-Domi HA, Jibril MA, 2010). Ankstesniais tyrimais nustatytos sąsajos tarp vienišumo ir valgymo sutrikimų išsivystymo (Pritchard, Yalch, 2009), o nepasitenkinimas kūno vaizdu įvardijamas kaip svarbiausias valgymo sutrikimų rizikos veiksnys (Stice, 2000). Šio tyrimo tikslas – nustatyti vyresnių klasių merginų vienišumo ir nepasitenkinimo kūno vaizdu sąsajas. Tyrimas atliktas vienoje Kauno mokykloje. Apklaustos 78 mokinės, kurių amžius nuo 14 iki 17 metų, amžiaus vidurkis 15,52. Nepasitenkinimas kūno vaizdu nustatytas daugiadimensiu santykio su savo kūnu klausimynu (MBSRQ) (Cash, 1990). ULCA vienišumo skalė (3 versija, Russell, 1996) naudota merginų patiriamam vienišumo jausmui įvertinti.

Rezultatai parodė, kad vienišumas reikšmingai siejasi su didesniu susirūpinimu svoriu, mažesniu pasitenkinimu kūno sritimis bei prastesniu išvaizdos vertinimu. Palyginus merginų nepasitenkinimą kūno vaizdu dvejose grupėse (patiriančių mažiau ir daugiau vienišumo) bei atsižvelgiant į KMI,

rezultatai parodė, kad egzistuoja nepasitenkinimo kūno vaizdu skirtumai dvejose vienišumo grupėse tik merginoms, kurių KMI yra per mažas. Tuo tarpu nepasitenkinimo kūno vaizdu skirtumai tarp normalaus ir per didelio svorio merginų, atsižvelgiant į vienišumą – nenustatyti. Nustatytos sąsajos atskleidžia, kad abu šie paauglystėje būdingi reiškiniai yra susiję tarpusavyje, tačiau reikalingi išsamesni tyrimai prisidedant prie šių reiškinų prognostinės vertės vienas kitam, bei ryšio kryptingumo įvertinimo.

Ar priklausymas religinei bendruomenei gali paveikti lyčių vaidmenų suvokimą? Romos katalikų atvejis

Does religious affiliation influence gender roles' perception of? The case of Roman Catholics

Vita Arlickienė, Vytauto Didžiojo universitetas, arlickiene.vita@gmail.com

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Lyčių vaidmenys kinta, moterys dažniau užima vadovaujančias pareigas, daugiau dirba, o vyrai vis dažniau pasirenka stereotipiškai vertinamą moterišką darbą. Tradicinis požiūris užleidžia vietą egalitariniam požiūriui. Galima pastebėti, kad kultūra lemia lyčių vaidmenų suvokimą, tačiau priklausymas religinei bendruomenei taip pat prie to prisideda. Šiuo tyrimu siekiama palyginti Romos katalikų tikinčiųjų ir savęs religinei bendruomenei nepriskiriančių asmenų lyčių vaidmenų suvokimą.

Tyrimė dalyvavo 82 asmenys (50 moterų ir 32 vyrai), iš jų 57 asmenys – Romos katalikai, 25 asmenys nepriskyrė savęs jokiai religinei bendruomenei. Respondentų amžius buvo nuo 18 iki 59 metų, vidurkis – 30,23 m. Lyčių vaidmenų suvokimui įvertinti buvo naudoti du klausimynai: asmenybės savybių klausimynas (Extended Personal Attributes Questionnaire) (Spence ir kt., 1979) ir absoliutaus bendruomeniškumo skalė (Unmitigated Communion Scale) (Helgeson, Fritz, 1998). Šiame tyrimė abiejų naudotų skalių vidinio suderinamumo koeficientai buvo pakankami statistinei analizei atlikti. Papildomai buvo užduoti demografiniai klausimai.

Asmenys, priskiriantys save Romos katalikų bendruomenei, labiau palaikė tradicinį požiūrį į lyčių vaidmenis nei tai darė netikintys. Pastebėta, kad tikintieji tipišką moterišką savybes priskyrė moterims, o netikintys tas pačias savybes priskyrė abiem lytims. Tipišką vyrišką savybes tikintieji priskyrė tik tipiškiems vyrams, o netikintieji tas pačias savybes priskyrė abiem lytims. Tikinčios moterys labiau palaikė tradicinį požiūrį abiejų lyčių atžvilgiu, nei tikintys vyrai. Tokio skirtumo nepastebėta tarp netikinčiųjų. Savybių priskyrimas atskiroms lytims nebuvo susijęs su kitais demografiniais rodikliais.

Pasitvirtino, kad tikintiesiems labiau būdingas tradicinis požiūris lyčių vaidmenų atžvilgiu. Tarp šių asmenų labiau išreikšti lyčių skirtumai vertinant vyro ir moters vaidmenis. Kai religijose Dieviškoji jėga yra vyriškos lyties „jis“, tikintieji linkę palaikyti tradicinį požiūrį. Religinis mokymas iš dalies palaiko skirtingus vaidmenis, paremtus lygiavertiškumu, kuo labiau asmuo priima bažnyčios mokymą, tuo ryškiau gali atsiskleisti vaidmenų pasiskirstymas. Skirtumas gali egzistuoti dėl to, kad netikintieji labiau veikiami kultūrinių – visuomeninių veiksnių.

Taigi, lyčių vaidmenų suvokimas bei priskyrimas atskiroms lytims, skiriasi tarp tikinčiųjų ir netikinčiųjų. Tikintieji labiau laikosi tradicinio požiūrio, o netikintys asmenys - egalitarinio požiūrio.

Darbuotojų konfliktų, kylančių dėl santykių ir užduočių, ryšys su pasitenkinimu darbu

The relationship between employees' task and relationship conflicts and job satisfaction

Birutė Paplauskaitė, Vytauto Didžiojo universitetas, birutepaplauskaite@yahoo.com

Loreta Bukšnytė-Marmienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Anot A. Kiaunytės ir A. Ruškaus (2010), konfliktai organizacijoje yra siejami su nepasitenkinimu profesinėmis sąlygomis, darbo rezultatais ir veiklos vertinimu. Tačiau skirstydami konfliktus į kylančius dėl santykių ir kylančius dėl užduočių, daugelis psichologų aptinka skirtumus tarp jų (pvz., Lu, Zhou ir Leung, 2011). Konfliktai, kylantys dėl santykių, dažniau siejami su sumažėjusiu pasitenkinimu darbu (pvz., De Dreu ir Weingart, 2003), o konfliktų, kylančių dėl užduočių, pasekmės pasitenkinimui darbu yra nevienareikšmės, t. y. tiek teigiamos, tiek neigiamos (pvz., Friedmann, Tidd, Currall, Tsai, 2000). Be to, įdomūs ir konfliktų pasireiškimo bei darbuotojų pasitenkinimo darbu skirtumai skirtingose – valstybinėse ir privačiose – organizacijose, kas iki šiol nebuvo plačiau tyrinėta lietuvių autorių darbuose. Tyrimo tikslas - nustatyti darbuotojų konfliktų, kylančių dėl santykių ir užduočių, ryšį su pasitenkinimu darbu. Darbuotojų konfliktai, kylantys dėl santykių ir užduočių, vertinti K. A. Jehn Konfliktų grupės viduje skalės (angl. Intragroup Conflict Scale), pasitenkinimas darbu – P. E. Spector Pasitenkinimo darbu skale (angl. Job Satisfaction Survey; JSS). Tyrime dalyvavo 175 Kauno miesto organizacijų darbuotojai – 90 dirbančių valstybinėje organizacijoje ir 85 dirbančių trijose privačiose organizacijose. Tyrimo duomenys buvo analizuojami naudojantis statistiniu paketu SPSS 17.0. Gauti rezultatai parodė, kad darbuotojai, dirbantys valstybinėje organizacijoje patiria daugiau konfliktų, kylančių dėl santykių ir užduočių, lyginant su darbuotojais, dirbančiais privačiose organizacijose, o darbuotojai, dirbantys privačiose organizacijose, jaučia didesnę pasitenkinimą darbu, lyginant su darbuotojais, dirbančiais valstybinėje organizacijoje. Nustatyta, kad darbuotojų konfliktai, kylantys dėl santykių ir užduočių, yra neigiamai susiję su darbuotojų pasitenkinimu darbu. Gauti rezultatai gali pagelbėti sprendžiant įvairias problemas bei konfliktus organizacijose, priimant sprendimus ir siekiant efektyvesnio organizacijos, tiek valstybinės, tiek privačios, funkcionavimo bei vystymosi, taip pat bandant giliau suvokti konfliktus bei jų ryšį su darbuotojų pasitenkinimu darbu. Pagrindinė tyrimo išvada – darbuotojų konfliktai, kylantys tiek dėl santykių, tiek dėl užduočių, yra neigiamai susiję su darbuotojų pasitenkinimu darbu.

Kūrybiškas darbuotojas – pozityvus požiūris į organizaciją

The creative employee - a positive approach to the organization

Kristina Kovalčikienė, Vytauto Didžiojo universitetas, k.kovalcikiene@smf.vdu.lt

Giedrė Genevičiūtė-Janonienė, Lietuvos psichologų sąjunga, g.geneviciutejanoniene@gmail.com

Justina Gaubė, ŽŪB „Nematekas“, justina.gaubė@gmail.com

Kūrybiškumas darbo vietoje yra neabejotinai viena svarbiausių šiuolaikinio darbuotojo charakteristikų, padedančių verslo įmonėms išlaikyti konkurencingumą (Maceika ir kt., 2007; Stripeikis, Ramanauskas, 2011; Zabelavičienė, Zabelavičius, 2010). Tyrimai patvirtina, kad labiau kūrybiški darbuotojai yra daugiau patenkinti darbu, labiau įsipareigoję organizacijai, mažiau priešinosi

pokyčiams organizacijoje, jiems priskiriama daug kitų pozityvių charakteristikų (pvz., Gong et al., 2009; Jafri, 2010; Yalmaz, Izgar, 2009; Shalley et al., 2000; Zhang, Bartol, 2010). Kyla klausimas, galbūt kūrybiški darbuotojai yra linkę palankiau subjektyviai vertinti įvairius individualius ir organizacinius veiksnius. Todėl šio pranešimo tikslas – atskleisti subjektyviai vertinamo darbuotojų kūrybiškumo ir įvairių organizacijos funkcionavimo aspektų sąsajas.

2015 m. balandžio - birželio mėn. buvo atliktas tyrimas, kuriame dalyvavo 240 Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje dirbančių darbuotojų iš skirtingų įvairaus dydžio ir paskirties organizacijų. Pagrindiniai organizacijos funkcionavimo aspektai matuoti Weisbord (1976) organizacijos diagnostikos klausimynu, kuris apima šiuos organizacijos funkcionavimo aspektus: organizacijos tikslus, struktūrą, vadovavimą, santykius, paskatinimus, naudingas priemones ir požiūrį į pokyčius. Subjektyviai vertinamas darbuotojų kūrybiškumas – polinkis kurti ir originaliai spręsti problemas, buvo matuotas Kūrybiškumo skale (Zhou, George, 2001).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad labiau kūrybiški darbuotojai, palyginus su mažiau kūrybiškais: (1) geriau vertina aiškiai suformuluotus ir suprantamus tikslus; (2) geriau vertina pastovų dialogą ir gerus santykius su vadovybe, aiškius tiesioginių vadovų nurodymus bei palaikymą; (3) geriau vertina tarpasmeninius santykius darbe, galimybes atviriems pokalbiams apie išskylančias darbo problemas; (4) geriau vertina vadovo veiksmų, turimos informacijos, organizacijoje taikomų sutelkimo, planavimo ir kontrolės būdų vaidmenį darbinės veiklos atlikimui.

Apibendrinus galima teigti, kad labiau kūrybiški darbuotojai (subjektyviu vertinimu) yra reiklesni sau ir darbo aplinkai, todėl tam tikrus dalykus labiau linkę pastebėti ir vertinti. Kita vertus, tikėtina, kad kūrybiškesni darbuotojai net ir kylančius sunkumus linkę vertinti kūrybiškai – kaip iššūkius ir galimybes. Kaip bebūtų, organizacijų tyrėjai turėtų atkreipti dėmesį, kad labiau kūrybiški darbuotojai iš principo linkę pozityviau vertinti visus organizacijos funkcionavimo aspektus, nei mažiau kūrybiški.

Emocinę paramą teikiančių organizacijų savanorių asmenybės bruožų ir įsitraukimo į savanorišką veiklą sąsajas

The relationship between personality traits and work engagement among volunteers providing emotional support

Gintarė Mikalajūnaitė, Vytauto Didžiojo universitetas, g.mikalajunaite@gmail.com

Loreta Bukšnytė-Marmienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Savanoriška veikla yra pripažįstama ir vertinama, kaip svarbi visuomenės veiklos dalis, atnešanti naudą ne tik savanoriams, bet ir organizacijoms priimančioms savanorius. Analizuojant savanorių asmenybės bruožų ir įsitraukimo į savanorišką veiklą sąsajas, galima imtis tikslingesnių priemonių įsitraukimo į veiklą didinimui ir taip išlaikyti savanorius organizacijoje ilgiau (Zecca, 2015). Šio tyrimo tikslas - nustatyti emocinę paramą teikiančių organizacijų savanorių asmenybės bruožų ir įsitraukimo į savanorišką veiklą sąsajas. Tyrime dalyvavo 195 emocinę paramą teikiančios organizacijos savanoriai. Įsitraukimas į veiklą buvo matuojamas naudojant Utrecht įsitraukimo į darbą klausimyno sutrumpintą versiją UWES-9 (Utrecht work engagement scale – UWES) (Schaufeli ir Bakker, 2003). Asmenybės bruožams tirti buvo naudotas Penketo svarbiausių bruožų klausimynas (Big Five Inventory – BFI) (John et al., 2008; Benet-Martinez ir John, 1998). Tyrimo rezultatai parodė, jog, priešingai nei buvo tikėtasi, emocinę paramą teikiančių organizacijų savanorės moterys yra labiau linkę įsitraukti į savanorišką veiklą nei savanoriai vyrai. Taip pat nustatyta, jog įsitraukimas į savanorišką veiklą neigiamai siejasi su neurotizmu savanorių (laiškų) mokytojų grupėje. Bendroje

imtyje emocinę paramą teikiančių organizacijų savanorių asmenybės bruožai siejasi su įsitraukimu į savanorišką veiklą: ekstraversija, atvirumas patyrimui, sutariamumas ir sąmoningumas teigiamai siejasi su emocinę paramą teikiančių organizacijų savanorių įsitraukimu į savanorišką veiklą, o neurotizmas neigiamai siejasi su emocinę paramą teikiančių organizacijų savanorių įsitraukimu į savanorišką veiklą. Savanorių asmenybės bruožų tyrimai gali būti naudingi tobulinant atrankų procedūras ir vystant intervencines programas organizacijose, kai siekiama numatyti savanorių poreikius, reikiamas darbo charakteristikas ir tokiu būdu didinti įsitraukimą į veiklą. Pagrindinė tyrimo išvada: bendroje imtyje emocinę paramą teikiančių organizacijų savanorių asmenybės bruožai yra reikšmingai susiję su įsitraukimu į savanorišką veiklą: kuo labiau išreikšta ekstraversija, atvirumas patyrimui, sutariamumas, sąmoningumas ir kuo mažiau išreikštas neurotizmas, tuo labiau išreikštas emocinę paramą teikiančių organizacijų savanorių įsitraukimas į savanorišką veiklą.

PSICHOLOGIJA SVEIKATOS PUOSELĖJIMUI IR IŠSAUGOJIMUI

Subjektyvioji ir psichologinė gerovė: tik psichologija ar ir biologija? Literatūros apžvalga

Subjective and psychological well-being: only psychology or and biology? Literature review

Andrius Šmitas, Vytauto Didžiojo universitetas, andrius@mikrovisata.net

Loreta Gustainienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Subjektyvioji ir psichologinė gerovė yra siejamos su geresne fizine ir psichine sveikata (Diener, Chan, 2011; Ryff, 2014). Pastaruoju metu gerovės tyrimuose imtasi ieškoti šių ryšių patvirtinimo greta gerovės aspektų analizuojant ir biologinius bei neurobiologinius reiškinius (Ryff, 2014), akcentuojamas poreikis šiuos tyrimus praplėsti ir pagilinti, nes tai yra svarbu adaptyviam ir efektyviam asmens funkcionavimui (Ryff, 2014). Nepaisant kylančio atliktų tyrimų analizės poreikio išsamesnė literatūros analizė nėra atlikta.

Tyrimo metodas. Mokslinės literatūros duomenų bazėse (Pubmed, Sciencedirect, Ebsco, Wiley) publikuojamų tyrimų analizė. Tyrimo tikslas – naujausios mokslinės literatūros duomenimis įvertinti skirtingų gerovės tipų sąsajas su biologiniais ir neurobiologiniais reiškiniais.

Rezultatai. Apžvelgus mokslinę literatūrą galima teigti, kad tiek žemesnė psichologinė, tiek subjektyvioji gerovė yra susijusi su įvairiais biologiniais rodikliais (pvz., aukštesniu C reaktyvinio baltymo kiekiu, mažesniu didelio tankio lipoproteinų kiekiu – „geruoju“ cholesteroliu, didesne liemens apimtimi), kurie, savo ruožtu, yra siejami su pataloginėmis būsenomis. Ir subjektyvioji, ir psichologinė gerovė siejosi tiek su smegenų struktūros ypatumais (pvz., pilkosios masės tūriu dešiniojoje izoliuotoje žievėje (angl. insular cortex), tiek su aktyvumu specifinėse smegenų zonose (pvz., orbitofrontalinėje žievėje), tiek su specifiniu elektriniu aktyvumu (pvz., Alfa asimetrija).

Išvados. Didesnė subjektyvioji ir psichologinė gerovė yra susijusi su sveikatai palankiais biologiniais rodikliais. Subjektyvioji ir psichologinė gerovė taip pat pasižymi skirtingais specifiniais smegenų struktūros ypatumais, aktyvumu tam tikrose smegenų zonose, tiek specifiniu elektriniu aktyvumu.

Diskusija. Gauti rezultatai rodo, kad gerovė yra susijusi tiek su konkrečiais biologiniais žymenimis, kurie, savo ruožtu, siejasi su sveikatos būkle, tiek su neurobiologiniais ypatumais, tačiau reikalinga išsamesnių tyrimų šioje srityje.

Kompensaciniai sveikatos įsitikinimai, sveikatai nepalankus elgesys ir agresija: sąsajos 16 – 18 m. amžiuje

Compensatory health beliefs, health risk behaviour and aggression: relations in 16 – 18 years old

Loreta Zajančauskaitė-Staskevičienė, Vytauto Didžiojo universitetas,
l.zajanckauskaite@smf.vdu.lt

Gintarė Janaruskaitė, Lukšių Vinco Grybo gimnazija

Paauglystėje labiau išreikštas agresyvumas siejasi su stipriau išreikštu sveikatai nepalankiu elgesiu, o prevencija, skirta agresyvaus elgesio mažinimui, sumažina sveikatai žalingų medžiagų vartojimo tikimybę. Sveikatai nepalankus elgesys susijęs ir su kompensaciniais sveikatos įsitikinimais, kurie leidžia pateisinti nusižengimus sveikos gyvensenos taisyklėms, išsprendžia vidinį konfliktą, kai asmuo žino, jog elgesys žalingas sveikatai, bet vis tiek jį tęsia. Paauglystėje patiriamieji prieštarinių motyvų konfliktai – dirva kompensaciniams sveikatos įsitikinimams formuotis, todėl tikslinga pastarąjį reiškinį analizuoti būtent paauglystėje. Tyrimo tikslas – nustatyti 16–18 metų paauglių sveikatai nepalankaus elgesio sąsajas su agresyvumu ir kompensaciniais sveikatos įsitikinimais.

Metodika. Tyrime dalyvavo 277 tiriamieji, 137 vaikinai ir 140 merginų. Sveikatai nepalankiam elgesiui vertinti pasirinktas L.A. Irish Sveikatai rizikingo elgesio klausimynas (angl. Health Risk Behaviours Inventory, 2011), naudotas keturios sveikatai nepalankaus elgesio skalės: nepakankamas fizinis aktyvumas, neracionali mityba, rūkymas, alkoholio vartojimas. Agresyvumas vertintas A. H. Buss ir M. Perry Agresijos klausimynu (angl. The Buss-Perry Aggression Questionnaire, 1992), naudotos trys agresyvumo skalės: fizinė agresija, pyktis, priešiškumas. Kompensaciniai sveikatos įsitikinimai vertinti B. Knäuper, M. Rabiau, O. Cohen ir N. Patriciu Kompensacinių sveikatos įsitikinimų klausimynu (angl. Compensatory Health Beliefs Scale, 2004), naudotos trys skalės: įsitikinimai dėl sveikatai žalingų medžiagų vartojimo, įsitikinimai dėl maitinimosi ir miego, įsitikinimai dėl svorio reguliavimo.

Rezultatai. Rezultatai atskleidė, jog kompensacinių sveikatos įsitikinimų indėlis ($\beta = 0,293$, $p = 0,001$) į sveikatai nepalankaus elgesio prognozę didesnis nei agresyvumo ($\beta = 0,149$, $p = 0,011$). Nustatytos įsitikinimų grupės labiausiai susijusios su sveikatai nepalankiu elgesiu – kompensaciniai įsitikinimai dėl sveikatai žalingų medžiagų vartojimo ($\beta = 0,333$, $p = 0,001$) ir svorio reguliavimo ($\beta = 0,212$, $p = 0,004$).

Diskusija. Rezultatai naudingi planuojant prevencines priemones, padeda išskirti tikslines grupes, kurioms ypač svarbus su sveikata susijusio elgesio ugdymas – tai prasčiau vertinantys savo sveikatą, prasčiau besimokantys, agresyvaus elgesio paaugliai.

Išvada. Paauglių labiau išreikštas sveikatai nepalankus elgesys siejasi su stipriau išreikštu agresyvumu ir tvirtesniais kompensaciniais sveikatos įsitikinimais, šie ryšiai skiriasi priklausomai nuo demografinių veiksnių. Sveikatai nepalankesnę elgesį prognozuoja blogesnis sveikatos vertinimas, žemesni pažangumo rodikliai, labiau išreikštas agresyvumas ir stipresni kompensaciniai sveikatos įsitikinimai.

Sąsaja tarp studentų ankstyvųjų neadaptivių schemų ir bulimijai būdingų simptomų išreikštumo

Relationship between students' early maladaptive schemas and characteristic symptoms of bulimia

Kamilė Dinigevičiūtė, Vytauto Didžiojo universitetas, dinigeviciute.kamile@gmail.com
Aidas Perminas, Vytauto Didžiojo universitetas

Ivadas. Remiantis TLK-10-AM, bulimija apibūdinama kaip valgymo sutrikimas, kuriam būdingi persivalgymo ir po jo sekantys vėmimo epizodai, siekiant išvengti svorio priaugimo. Manoma, kad elgesys, pasireiškiantis persivalgymo bei vėmimo epizodais, bet nepasiekiantis klinikinio lygio, sudaro bulimijos išsivystymo riziką (Garner, 1982). Tyrimais nustatyta, kad moterims, kurioms diagnozuota bulimija, yra būdingos neadaptivių kognityvinės schemos (Waller, 2000). Neadaptivių kognityvinės schemos apibūdinamos kaip ankstyvoje vaikystėje išsivystantys ir gyvenimo eigoje besikartojantys disfunkciniai kognityviniai ir emociniai modeliai. Dauguma tyrimų, siekiant išsiaiškinti bulimijai būdingų simptomų sąsajas su kognityvinėmis schemomis, yra atlikti klinikinėse imtyse (Waller, 2001; Hartt, 2002; Hinrichsen, 2007) ir tik nedaugelis – neklinikinėse, o gauti rezultatai nėra vienareikšmiški (Cooper, 2005; Jenkins, 2013). Galimybė geriau suprasti neadaptivių schemų reikšmę aukšta bulimijos rizika pasižyminčių merginų neklinikinėje imtyje padėtų geriau suprasti bulimijos išsivystymo riziką bei būtų naudinga kuriant prevencines programas (Ruisoto, 2015). Šio tyrimo tikslas – įvertinti ankstyvųjų neadaptivių schemų ir bulimijai būdingų simptomų išreikštumo sąsajas neklinikinėje imtyje.

Metodika. Bulimijai būdingų simptomų išreikštumas įvertintas Valgymo elgesio klausimyno (EAT) (Garner, 1982) Bulimijos ir perdėto susirūpinimo maistu skale, kurios Cronbach α – 0,628. Ankstyvosios neadaptivių schemos įvertintos Young schemų klausimyno trumpąja forma (YSQ-S3) (Young, 2014), sudaryta iš 18 schemas atspindinčių poskalių, kurių Cronbach α – nuo 0,629 iki 0,858. Tyrime dalyvavo 84 merginos, kurių amžius 20-27m. (M=21,9; SD=1,24).

Rezultatai. Atlikus bulimijos ir perdėto susirūpinimo maistu bei kognityvinių schemų koreliacinę analizę, nustatyta, kad didesnis bulimijai būdingų simptomų išreikštumas susijęs su stipresnėmis nerealistinių standartų ($r=0,401$; $p=0,0001$), pesimizmo/nerimo ($r=0,376$; $p=0,001$), susiliejimo ($r=0,375$; $p=0,001$), apleidimo ($r=0,352$; $p=0,001$), pasiaukojimo ($r=0,333$; $p=0,003$), savęs baudimo ($r=0,306$; $p=0,006$), nekompetencijos ir priklausomybės ($r=0,291$; $p=0,011$), pasidavimo kitų kontrolei ($r=0,288$; $p=0,011$), pripažinimo siekimo ($r=0,269$; $p=0,017$), pažeidžiamumo ($r=0,260$; $p=0,023$) ir nepasitikėjimo ($r=0,234$; $p=0,050$) kognityvinėmis schemomis.

Diskusija. Tyrimo metu gauti rezultatai galėtų būti pritaikyti rengiant prevencines programas merginoms, pasižyminčioms stipresniu bulimijai būdingų simptomų išreikštumu.

Išvada. Studentų stipresnis bulimijai būdingų simptomų išreikštumas yra susijęs su stipresnėmis ankstyvosiomis neadaptiviomis kognityvinėmis schemomis.

Studentų dėkingumo bruožo ir socialinio palaikymo sąsajos su sveikatai palankiu elgesiu

The relation of students' gratitude and social support with their health-related behaviour

Danutė Savickaitė, Vytauto Didžiojo universitetas, tsdancing@gmail.com

Rytis Pakrošnis, Vytauto Didžiojo universitetas

Išvadas. Sveikatai palankus elgesys yra vienas iš svarbių veiksnių, galinčių apsaugoti nuo įvairių susirgimų. Ypač jis yra svarbus studentams, kurie pereidami į jauno suaugusio amžių pradeda savarankišką gyvenimą ir formuoja naujus gyvenimo įpročius. Tyrimai rodo, kad dauguma studentų maitinasi nereguliariai, vartoja nepakankamai vaisių ir daržovių ir per daug saldumynų, o reguliariai mankština tik kas penktas Lietuvos studentas, dėl to svarbu nagrinėti veiksnius, galinčius prisidėti prie sveikatai palankaus elgesio palaikymo. Šiame tyrime buvo nagrinėta dvejų veiksnių – dėkingumo bruožo ir socialinio palaikymo sąsaja su sveikatai palankiu elgesiu.

Metodika. Dėkingumo bruožui vertinti buvo naudojamas Dėkingumo, gausos ir įvertinimo testas GRAT (angl. Gratitude, resentment and appreciation test, Watkins, Grimm, Hailu, 1998), socialiniam palaikymui matuoti buvo pasirinkta Socialinio palaikymo skalė (angl. The Medical Outcomes Study Social Support Survey, Sherbourne, Stewart, 1991), sveikatai palankiam elgesiui tirti – Gyvenimo būdo klausimynas (Pukinskaitė, Žentelytė, 2014). Tyrime dalyvavo 331 tiriamasis (vyrai: n=87 (26,3%), moterys: n=244 (73,7%)), amžiaus intervalas: 18 – 26 metai (vidurkis 21 metai), iš Vytauto Didžiojo universiteto pirmos ir antros studijų pakopos įvairių fakultetų studentų.

Rezultatai. Nustatyta, kad studentėms moterims, kurios pasižymi didesniu dėkingumo bruožo išreikštumu, būdingas labiau sveikatai palankus elgesys, nei studentėms, kurios pasižymi mažesniu dėkingumo bruožo išreikštumu. Studentams, kurie pasižymi didesniu socialiniu palaikymu, nėra būdingas labiau sveikatai palankus elgesys, nei studentams, kurie pasižymi mažesniu socialiniu palaikymu. Studentėlių moterų grupėje dėkingumo bruožo prognostinė vertė sveikatai palankiam elgesiui yra didesnė negu socialinio palaikymo prognostinė vertė.

Diskusija. Rezultatai, rodantys, kad dėkingumas teigiamai siejasi su sveikatai palankiu elgesiu, leidžia planuoti profilaktines priemones, kurių metu stiprinant šią savybę dar nuo paauglystės, būtų siekiama formuoti tokią asmenybę, kuri ateityje sugebėtų elgtis sveikatai palankesniu būdu.

Išvados. Tyrimo metu buvo atskleista dėkingumo, kaip psichologinio veiksnio, ir socialinio palaikymo, kaip socialinio veiksnio, svarba studentų sveikatai palankiam elgesiui.

Moterų nepasitenkinimo kūnu reikšmė įsitraukimui į krūtų savitikrą

The impact of the women's body dissatisfaction on breast self-examination

Jovita Žibūdaite, Vytauto Didžiojo universitetas, jovita.zibudaite@gmail.com

Aidas Perminas, Vytauto Didžiojo universitetas

Krūtų savitikra – kas mėnesį pačios moters rankomis atliekama krūtų patikra siekiant išvengti krūties vėžio. Krūtų savitikros elgesys tiesiogiai susijęs su kūno nuogumu, lietim, apžiūra veidrodyje. Ankstesni tyrimai nurodo skirtingus nepasitenkinimo kūnu ir įsitraukimo į krūtų savitikrą sąsajų rezultatus (Chait, 2009; Samah, 2014). Socialinių kognityvių elgesio modelių komponentai atskleidžia atskiras sąsajas su įsitraukimu į krūtų savitikrą, tačiau nėra aiški šių komponentų bendra reikšmė savitikros elgesiui ir jo pokyčiui. Tyrimo tikslas - atskleisti moterų nepasitenkinimo kūnu sąsajas su

įsitikinimais apie krūties vėžį, rizika susirgti, žinių lygiu ir krūtų savitikros stadijomis pagal Transteorinį modelį.

Tiriamosios 536 sveikos moterys nuo 18 iki 85 metų (45,48±12,881). Klausimyną sudarė pasitenkinimo kūnu (Body Shape Questionnaire (BSQ-16), Evans, Dolan, 1993), įsitikinimų apie krūties vėžį ir savitikrą (Health Belief Model of BSE, Champion, 1987), krūties vėžio rizikos (The BC Risk Assessment Tool, Gail, 1989), žinių apie krūties vėžį (Stager's BC Knowledge Test, Stager, 1993) ir įsitraukimo į savitikrą pagal Transteorinį modelį (The Transtheoretical Model of BSE Change, Prochaska, DiClemente, 1992) klausimai. Statistinė duomenų analizė atlikta taikant sąlyginės regresijos metodą (Conditional Process Analysis, Hayes, 2011). Tyrime naudoto klausimyno skalių vidinis patikimumas: 0,717-0,900.

Rezultatai atskleidė, kad moterys, kurios yra labiau nepatenkintos savo kūnu, yra linkusios manyti, kad krūties vėžys yra sunki, beviltiška, nepagydoma liga, o tai prognozuoja įprotį užsiimti reguliaria krūtų savitika. Ši ryšį sustiprina aukštesnė krūties vėžio rizika. Tačiau jeigu moterys yra linkusios matyti daugiau kliūčių užsiimti krūtų savitikros įpročio tikimybė mažesnė. Ši ryšį sustiprina mažesnis žinių apie krūties vėžį lygis. Gauti rezultatai skatina atsižvelgti į labiau savo kūnu nepatenkintoms moterims būdingą aukštesnį nerimo lygį (Dyl, 2006), kompensacinių poreikių rūpintis kūnu (Ridolfi, 2013), polinkį gėdytis savo kūno. Labiau savo kūnu nepatenkintos moterys mano, kad krūties vėžys yra sunki liga, o tai prognozuoja krūtų savitikros įprotį. Šio įpročio tikimybė mažėja, jei moterys mato kliūtis ja užsiimti. Aukštesnis krūties vėžio rizikos lygis įsitraukimą skatina, o žinių apie ligą trūkumas - mažina.

PSICHOLOGINĖS PAGALBOS METODAI: PRAKTIKA IR TYRIMAI

Į sprendimus sutelkta internetinė savi-pagalbos programa: vystymas ir veiksmingumas

Unguided internet-based solution-focused self-help program: Development and outcome

Rytis Pakrošnis, Vytauto Didžiojo universitetas, r.pakrošnis@smf.vdu.lt

Viktorija Čepukienė, Vytauto Didžiojo universitetas, v.cepukiene@smf.vdu.lt

Pastaraisiais dešimtmečiais, siekiant psichologinės pagalbos ekonominio efektyvumo ir prieinamumo bei remiantis idėja, kad žmogus gali siekti pokyčių savarankiškai, sukurta visa eilė kompiuterizuotų ar internetinių savi-pagalbos priemonių. Pranešime pristatoma autorių sukurta internetinė savi-pagalbos programa, pagrįsta į sprendimus sutelktos terapijos principais. Tiek susitelkimo į sprendimus, tiek ir savi-pagalbos filosofiją vienija tai, kad abi akcentuoja pokyčių neišvengiamumą, asmens stiprybes, galimybes siekti teigiamų pokyčių ir orientuojasi į maksimalius rezultatus minimaliomis pastangomis. Nepaisant šių požiūrio panašumų, šiai dienai tėra tik kelios praktikoje naudojamos į sprendimus sutelktos terapijos principais grįstos savi-pagalbos priemonės. Be to, duomenų apie tokių priemonių veiksmingumą prieinamoje mokslinėje literatūroje nėra. Tad lieka neaišku, kiek susitelkimo į sprendimus požiūris gali būti panaudotas savi-pagalbos kontekste, kiek tokios priemonės gali būti naudingos ir kiek naudingumas gali sietis su savi-pagalbos priemonės forma (popierinis darbalapis, kompiuterinė programa ir pan.).

Šiame pranešime pristatomas į sprendimus sutelktos savi-pagalbos programos vystymo procesas: kūrimo idėja, vystymo etapai, palaipsniui pereinant nuo popierinio darbalapio prie internetinės interaktyvios programos, kiekvienos priemonės naudingumo subjektyvus dalyvių

vertinimas, kurio pagrindu priemonė buvo tobulinama toliau. Kiekviename etape savi-pagalbos programoje dalyvavo psichologijos bakalauro studentai, prieš ir po dalyvavimo 10 balų skalėje vertinę situacijos, kurioje siekė pokyčių, sunkumą. Pabaigus programą, dalyvių taip pat buvo prašoma 10 balų skalėje įvertinti programos naudingumą ir priimtinumą. 383 studentai dalyvavo vienoje iš trijų poveikio grupių (popierinis darbalapis, internetinis darbalapis, internetinė programa), o 99 – vienoje iš dviejų lyginamųjų grupių: grupėje be poveikio ir laisvo stebėjimo grupėje (dalyvių buvo prašoma stebėti, kas vyksta gyvenimo srityje, kurioje norėtų pokyčių, nepateikiant jokių papildomų instrukcijų ar stebėjimo rezultatų fiksavimo priemonių).

Rezultatai parodė, kad visose poveikio grupėse teigiami pokyčiai buvo statistiškai reikšmingai didesni nei lyginamosiose grupėse. Taip pat nustatyta, kad internetinės interaktyvios savi-pagalbos programos dalyvių teigiami pokyčiai buvo reikšmingai didesni nei popierinį darbalapį naudojusią dalyvių grupėje. Be to, visų formų į sprendimus sutelktas savi-pagalbos priemonės dalyviai įvertino kaip naudingas ir priimtinas.

Jaunų bedarbių psichologinės gerovės stiprinimas taikant psichologinio kapitalo intervenciją

Strengthening psychological well-being of young unemployed through psychological capital intervention

Eglė Sabaitytė, Mykolo Romerio universitetas, egle.sabaityte@gmail.com

Aistė Diržytė, Mykolo Romerio universitetas

Juvas. Jaunimo nedarbas – aktuali šiandieninio pasaulio problema. Lietuvoje 2015 m. liepos mėn. nedarbo lygis siekė 11,5 % (Eurostat, 2015). Siekiant palengvinti bedarbystės sukeltus psichologinius simptomus, svarbu padėti bedarbiams atrasti turimus resursus ir stiprinti jų psichologinę gerovę. Šiam tikslui taikomos įvairios intervencijos, prie kurių priskiriama ir psichologinio kapitalo intervencija. Metodai: mokslinės literatūros šaltinių analizė.

Rezultatai: Psichologinis kapitalas yra daugiadimensis konstruktas, kurį sudaro keturi komponentai: saviveiksmingumas – sutelktos pastangos, skirtos susidoroti su iššūkiais; optimizmas – pozityvus aiškinimo stilius, susijęs su dabarties ir ateities pasiekimais; viltinumas – ištvėrimumas arba strategijų pakeitimas, kai tai yra reikalinga, siekiant tikslų; atsparumas – gebėjimas atgauti jėgas po nesėkmių (Luthans et al., 2007). Psichologinio kapitalo intervencijoje stiprinami minėti komponentai, žmonės skatinami patikėti, kad jų gyvenimas priklauso nuo jų pačių pastangų ir kad jie gali susidoroti su įvairiais gyvenimo iššūkiais, pasitelkdami savo turimus resursus. Psichologinio kapitalo intervencija gali būti taikoma internetu (trukmė 40 minučių) (Luthans et al., 2008) arba tiesiogiai susitinkant su žmonėmis (trukmė 2 valandos) (Luthans et al., 2010). Po intervencijos padidėja psichologinis kapitalas, pagerėja atliekamos veiklos (Luthans et al., 2010). Nors psichologinio kapitalo intervencija dažniausiai taikyta organizacijose siekiant padidinti darbuotojų pozityvumą, tačiau ji gali būti efektyvi ir jaunų bedarbių grupėje, stiprinant jų psichologinę gerovę. Tyrimai rodo, kad asmenys, pasižymintys aukštu psichologiniu kapitalu, yra kūrybiški (Sweetman, Avey, 2011), motyvuoti, atkaklūs siekiant iššūkių keliančių tikslų (Luthans et al., 2013). Šie tikslai gali būti keliami ne tik darbe, bet ir siekiant pagerinti tarpasmeninius santykius ir fizinę bei psichologinę sveikatą. Tyrimai rodo, kad žmonės, turintys didesnę psichologinę kapitalą, yra patenkinti tarpasmeniniais santykiais (Luthans et al., 2013), geriau vertina savo sveikatą (Avey, Luthans, 2010), jaučiasi laimingi (Riolti et al., 2013), patiria mažiau streso (Culbertson, Fullagar, 2010).

Išvados: psichologinis kapitalas pozityviai susijęs su psichologine gerove. Psichologinio kapitalo intervencija gali padėti jauniems bedarbiams atrasti jų turimus resursus; siekti išsikeltų tikslų; pozityviai mąstyti ir atsigauti po patirtų nesėkmių. Todėl ji galėtų būti efektyvi stiprinant jaunų bedarbių psichologinę gerovę.

Vaikams teikiamos emocinės paramos telefonu kokybė: „Vaikų linijos“ atvejis

The quality of emotional support to children: Case of the „Child Line“

Jolita Jonynienė, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, jolita.jonyniene@gmail.com

Ingrida Pilkionienė, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Robertas Povilaitis, VŠĮ Vaikų linija

Išvadas ir tikslas. Emocinės paramos tarnyba „Vaikų linija“ kasmet atsiliepia į 140 tūkst. skambučių. Norėdami pasikalbėti apie kylančius sunkumus su bendraamžiais, tėvais, patiriamas patyčias ir prievartą, nerimą ir baimes, pažeidžiamas jų teises ir paprašyti pagalbos vaikai rašo konsultantams internetu arba skambina telefonu. Išklausti ir padėti pasirenkę Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos „Vaikų linijos“ padalinių savanoriai-konsultantai. Atliktas tyrimas yra vienas iš retesnių Lietuvos ir Europos kontekste mokslinių bandymų įvertinti vaikams teikiamos emocinės paramos telefonu kokybę.

Metodika. Tyrimas vykdytas 2015 m. kovo – balandžio mėnesiais, konsultantų darbą stebint nuotoliniu būdu. 48 val. trukmės stebėjimą atliko septyni LSMU Sveikatos psichologijos katedros tyrėjai. Duomenų surinkimui ir analizei pasirinktos kiekybinė ir kokybinė strategijos. Kiekybine strategija tyrėjai vertino bendruosius ir specifinius (konsultavimas esant grėsmei, išdykaujančių skambučių valdymas) konsultavimo įgūdžius, esmines kritines klaidas ir konsultacijos veiksmingumą; kokybine strategija aprašė konsultaciją, įvardino kilusias problemas, emocinės paramos teikimo stiprybes ir tobulintinas sritis.

Rezultatai ir diskusija. Tyrimas atskleidė, kad „Vaikų linijos“ konsultantai gebėjo greitai užmegzti kontaktą, aktyviai klausytis, įvardinti skambinančiojo jausmus, sėkmingai valdyti konsultacijos laiką, analizuoti skambinančiojo problemą ir įsijausti į jo savijautą. Pastebėta, kad absoliučiai visuose pokalbiuose dominavo pagarba, priėmimas, net ir tuomet, kai skambinantysis kalbėjo žemindamas ar įžeidindamas konsultantą. Ypač profesionaliai konsultuoti patyčias, smurtą patiriantys vaikai, psichikos negalią turintieji. Konsultantams kiek sunkiau sekėsi konsultuoti esant grėsmei skambinančiojo sveikatai (pavyzdžiui, reaguoti į užuominas apie savižudybę, aiškintis savižudybės riziką). Visgi dauguma (78 proc.) konsultacijų buvo įvertintos kaip puikiai pavykusios, veiksmingai suteikusios emocinę paramą, ir tik 5 % tyrėjų įvardintos kaip nepavykusios.

Išvados. Gauti rezultatai rodo, kad „Vaikų linijos“ teikiama emocinė parama telefonu yra kokybiška, veiksminga, konsultantai dirba profesionaliai. Atliktas tyrimas svarbus ne tik mokslininkams, tyrinėjantiems psichologinės pagalbos efektyvumą, bet ir emocinę paramą teikiantiems praktikams: remiantis tyrimo rezultatais siūlomos rekomendacijos darbo organizavimo ir konsultantų mokymo srityse.

Pristatomas tyrimas yra platesnės studijos, kurioje vertinta emocinės pagalbos telefonu Lietuvoje kokybė, dalis ir vykdytas įgyvendinant Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo NVO programos Lietuvoje finansuojamą projektą „Savanoriškos nuotolinės emocinės paramos vaikams ir jaunimui kokybės gerinimas“.

Psichikos sveikatos centrų pacientų požiūris į gaunamą gydymą: žvalgomojo tyrimo duomenys

Patients' of mental health centres view of treatment received: Data of pilot study

Vaiva Klimaitė, Vilniaus universitetas, vaiva.kl@gmail.com

Aušra Stumbrytė, Vilniaus universitetas

Lietuvoje pamažu pereinama nuo medicininio prie biopsichosocialinio požiūrio į psichikos sveikatą, šalia medikamentinio gydymo diegiant ir psichoterapines gydymo formas. Siekiant kuo efektyvesnio gydymo, svarbu suprasti, koks pačių pacientų požiūris į gaunamą gydymą, kaip jis jiems padeda ar nepadeda. Šiuo tikslu ir buvo pradėtas kokybinis tyrimas. Jis yra Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo projekto „Psichikos sveikatos ir gerovės paradigmų kaita Lietuvoje: empiriškai validaus modelio link“ dalis. Projektas finansuojamas Lietuvos mokslo tarybos, GER-002/2015/ LSS-250000-1657).

Pranešime pateikiame žvalgomojo etapo duomenis, kuriame dalyvavo septynios psichikos sveikatos centrų (ambulatorinių ir stacionarių) pacientės, apklaustos praėjus 2 mėnesiams po paskutiniojo gydymo epizodo, kurio vidutinė trukmė – 3,9 sav. Apklausiai pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas, gauti duomenys analizuojami indukcinės teminės analizės būdu.

Tyrimo respondenčių teigimu, medikamentinis gydymas nėra pakankamas: nors tinkamai parinkti vaistai padeda sumažinti simptomus (nemigą, chaosą galvoje, nerimą ir kt.), tačiau tikrųjų problemų nesprendžia; taip pat kalbama apie per didelį gaunamų vaistų kiekį ir informacijos apie tai, kaip šie vaistai veikia, trūkumą. Respondentėms gydymo procese svarbios yra nuolatinės to paties gydytojo psichiatro konsultacijos, tačiau kai kurios iš jų mini susiduriančios su problemomis, kurios ypač ryškios ambulatoriniame lygmenyje: gydytojui trūksta laiko įsiklausyti į paciento savijautą, pastebėti jos dinamiką, laiku ir tinkamai pakoreguoti gydymą. Kaip svarbiausią gydymo komponentą dalis respondenčių įvardina psichoterapiją, tačiau taip pat minimas ir jos trūkumas. Respondenčių teigimu, individuali psichoterapija padeda gilintis į problemas, atrasti sunkumų priežastis, bet tam svarbu atrasti tinkamai terapijos procesą struktūruojantį ir nukreipiantį psichologą. Grupinės psichoterapijos procesas taip pat laikomas naudingu, kadangi padeda atskleisti tikruosius poreikius, skatina tolesnį darbą su savimi. Vis gi, grupės efektyvumas priklauso nuo grupės dalyvių bei vedančiojo patirties, aktyvumo, susigaudymo psichoterapiniame procese. Taip pat vien tik grupinė psichoterapija, nederinant jos su individualiomis konsultacijomis laikoma nepakankama, kadangi grupėje nesusitelkiama tik ties vieno žmogaus problemomis.

Apibendrinant mūsų žvalgomojo tyrimo rezultatus, psichikos sveikatos centrų pacientės efektyviausiu laiku kompleksinį gydymą, kuomet įvairios psichoterapijos formos (individuali ir grupinė) derinamos su medikamentiniu gydymu.

Laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų charakteristikos vertinant MMPI-2

The characteristics of MMPI-2 in a sample of offenders in custody

Rūtenė Vilkaitė, Vilniaus universitetas, rutene.vilkaitė@fsf.stud.vu.lt

Ilona Čėsniienė, Vilniaus universitetas

Alfredas Laurinavičius, Vilniaus universitetas

Laura Ustinavičiūtė, Vilniaus universitetas, Mykolo Romerio universitetas

MMPI-2 yra plačiausiai ištirtas ir dažniausiai naudojamas standartizuotas asmenybės vertinimo instrumentas (Butcher, 2006). Be to, teigiama, kad MMPI-2 yra vienas labiausiai paplitusių įvertinimo įrankių teismo aplinkoje (Archer et al., 2006; Megargee, 2006; Viljoen et al., 2010). MMPI-2 Lietuvoje buvo adaptuotas ir standartizuotas 2013 m., kas leido jį naudoti ir vertinant nusikaltimus atlikusius asmenis. Vis dėlto nuteistųjų populiacijos mokslinių tyrimų mūsų šalyje trūksta. Pristatomo tyrimo tikslas – įvertinti laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų charakteristikas, naudojant MMPI-2 klausimyną. Atsitiktinės atrankos būdu buvo pasirinktas 401 tyrimo dalyvis (351 vyras ir 50 moterų), atliekantis laisvės atėmimo bausmę Lietuvos pataisos įstaigose. Tyrimo dalyvių buvo prašoma užpildyti MMPI-2 klausimyną ir sociodemografinių duomenų anketą. Tyrime sutiko dalyvauti 319 asmenų (80 proc.), iš kurių 272 vyrai ir 47 moterys. Atlikus MMPI-2 validumo skalių analizę nustatyta, kad 92 proc. protokolų yra interpretuoti.

Rezultatai parodė reikšmingus skirtumus tarp nuteistųjų ir MMPI-2 standartizacinės imties asmenybės charakteristikų: 1) laisvės atėmimo bausmę atliekančios moterys pasižymėjo aukštesniais psichopatiškumo (Pd), paranojiškumo (Pa) ir hipomaniškumo (Ma) skalių įverčiais bei žemesniu depresiškumo (D) skalės įverčiu; 2) teisti vyrai pasižymėjo aukštesniais psichopatiškumo (Pd), paranojiškumo (Pa), psichasteniškumo (Pt), šizofreniškumo (Sc) ir vyriškumo (Mf) skalių įverčiais. Remiantis gautais rezultatais galima teigti, kad MMPI-2 skalių rodikliai atspindi laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų charakteristikas ir gali būti prasmingai taikomi jų psichologiniam įvertinimui Lietuvoje.

Šis pranešimas yra parengtas kaip sudėtinė Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo mokslininkų grupių projekto „Laisvės atėmimo bausmę atliekančių smurtautojų asmenybės bruožų ir kriminalinės rizikos veiksnių sąsajos“ (MIP-004/2015/LSS-250000-1031) dalis.

Santykio su autoritetu vertinimo klausimyno kūrimas ir psichometriniai rodikliai

Construction and psychometric properties of the questionnaire assessing the relation with authority

Neringa Grigutytė, Vilniaus universitetas, neringa.grigutyte@fsf.vu.lt

Gražina Gudaitė, Vilniaus universitetas

Santykio su autoritetu svarba pripažįstama įvairiose gyvenimo srityse: analizuojant asmens raidą ir gyvenimo kokybės klausimus, tyrinėjant socialinį gyvenimą ir planuojant organizacijų valdymą, siekiant suprasti asmenybės sutrikimus ir planuojant psichoterapiją. Autoriteto psichologija ir su šiuo santykiu susiję problemos yra svarbios, tačiau mokslino tyrimo galimybės atrodo ribotos dėl tinkamų metodų stokos. Literatūroje aptikome tik keletą instrumentų, kuriais vertinamas vienas ar kitas šio

reiškiančio aspektas. Siekiant atskleisti santykio su autoritetu patyrimą buvo sukurtas santykio su autoritetu vertinimo klausimynas. Tinkamų metodų sukūrimas yra svarbus atskleidžiant įvairius šio daugiasluoksnio santykio aspektus, sprendžiant praktines problemas ir planuojant tolesnius mokslinius tyrimus. Tyrimo dalyviai: 230 asmenų, 19-84 metų amžiaus (30 procentų vyrų ir 70 procentų moterų). Pirmiausia, remiantis literatūros analize, buvo išskirtos santykio su autoritetu vertinimo sritys ir joms matuoti sudarytas pirminis 106 teiginių sąrašas, kiekvieną teiginį matuojant 5 balų skale nuo teiginys *visiškai tinka* iki *visiškai netinka*. Atlikus teiginių analizę buvo peržiūrėtas ir supaprastintas teorinis modelis santykį su autoritetu skiriančią į išorinį ir vidinį. Patvirtinančioji faktorinė analizė buvo atlikta atskirai išorinių santykių su autoritetu vertinimui ir vidinių santykių su autoritetu vertinimui naudojant Mplus 6 programą. Išorinių santykių su autoritetu modelis patvirtino trijų faktorių struktūrą: maištingas/priešiškas santykis su autoritetu; nerimastingas/vingiantis santykis su autoritetu ir konstruktyvus santykis su autoritetu (modelio suderintumo indeksai: $\chi^2 = 160,15$; $df = 110$; $p = 0,001$; RMSEA = 0,045; CFI = 0,91; TLI = 0,88; SRMR = 0,06). Vidinių santykių su autoritetu modelis patvirtino dviejų faktorių struktūrą: savivertė/pasitikėjimas savimi ir dvasingumas/pasitikėjimas viršasmensinėmis galiomis (modelio suderintumo indeksai: $\chi^2 = 59,93$; $df = 40$; $p = 0,022$; RMSEA = 0,049; CFI = 0,97; TLI = 0,96; SRMR = 0,07). Kiekviena skalė sudaryta iš 5-6 teiginių. Skalių vidinis suderinamumas (kronbacho alfa koeficientai) svyruoja nuo 0,62 iki 0,86. Apibendrinant, 28 teiginių santykio su autoritetu vertinimo klausimynas turi priimtinas psichometrinės charakteristikos ir gali būti naudojamas tyrimuose.

Įsitraukimas į darbą: lietuviškosios UWES versijos psichometrinių charakteristikų tikrinimas

Work engagement in Lithuania: examining the psychometric properties of the Utrecht Work Engagement Scale

Rita Rekašiūtė Balsienė, Vilniaus universitetas, rita.rekasiute@fsf.vu.lt

Jurgita Lazauskaitė – Zabielskė, Vilniaus universitetas

Ieva Urbanavičiūtė, Vilniaus universitetas

Įvadas. Pastaruoju metu įsitraukimas į darbą tapo vienu populiariausių organizacinės psichologijos konstruktyvų tiek moksle, tiek praktikoje. Įsitraukimas į darbą yra apibūdinamas kaip „su darbu susijusi pozityvi pilnatvės būseną, kuri charakterizuojama energija (angl. vigor), pasišventimu (angl. dedication) ir pasinėrimu (angl. absorption)“ (Schaufeli, Salanova, González-Romá & Bakker, 2002, p. 74). Įsitraukimas yra nuolatinė ir visaapimanti emocinė-kognityvinė būseną, kuri nėra susijusi su koku nors konkrečiu objektu, įvykiu, individu ar elgesiu. Energijos komponentas apibūdinamas kaip didelis energetinis ir psichinis atsparumas dirbant, noras investuoti savo pastangas ir atkaklumas. Pasišventimas - kaip reikšmingumo, entuziazmo, įkvėpimo, išdidumo ir iššūkio jausmas darbe. Pasišventimas susijęs su įnikimu į darbą, kuomet viskas aplinkui pasimiršta ir laikas prabėga greitai. Viena iš populiariausių įsitraukimo darbe matavimo skalių yra Utrecht įsitraukimo į darbą skalė (Utrecht Work Engagement Scale - UWES). Šio tyrimo tikslas yra UWES ilgosios (UWES-17) ir trumposios (UWES-9) skalių lietuviškų versijų patikrinimas: 1) skalės struktūros analizė; 2) patikimumo ir validumo patikrinimas bei 3) ryšio tarp įsitraukimo į darbą ir jo prognozuojamų pasekmių: veiklos rezultatų (Balducci, Fraccaroli, & Schaufeli, 2015), pasitenkinimo darbu ir gyvenimu (Extremera, Sánchez-García, Durán & Rey, 2012) nustatymas.

Metodas. Buvo ištirta daugiau nei 450 vienos organizacijos darbuotojų. Respondentai užpildė internetinį klausimyną, sudarytą iš demografinių klausimų, UWES, pasitenkinimo darbu ir gyvenimu

skalių ir veiklos rezultatų vertinimo. Gautų duomenų analizei buvo naudojamos SPSS ir AMOS programos.

Rezultatai. Gauti patvirtinančiosios faktorinės analizės rezultatai parodė aukštą skalių vidinį suderinamumą ir trijų faktorių sandarą abejose skalėse: tiek UWES-17, tiek UWES-9. Rezultatai patvirtino hipotezes, kad įsitraukimas į darbą yra teigiamai susijęs su pasitenkinimu darbu ir gyvenimu bei veiklos rezultatais.

Diskusija. Lietuviškos imties tyrimas patvirtino ir papildė tarptautinius šio konstrukto tyrimus. Gauti duomenys rodo, kad patikimam taikymui yra tinkama tiek ilgoji, tiek trumpoji UWES skalės versijos.

Išvados. Mūsų rezultatai pateikė pakankamai įrodymų konstrukto validumui, taigi skalė gali būti naudojama tolesniems įsitraukimo į darbą tyrimams Lietuvoje.

PSICHOLOGIJA TEISĖSAUGOJE

Policijos pareigūnų vadovavimo stiliaus atvaizdas „veidrodyje“ ir darbuotojų mintyse

Image of police officers' leadership style in the „mirror“ and employees' minds

Aurelija Stelmokienė, Vytauto Didžiojo universitetas, a.stelmokiene@smf.vdu.lt

Viktorija Aleksandravičienė, Vytauto Didžiojo universitetas, Kauno apskrities vyriausiasis policijos komisariatas

Mokslininkai, tyrinėjantys vadovavimo ypatumus policijoje (Drodge, Murphy, 2001; Murphy, Drodge, 2003), atkreipė dėmesį į transformacinį vadovavimo stilių, kaip tinkamą atliepti visuomenės bei policijos pareigūnų poreikius ir valdyti nuolatinių pokyčių procesą bei neapibrėžtumą. Vis dėlto, pastebima, jog vadovavimo stiliaus suvokimas remiantis skirtingomis perspektyvomis (savęs vertinimu ar vertinimu iš šalies) gali būti nevienareikšmiškas (Hunter ir kt., 2007). Todėl šio tyrimo tikslas – nustatyti, transformacinio vadovavimo stiliaus vertinimą pačių vadovų ir darbuotojų imtyse policijoje. Rengdamos bakalauro baigiamuosius darbus, V. Aleksandravičienė (2015) ir A. Rimkutė (2014) apklausė 88 vadovaujančius policijos pareigūnus (81 proc. vyrų ir 19 proc. moterų) ir 53 policijos pareigūnus - pavaldinius (52 proc. vyrų ir 48 proc. moterų). Abu tyrimai vyko to paties miesto policijos komisariatuose. Tiriamieji pildė skalę apie transformacinio vadovavimo stiliaus išreikštumą (Bendrosios transformacinio vadovavimo skalės lietuviškoji versija, Stelmokienė, Endriulaitienė, 2009 (originalas Carless ir kt., 2000)): vadovai vertino save, o pavaldiniai – tiesioginius savo vadovus. Remiantis tyrimų rezultatais, vadovų savęs vertinimas yra statistiškai reikšmingai palankesnis palyginti su pavaldinių atliekamu vadovų vertinimu. Vertindami savo transformacinio vadovavimo stiliaus išreikštumą visi vadovai pateikė panašius rezultatus, o pavaldinių nuomonės labiau skyrėsi (standartinių nuokrypių skirtumai). Mažiausia pateikta vertinimo reikšmė tarp vadovų taip pat buvo didesnė nei tarp pavaldinių. Rezultatai patvirtina, jog savęs vertinimas pasižymi didesniu subjektyvumu, pervertinimo klaidomis palyginti su kitų pateiktu vertinimu net ir policijoje. Transformacinis vadovavimas įvairiuose kontekstuose pripažįstamas kaip efektyvus vadovavimo stilius, todėl tikėtina, jog pasireiškia socialinio patrauklumo šališkumas. Organizaciniai psichologai turėtų atkreipti dėmesį į tai, jog „veidrodžiai“, kuriuose policijoje dirbantys vadovai žvelgia į savo atvaizdą, gali būti kreivi.

Didmiesčių ir mažų miestelių pradedančių vairuotojų baimės vairuoti ir rizikingo vairavimo sąsajos

Connection between fear of driving and risky driving of the beginner drivers of cities and towns

Renata Arlauskienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Auksė Endriulaitienė, Vytauto Didžiojo universitetas

2014 m. Lietuvos mažuose miesteliuose dėl transporto įvykių mirė 14,8 % žmonių, o didmiesčiuose – 9,2 %. Be to, 12 % visų įskaitinių eismo įvykių sukėlė nepatyrę, mažiau nei 2 m. vairavimo stažą turintys, vairuotojai. Hanna ir kt. (2010) pažymi, kad eismo įvykių skaičius mažuose miesteliuose tarp pradedančių vairuotojų yra du kartus didesnis negu didmiesčiuose. Mažuose miesteliuose viešojo transporto tinklas yra ribotas (Blackman ir kt., 2008; Begg, Langley, 2009) ir daugelis jaunų žmonių pradeda vairuoti transporto priemonės anksti (Knight, Iverson, Harris, 2012). Galima prielaida, kad mažesnių miestelių vairuotojai turi mažesnę vairavimo baimę ir labiau rizikuoja. Tyrimo tikslas – nustatyti didmiesčių ir mažų miestelių pradedančių vairuotojų baimės vairuoti ir rizikingo vairavimo sąsajas. Tyrime dalyvavo 219 pradedančių vairuotojų, kurie 12 mėn. vairuoja savarankiškai (154 iš didmiesčių ir 65 iš mažų miestelių). Vairavimo baimė buvo vertinama Vairavimo kognicijų klausimynu (Ehlers ir kt., 2007), rizikingas vairavimas buvo vertinamas Vairavimo elgesio klausimynu (Reason ir kt., 1990). Baimė vairuoti tarp didmiesčių ir mažų miestelių pradedančių vairuotojų nesiskyrė, tačiau skyrėsi rizikingas vairavimas – didmiesčių pradedantys vairuotojai labiau rizikingai vairavo. Analizuojant didmiesčių ir mažų miestelių pradedančių vairuotojų baimės vairuoti ir rizikingo vairavimo sąsajas, nustatyta, kad nepriklausomai nuo gyvenamosios vietovės, didėjant baimei vairuoti, rizikingas vairavimas didėja. Galima manyti, kad Lietuvos didmiesčių pradedantys vairuotojai labiau rizikingai vairuoja todėl, kad savo vairavimo įgūdžius vertina geriau. Tačiau didmiesčių ir mažų miestelių pradedančių vairuotojų didesnė vairavimo baimė nesumažina jų rizikingo vairavimo. Tai reiškia, kad vairuotojai gali būti linkę į pojūčių ieškojimą, į suvokiamą tikimybę, kad avarijos neįvyks jiems. Išvados. 1. Didmiesčių ir mažų miestelių pradedantys vairuotojai nesiskiria pagal baimę vairuoti. 2. Didmiesčių pradedantys vairuotojai labiau rizikingai vairuoja negu mažų miestelių pradedantys vairuotojai. 3. Kuo labiau didmiesčių ir mažesnių miestelių pradedantys vairuotojai bijo vairuoti, tuo rizikingiau vairuoja.